

זכרון

על

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 24

בס"ד. כ"ד אב תשע"ו

בגליון:

- ב** הגה"צ רבי מרדכי אליעזר וועבער אב"ד אדא
לתולדותיו ותולדות אביו הקדוש רבי דוד וועבער וחמיו הגאון רבי פנחס
ליב פריעדן אב"ד קאמאראן - מהרב ברוך פריינד
- יד** בין אדא למאקאווא
צרות אגרות מרבי אליעזר וועבער מאדא אל רבו ה'ריעות שלמה'
במאקאווא
- כה** רבי חיים אליעזר קרויס מווארשאני וצאצאיו
בנו רבי איתמר אפרים קרויס וחתנו רבי מיכל פעקעטע - מהרב שמחה
בונם יוסף סיימון
- לט** אגרות מראקאוויץ ומנאדיפאלו
רבי משה שלמה ווייס מראקאוויץ, נוסח מצבתו ומצבות משפחתו, אגרת
ממנו / אגרות מבנו רבי אשר אנשיל ווייס אב"ד נאדי-פאלו
למארגרעטין ולירושלים / לדמות רא"א מרבי אברהם מאיר איזראעל
- נד** עוללות
משפחת שפרייזער, ליכטמאן, ווייס - הרב ש.ב.י. סיימון, הרב ש.צ.
שפיטצער / משפחת הייס, דיאמנד - הרב ב. אסטרייכר / משפחת פרייז -
הרב ש.י. דויטש / משפחת בלאו מצפת - הרב 'ע.ב. וידר' / 'מסכת ניתל'
מכ"י החת"ס - הרב א. מערמעלשטיין / בנות רבי פייש יונגרייז מסעטשע
- ש. יוסט / הרב הראשון במישקולץ מגזע גולי ספרד - הרב י.י. ווייס /
משפחת דונט מצאצאי האברבנאל - הרב נ. ברוס / הספרדים במדינת
זיבענברגען - הרב צ.א. דייטש / משפחות אשכנזיות צאצאי ספרדים -
הרב נ.א. ברנט / יחוס ר"מ שטיין ור"י קראלער - הרב מ.מ. עקשטיין /
הר"ר מ. י. לעפקאוויטש - הרב ח.ב. גאטטעהרער / הר"ר יעקב מינגן -
הרב ש.ב.י. סיימון / השו"ב רבי ש.י. פעלבערבוים - הרב ש. רוט / ר"י
קראלער תלמיד האו"ח - הרב מ.מ. יאקאבאוויטש / רבי שלמה בריסק -
הרב מ. מרגליות / רבי י. ל. פראנקפורטר / אשת רבי הרש מביטשקע

הרב ברוך פריינד - ירושלים

הגה"צ רבי מרדכי אליעזר וועבער זצ"ל אב"ד אדא

אביו הרה"צ הקדוש ר' דוד הי"ד ב"ר מרדכי אליעזר / חמיו הגאון המפורסם

רבי פנחס ליב פריעדן אב"ד קאמארן

הגה"צ רבי מרדכי אליעזר נולד בעיר פעטראווסלע בהונגריה [כהיום בסרביה] בשנת תקפ"ב, לאביו הרה"צ ר' דוד בן הרב מרדכי אליעזר וועבער ולאמו מרת ליבלא לבית דייטש.

בית אבותיו

ר' דוד היה מגדולי וחשובי תלמידי החת"ס זי"ע, [ה"חתם סופר" ותלמידיו עמ' ק"ו], מגזע ה'מגן אברהם' וה'ב"ח' זי"ע. הרביץ תורה ברבים בעירו והקדיש רוב שעות היום ללימוד התורה. אחרי התפילה היה יושב בביהכ"ס בטלית ותפילין ועוסק שעות בתורה, תלמיד חכם גאון וצדיק, ומעט שעות ביום עסק לפרנסתו.

בנו הרה"צ אב"ד אדא כותב עליו בהקדמתו 'מדבר קדמות' לספרו "ערך דל" וז"ל: הגם שהיה עני בלא נכסים, ולא היה רב לעדתו, מ"מ אהבת תורה ואהבת ת"ח, ואהבת רבו החת"ס, אינו בנמצא בין סוחרים כמו אבא מארי ז"ל, ולהיפך שנאה לרשעים בעלי עבירה ומטיפים, ג"כ קשה למצוא דוגמתו, קנאי גדול לה' ולתורתו עמד על המשמר לבל לשנות שום תג ממסורת ישראל, כאשר בעל דרשן אמר תיבה אחת שלא כהוגן היה מוכרח לירד מן הבמה ולא נתן לו להמשיך בדרשתו, בעל בטחון עצום, בחודש אלול היה מכין 400 זוז שיין ונוסע לשוק פעסט ולקח פרקמטיה, ומזה ניזון כל השנה, כאשר בעיקר זוג' עוסקת במסחר והוא שקוע בלימוד, משגיח על העדה מכל נדנוד עבירה ומוכיח בשער על כל פירצה, תמיד התקבצו סביבו אנשים לשמוע ממנו דברי תורה ומוסר ושותים בצמא את דבריו, היה לו כל ספרי הקבלה והזהיר את בני ביתו שלא יגלו לימודו בזה, מדי לילה ערך תיקון חצות בהתמרמות גדולה אשר הקולות עדיין באזני, הקפיד מאד על אפיית המצות שיהיה בהידור רב, וכן על המקוה שיהיה עם כל החומרות והכל במסירות נפש.

בעל צדקה ומכניס אורחים גדול, שימש גבאי ארה"ק וחיבב את ארה"ק עד כלות הנפש, כאשר משהו נסע לארה"ק או איקלע אורח מארה"ק חיבב אותו בחיבה יתירה, עסקן במצוות, וכשנפטר איש עני מכפרי השכנים למגוריו היה נוסע להספידו, ולא זז מהמטה עד שקיבץ מעות ושם על הארון ומוסרם לאיש נאמן עבור קיום היתומים. נולדו להם כמה ילדים שנפטרו בילדותם, ונשאר להם בן יחיד הרה"צ ר' מרדכי אליעזר לימים הרב מאדא, שהשגיח עליו מכל משמר שלא ילמד חלילה לימודים אחרים ולא ילבש מלבושי נכרים, ספרי דעסא ודומיו היו אצלו

כחמץ בפסח. אביו צווה עליו לפני מותו שיעלה לארץ ישראל, דבר זה לקח זמן עד שהצליח להגשימו.

בנו הרב מאדא מתאר בספרו, אשר עשו לאביו בליל ראש חודש שבט תר"ט ואשר היה לו למזכרת עולם, כאשר חבורות שודדים פורעים סרביים ערכו פוגרומים בבתים של היהודים, ורבי דוד היה בסיום אמירת תהלים וברגע שאמר "כל הנשמה תהלל קה" תפשוהו ואחרי יסורים קשים ומרים ועינויים נוראים רצחוהו נפש הי"ד, והוא היה בחדר הסמוך נחבא אל תחת המטה, וראה איך שמחפשים אותו בנרות חיפוש אחרי חיפוש ואימת מות נפלה עליו וכבר חשב עצמו הרוג, והחבלי מוות לא עזבו אותו כל אותו הלילה, כאשר יותר מארבעים פעמים הגיעו חבורת שודדים, ובחסדי ה' השודדים לא מצאוהו ונשאר לפליטה. למחרת הביאו את אביו לקבורה

ויבכו אותו כל בית ישראל, ואליהם הצטרפו גם התושבים הנכרים שכיבדוהו וחיבבוהו. ביום השנה לפטירתו היו רבים עולים לקברו ופעלו שם ישועות, עד שמדוחק העולים התקינו מעקה סביב קברו, לזכרו נקבע יום תענית לבני החברה קדישא בעירו פעטראווסלע בערב ראש חודש שבט, והמנהג התקיים במשך קרוב למאה שנה עד פרוץ השואה.

על מצבתו בפעטראווסלע נחרטו השורות הבאות:
בליל ג' ר"ח שבט נהרג בעו"ה / איש / דובר
משרים / ועשה צדקות / דרש בשערים / בתורה
וחוקות / נדב לדל / מתת לא חדל / לנפש
נאנחה / זכרונו לברכה / מו"ה דוד וועבר זצ"ל.

לר' דוד היה אח בשם רבי אליהו, שבתו מרת חוה היתה נשואה לרבי אהרן חיים שיק בן המהר"ם שיק זצ"ל, שנפטר בדמי ימיו בשנת תרכ"ג. אחר שנתאלמנה נישאה בזיוו"ש לרבי ברוך פולק מזענטא [אבי רבי ישעי' פולק אב"ד וואדקערט]. כשרבי זלמן וועבער נכדו של הרב מאדא ביקר בחו"ל, התארח בבית ר' יחיאל בנדיקט [לאחר מכן בבני-ברק, חתנו של רבי ישראל פולק ממאקאווא-זענטא בן רבי ברוך הנ"ל], וכבדו בתור קרוב.

זוג' מרת ליבלא הקדישה את זמנה לפרנסת הבית, בעלת צדקה כאחד הנגידיים, נתנה בגדים לכל כלה עניה לקראת חתונתה, התפללה כל יום שחרית וערבית בציבור בעזרת נשים שבביה"כ, אשה משכלת ומוסרת שיעורים לנשים על מעשי הצדיקים ונשים צדקניות המובא בגמרא ובמדרשים ואגדות חז"ל, לפני פטירתה בקשה מבנה שיקיים הבטחתו לעלות לארה"ק, כן בקשה לברור משכנה ליד קבר

בעלה, אך בני החברה קדישא אמרו כי אין שם מקום פנוי, והיא עמדה על דעתה עד שהחברה קדישא מצאו מקום בדוחק והבטיחו לה למלאות רצונה וכן עשו, נפטרה י"ט מנ"א תרכ"ח.

על מצבתה בפעטראווסלע נחרט: פ'נ' / לזכר עולם - ויום אחרון / יוחק שמה - ומשכורתה כפולה / בלי אשמה - עדיה תמימה / לא נעלם - בלב כל הזכרון / אהה לצרה - רב? למועד קרא / יום נפטרה המעוטה אשת הק' מהר"ד ז"ל / י"ט אב בר'כ'ו'ת' / ת'נ'צ'ב'ה'.

*

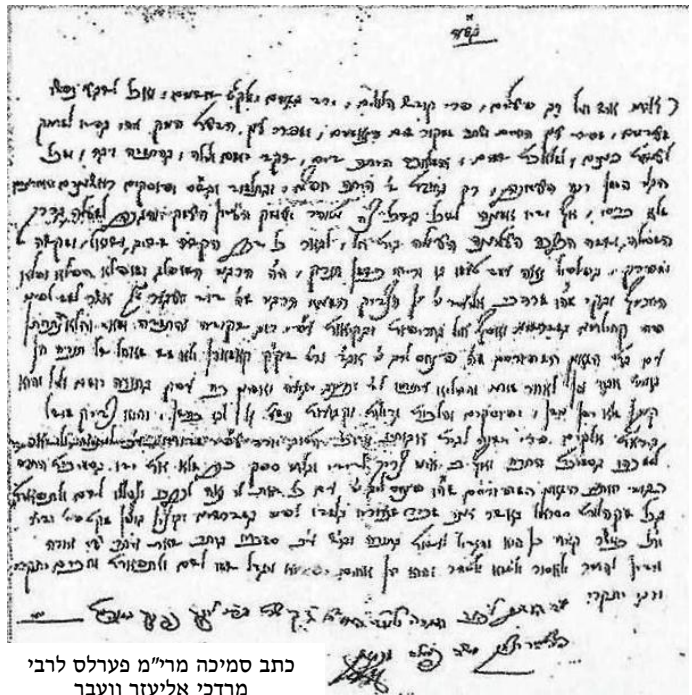
כאמור בנם ר' מרדכי אליעזר נולד בשנת

תקפ"ב, עוד לפני היותו בר מצוה נסע ללמוד במאקאווא שהיתה קרובה לעיר מולדתו, אצל הגאון מו"ה רבי שלמה זלמן אולמן זצ"ל בעל מחבר ספר יריעות שלמה ולמד שם חמש שנים, היה שם מאוכלי שלחן רבו, כן למד בתקצ"ט כחצי שנה אצל מרן ה"חתם סופר" זי"ע, ואח"כ אצל הגאון רבי יצחק משה פערלס זצ"ל בישיבתו בבאניהאד.

רבו זה ובעל היריעות שלמה ורבי יחזקאל בנעט אב"ד נייטרא הסמיכוהו לרבנות.

בית חמי

בשנת תר"ד נשא את מרת שרה יהודית בתו הבכורה של הגאון המפורסם רבי פנחס ליב פריעדן קאמארן, אב"ד החתונה נערכה בחודש אלול, ונשתייר מכתב בו כותב חותנו שנבצר

כתב סמיכה מר"מ פערלס לרבי מרדכי אליעזר וועבר

ממנו להשתתף באסיפת הרבנים בפאקס לביצור חומות הדת עקב נישואי בתו.

הגאון רבי פנחס ליב היה אחד מגדולי הדור, נולד ביום כ' אלול תקס"ב בבאניהאד לאביו הגאון ר' משה. נשא בשנת תק"פ לפני היותו בן י"ח את מרת טעלצה בת דודו הגאון ר' סענדער מלייפניק אחי אביו בני הגאון רבי ירמיה. כיהן בבאניהאד חמש שנים משנת תקפ"ו עד תקצ"א כדיין תחת הנהגת הגאון רבי צבי הירש העלער זצ"ל, וביום הולדתו כ' אלול תקצ"א בהיותו בן כ"ט שנים התקבל והתעלה על כסא הרבנות בעיר קאמארן במשך מ"ב שנה. בשנת תרי"ט הדפיס את ספרו "דברי פני אריה" ובו מ"ב דרשות, וכותב בהקדמה שיש לו בכתובים שו"ת שבדעתו להדפיסו

בשם "פני גור אריה" אך לא זכינו לזה. [חלקו שרד עד היום, ראה 'איגרי דבי הילולא' ח"ב עמ' צט].

סיפר הגאון ר' הלל שלעזינגר בשם המהר"ץ דושינסקיא זצ"ל כי בעת פטירתו של החת"ס זי"ע עיכבו את הלוויה עד שיספיק רבי פנחס ליב להופיע ולהספיד. רבי שמואל אהרן וועבער [שזורי] סיפר: ששמע מזקנתו מרת שרה יהודית אשת הרב מאדא, איך שתיארה את החתונה של הכתב סופר זי"ע שהתקיימה בעירם קאמארן, והחת"ס ובנו החתן הגיעו לפני החתונה לביתם וכיבדו את רבי פנחס ליב בסידור קידושין. כן גם סיפר הגה"צ רבי אלימלך אשכנזי זצ"ל אב"ד מעלבורען, שהחת"ס

ספר

ד ב ר י פ נ י א ר י ה

כולל מילי ראגדה

דרשות ברורות, פירושים בנינים לכל לב שומעת על מקרא קדש ומאמרי ח"ל בחקירות עמוקות וספרות ישירות וגם המיוחדת אשר חנן ד' את דעתי העני' והחלושה

אני העביר

פנחס ליב פריערען

בן לאא"מו הגאון המנוח כוזה משה י"ע ומפעלה בקדוש בנן של קדושים נאומי עולם מבור דורים חני תורת ד' התבימה

מילדי ק"ק באגהארט המפוארה

י"א

הרובין בין המיפתים לעבוד את עבודה ד' בתוך יום סנילה ערה בני אל' הו'

פה ק"ק קאמארן המפוארה

י"א

בישנת לרבי ספן אחרית חקיקה טובה

WIEN.

Druck von Mandlsohn della Torre. (Vormals Chfer u. Schmid.)

1859.

הזמין את ר' פנחס ליב להיות המסדר קידושין של הכתב סופר.

רבי פנחס ליב חתום על כרוזי ההתבדלות יחד עם הגאונים רבי אברהם שאג מקוברסדארף, הכתב סופר והמהר"מ אש זי"ע. תשובות אליו מגדולי הדור בתוארים מפליגים, החת"ס באר"ח סימן קי"א משנת תקצ"ג וז"ל: שלום וכט"ס לידידי נפשי המאור הגדול החריף ושנון "בנן של קדושים" וכן בעוד כמה תשובות אליו, הכת"ס בכמה תשובות ובסימן ע"ח וז"ל: ארי שבחבורה, בקי בחדרי תורה, בהלכה ברורה מורה, קולע אל השערה, ידיד ה' חביב הרב הגאון הגדול המפורסם, סיני ועוקר הרים, לו שיני אריות ומלתעות כפירים "בנן של קדושים" צדיק ונשגב, בשו"ת

המהר"י אסאד בכמה תשובות וז"ל: זקן ונשוא פנים, נר ישראל, עמוד העולם, פאר הדור, הרב הגאון המפורסם "בנן של קדושים" צדיק ונשגב, כאשר כולם מכנים אותו "בנן של קדושים".

ואכן עשרה דורות ממשפחתו דור אחר דור היו גאוני מפורסמים יושבים על כסא הוראה במדינת מעהרין בקהלות גדולות, רבי פנחס ליב היה בנו של הגאון רבי משה פריעדען מלייפניק דיין בבאניהאד רבי משה נפטר ביום כ"ו אד"א תקפ"ו "ואז עלה משה אל האלקים" [זוג' של ר' משה מרת שפרינצה בת הגאון רבי אליעזר קוניטץ מק"ק פראסטיץ, נפטרה ביום כ"ז חשון תקפ"ז], בן הגאון רבי ירמיה אב"ד לייפניק, בנו של הגאון רבי אליקים געטשליג אב"ד קוניץ, בנו של הגאון רבי אלכסנדר ראש הרבנים בארץ אשכנז ומושב בק"ק וואנפריעדען, וכנראה ע"ש אותה עיר נקראו משפחת פריעדן, כי בתחילה היה שם המשפחה אייזנשטאט.

רבי פנחס ליב נפטר ביום ט"ז סיון תרל"ג ונספד ע"י גדולי הדור. צאצאיו של רבי פנחס ליב: א. בתו הבכורה מרת שרה יהודית שנישאה לרבי מרדכי אליעזר וועבער אב"ד אדא, נשוא המאמר. ב. בתו מרת אסתר אשת הגאון ר' שלמה ליפמן ולדלר יליד תקצ"א ביערגין, כשנתייתם מאביו בשנת תר"י לערך נתגדל ולמד אצל הכתב סופר, כן למד אצל רבי דוד כ"ץ ביסטריץ אב"ד מילכדארף ורבי עזריאל הילדסהיימר אב"ד אייזנשטאט וברלין. גר ליד חמיו ד' שנים, משנת תרכ"ב לערך אב"ד קיקינדע, ומשנת תרכ"ה אב"ד שלאנק, נפטר ה' סיון תרס"ד. ג. בנו יחידו הגאון ר' משה יליד תקצ"ז בקאמאראן, אב"ד חאדציזען תרכ"ט-תרל"ב ולאחר מכן רב דקלויז ישן וחדש בהאמבורג, שם הרביץ תורה במשך כ"ז שנים. נפטר כ' אלול תר"ס ושם מנו"כ. ד. חתנו הגאון ר' מרדכי רייכנפלד אב"ד יאנושהאזא. ה. חתנו רבי בנימין זאב אב"ד.

על כס הרבנות

אחרי הירצחו של רבי דוד וועבער הי"ד, נדד בנו רבי מרדכי אליעזר יחד עם אמו וזוג' גולה אחר גולה ג' חדשים, ובהגיעם לעיר גדולה ושומרי העיר בדקו את כתבי התעודות [פאספורט] ולא היה עליו שום תעודות כי ברח מביתו מפני השודדים, שמו אותו במאסר יחד עם חייבי מיתות, אמו הלכה אצל נכבדי העיר שהשתדלו והצליחו להוציאו מיד מהמאסר, בדעתו היה להגיע לבית חמיו בקאמארן אך העיר היתה במצור אין יוצא ואין בא, והיה נע ונד עד אחרי סוכות תר"י, אז הגיע לבית חמיו, דודיו נתנו לו מידי שבוע סך של ג' ר"כ כדי שיוכל לישב באהלה של תורה.

בחודש אדר תרי"ב הסכימו אנשי עיר מולדתו ק"ק פעטראוואסעלא לשים משרת הרבנות על שכמו, אז כבר היה לו בן, ואחרי שנה הסכימו גם אנשי ק"ק אדא והגליל, מאל, בעטשע, פולדוואר, לעטרו במשרת הרבנות, וקבע את מושבו בעיר אדא. לבנו הביא מלמד מקראקא הרב משה יוסף יוקר ז"ל שהיה אח"כ רב בזשעפעניק, איש יקר רוח וחסיד אמיתי, בעל מידות טובות ויקרות, ממנו הושפע

לנסוע להרה"ק רבי חיים הברשטאם מצאנז ז"ע, ונהיה מקושר לרבו בעבותות אהבה ורבו החזיר לו חיבה יתירה וכינה אותו רבי "אדא בר אהבה" [ע"ש עיר רבנותו "אדא" ושם אמו "ליבלא" בתרגום אהבה] וכך כותב הרב מאדא: "וכאשר נפתחו עיני ליהנות מזיו כבוד הדר תפארת קדושת אדמו"ר הרב הגאון הקדוש דברי חיים ז"ל רוחי הציקתני ותהום נפשי להסתופף בצלו אשר חמדתי וכל משך איזו חדשים אשר שבתי לרבנות לא נחה רוחי ולא שקטה נפשי מרוב השתוקקות לשמוע לשמוע הלפידים אשר מפי הקדוש יהלכון".

וכך כתב לידיד נעוריו הגה"צ ר' מרדכי לעוו אב"ד ק"ק אינטערדאם שיבא להסתופף בצל רבו הגה"ק מרן מצאנז: ב"ה צאנז כ"ו למב"י ברכ"ת ... ועתה עזרני ד' לבוא אל העין אשר ממנו ישקו כל המשתוקקים לידע דרכי היראה והעבודה ואם יעזרני ד' אתעכב עד חג השבועות אי"ה, ואם עוד נפשו חשקה ואש אהבת ד' עוד בוערת בלב, נא אל ימנע לבא ואל יחוש לכל המניעות והטרדות והתלאות כי השכר הרבה מאוד, וכל הטועם בקצה מטה שכלו מיערת הדבש יעירו עיניו ונפשו תגיל ותרנן. נא יחוש כת"ר נ"י ואל יחוס על ההוצאות ועל איבוד הזמן כי גדול איבוד הזמן בעיוורון וחסרון ומגרעת הדעת מביטול תורה מעט, מי יתן ויבא כת"ר נ"י נשמח ונרוה דודים ואהבת נעורינו תחזור לנעוריו ובהבת האמת נקשרה מעדנמו וכו' ... מרדכי אליעזר וועבער.

כן היה נוסע גם כמה פעמים בשנה להרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב ז"ע והיה מקורב אליו מאד.

כמה שנים לא אכל בשר, כי סכיני השוחטים לא מצאו חן בעיניו, אמנם לא רצה להחמיר על הקהילה ועל בני ביתו רק לעצמו, עד שרבו הרה"ק מצאנז יעץ לו ללמוד את אומנות השחיטה, וברכתו עלתה לו ותחי רוחו.

כל השנים שמר בקרבו את פקודת אביו לעלות לארה"ק, אך זוג' וחמיו עכבו עליו הדרך, בתקופה זו נלקחו ממנו כמה ילדים שנפטרו בקטנותם, והוא תלה את זה שעדיין לא קיים פקודת אביו, עד שבאלול תר"ל נתנה הסכמתה ואזר חיל והתפטר מרבנות אדא והגלילות ויצא לדרך, ואחרי כמה פרסאות חזרה מהסכמתה, ונדד שוב עד ער"ח שבט תרל"א, שאז נתקבל בעצת ובפקודת רבו הרה"ק מצאנז לרבנות בעיר וואלאווא ליד סיגוט, והתנה עמם שבדעתו להתעכב רק ג' שנים.

בסיון תרל"ד אחרי שחמיו נתבקש לישיבה של מעלה הסכימה זוג' לנסוע לארה"ק, להוצאת הדרך היה לו מעזבון אמו סך 4000 ר"כ, וגם אנשי גלילות אדא התנדבו בסכומים נכבדים שהספיק לו עבור השנים הראשונות בארה"ק מבלי להזדקק למשרת רבנות. כן הוא מודה לדודיו שעמדו תמיד לעזרתו בכל מקום כדי שיוכל להתמסר לעסוק בתורה, והם: א. אחי אביו התורני מו"ה רבי אליהו וועבער, ב.

מצד אמו מו"ה ישעי' דייטש, ג. אחות אמו מרת הינדל ובעלה מו"ה מרדכי שטיין, ד. אחי אמו מו"ה נתן דייטש.

בירושלים

בתחילת תרל"ה הגיע לארה"ק, ובחודש אייר תרל"ה יצא להונגריה בשליחות כולל של שומרי החומות שלא ע"מ לקבל פרס, כי הופסקה משם התמיכות לכולל, וב"ה שליחותו הצליח, ולחג השבועות תרל"ה כבר הגיע לכולל מעות די חלוקה מפרשבורג ומאונגוואר. בנסיעה זו הגיע עוד פעם לראות פני רבו הרה"ק מצאנז זי"ע, ואמר שכל הטירחא וטלטול הדרך רק בשביל זה היה כדאי.

מיד עם בואו לארה"ק לקח חלק במערכה נגד המתחדשים, ובשנת תרל"ח הוציא את ספרו "נובל העלים" נגד לימוד שפות זרות, וכן הוא חתום על הכרוז בשנת תרל"ח ביחד עם הגאון המהר"ל דיסקין והרב רבי יוסף חיים זוננפלד ועוד, לחזק האיסור של לימוד שפות זרות שכבר נכתב בשנת תרט"ז ובשנת תרכ"ב ובתרל"ב. כן הוציא בירושלים לאור את ספריו א. ערך דל על מס' ערכין [דל ר"ת של שם אביו ואמו], ב. בכור דל על מס' בכורות, ג. תמורת תודה על מס' תמורה וקראם בשם הכולל עץ עב"ת ר"ת ערכין בכורות תמורה, ד. עץ אבות על מסכת אבות, ה. זמרת הארץ על פרק שירה, ו. מלחמת חובה ליישב פסקיו

של רבו הרה"ק מצאנז ועוד. ספריו מעוטרים בהסכמה של המהר"ל דיסקין ז"ע שכותב עליו: כבוד ידידי אהובי וחביבי הרב המאוה"ג החו"ב המפורסם ירא וחרד לדבר ה' יראת ה' היא אוצרו וכו'. מתוך ההסכמה על ספרו מאת בני הרה"ק מצאנז ה"ה הרבנים רבי דוד, רבי אהרן, ורבי ברוך ז"ע: ...אשר שמעו ואשר ראו את גדול יקר ותפארת לו מכבוד אבינו אדמו"ר הרב הגאון הקדוש זצוקלה"ה ז"ע, אשר החזיק אותו לירא שמים אמיתי וללמדן גדול בתורה וכו'. ומתוך ההסכמה של הרה"ק ר' שלמה הלברשטאם נכד הרה"ק מצאנז: אל כבוד ידידי הרה"ג החסיד המפורסם הירא וחרד לדבר ה' הותיק ויקר הערך כש"ת מו"ה מרדכי אליעזר וועבער נ"י אב"ד ק"ק אדא, שהיה מתלמידי החשובים של רבינו הקדוש וחביב אותו עד למאד ולא זו מחבבו עד שראה שמתחתן עם בת ת"ח גדול וצדיק מו"ה ר' אהרן בנו של הארי' דבי עילאי, ועם בנו השני התחתן עם הרב הגדול החסיד אבדק"ק צעשינוב יע"א וכו'. מתוך הסכמה של הגה"צ רבי משה ארי פריינד זצ"ל: ...וכל ימיו לחם מלחמת ה' במס"נ ותיקן הרבה תקנות בכל מקום ששימש ברבנות וכו'.

יש כמה תשובות אליו מאת רבו הרה"ק הדברי חיים מצאנז ז"ע וז"ל: לכבוד ידידי הרב המאור הגדול, החריף ובקי, הירא ושלם, החסיד המפורסם וכו' (שו"ת דברי חיים ח"ב י"ד סי' קי; אה"ע סי' ד). סיפר נכדו הגאון רבי הלל שלעזינגר שהיו ביד הרב מאדא שלשים ושש מכתבים מרבו הרה"ק מצאנז והיה קורא בהם בכל שבת.

בסוף ספרו ערך דל מביא כמה שו"ת שנשארו אצלו וכך כותב: מצאתי באמתחת כתבים ג' שו"ת ממורי ורבותי ואלו נשארו ב"ה מהמון אין מספר, ובגולה אחר גולה בטלטול אחר טלטול נאבדו השאר, ואמרתי אענוד אלו הג' אל קונטרסי למזכרת עולם מאהבת מורי, ויש לי עוד טעמים כמוסים, והם שתי תשובות מרבו ה"יריעות שלמה" זצ"ל. א. ב"ה מאקא יום ב' טו"ב אד"ש תרט"ז, חיים וברכה למשמרת שלום ויהי' בריא אולם, לאהובי תלמידי הותיק הרב המאה"ג ולמדן עתיק ירא ד' וצדיק כבוד מו"ה מרדכי אליעזר וועבער נ"י אב"ד ור"מ דק"ק אדא והגליל: וכו', ב. בעז"ה מאקא ט' אלול תרט"ז, לשמוע קול שופר, יוחק לחיים טובים בספר, עם שאר צדיקים העוסקים באמרי שפר, ה"ה הרב המאה"ג חריף ובקי, משנתו קב ונקי, כבוד מו"ה מרדכי אליעזר וועבער נ"י אב"ד דק"ק אדא והגליל יע"א: וכו', והשלישי מהרב הגאון המפורסם רבי יוסף שאול נאטנזאהן אב"ד לבוב בעל שואל ומשיב, בעז"ה יום א' פ' שמות כת"ר לפ"ק, שלום וכ"ט לכבוד הרב המאה"ג תמים במעשיו מסובל במעש"ט מו"ה מרדכי אליעזר וועבער נ"י אבד"ק אדא יע"א וכו'. כן יש תשובה אליו מהגאון רבי יצחק שמעלקיס בעל בית יצחק משנת תרל"ד וז"ל: לכבוד הרב הגאון החריף ובקי בכל חדרי תורה מו"ה מרדכי אליעזר וועבער אב"ד וואלאווא וכו'.

היה מאד זהיר במצות "שילוח הקן", והיה מחזר אחריו וטרח לקיים מצוה זו, וכל פעם שקיים את המצוה היה עושה סעודת מצוה לכבוד זה. כן היה מאד זהיר

באיסור חמץ בפסח, לכן לא אכל מצה רק בליל הראשון של פסח. בשנה האחרונה לחייו נכנס לתוך מערת המכפלה, וכך היה המעשה, בימים ההם לא נתנו ליהודים ליכנס בפנים המערה רק עמדו מבחוץ ונתנו לעלות רק עד המדרגה השביעית, בעל השדי חמד זצ"ל ביקש מהרה"ח רבי שמעון הויזמן שהיה אז מהמכובדים בעיר האבות חברון גם בעיני הערביים, שישתדל ליכנס בתוך המערה להתפלל כדי לבטל גזירה מעל ישראל, הממונה על שמירת המערה היה בידי ערבי שהיה חייב סכום כסף נכבד לרבי שמעון, אמר לו ר' שמעון שמוכן לוותר לו על כל החוב אם יכניס אותו בפנים המערה יחד עם עוד אחד, והערבי הסכים, ר' שמעון לקח את הרב

מאדא שיהיה יחד עמו, הם התחפשו לשייכים ערביים ונכנסו בליל י"ג מידות תרנ"ב והתפללו שם, השומר נרדם וכשהתעורר וראה שעוד מעט כבר יבואו הערבים למערה, נכנס בבהלה להוציאם, ומרוב מהירות שכחו בפנים ספר תהלים, הערביים שמצאו את התהלים התחילו לעורר מהומה, אך ר' שמעון הצליח לקנות את התהלים מהערבי שהחזיק בה, ובחסידי ה' נשתתק הענין. הרב מאדא אמר שמימיו לא טעם תפילה ביום כיפור כמו בשנה זו. [השוה 'גדולת מרדכי' עמ' לה: "ובאחד ממכתביו שכתב לו הגה"צ מאדא [לרבי מרדכי יהודה לעוו] ה' כתוב בו בזה"ל: הייתי קרוב אצל משכן אבותינו"].

רבי מרדכי אליעזר נפטר ביום כ"ז תמוז תרנ"ב ומנ"כ בהר הזיתים. על

מצבתו נחרט: פ"נ / הרב הגאון הצדיק / החסיד מו"ה מרדכי / אליעזר בה"ר הצ' / מו"ה / דוד וועבר זצלה"ה / אשר שימש בכתר / הרבנות בק"ק אדא / ופעטראוואסעלא / והגליל נפטר בש"ט עש"ק / כ"ז תמוז תרנב"ב / תנצבה.

התקיים הספד עליו בבית הכנסת של כולל אונגרין בעיר העתיקה, וכאשר הרה"ג רבי יוסף חיים זוננפלד הספידו, הופיע הגאון המהר"ל דיסקין זי"ע, שזה היה הפעם היחידה במשך עשרים שנות היותו בירושלים, שהופיע בדרשה או בהספד כל שהוא (מרא דארעא דישראל).

זוג' מרת שרה יהודית נפטרה ביום י"ז מנ"א תרס"ב ונטמנה אף היא בהר הזיתים. נוסח מצבתה: פ"נ / הרבנית הצדיקת / המפ' ברב חכמתה / מ' שרה יהודית בת / הגאון האמיתי מר"ה / פנחס ליב פריעדען ז"ל / אב"ד דק"ק קאמארן א' הרה"ג / הצדיק מר"ה מרדכי אליעזר / וועבר ז"ל אב"ד דק"ק / אדא – ת'נ'צ'ב'ה' – נלב"ע י"ז מנ"א ת'ר'ס'ב'.

הותירו אחריהם את בניהם הגאונים רבי דוד ורבי בן ציון, מהם הסתעפו משפחות עניפות מסלתה ומשמנה של היהדות החרדית, רבנים אדמור"ם יושבים על מדין מרביצי תורה, עסקנים פרנסי ציבור ואלפי בני ישיבות ואברכי כוללים ובעלי בתים חשובים הפזורים ברחבי תבל. עליהם וצאצאיהם עד ימינו אנו בעז"ה במאמרים הבאים.

מקורות: ה"חתם סופר" ותלמידיו מהרב קינסטליכער. הקדמה "מדבר קדמות" בראש ספר ערך דל מהרב מאדא. הקדמה לספר "דברי פני אריה" להרב פנחס ליב פריעדן. "עץ אבות" של הרב מאדא הוצאת משפחת וועבער בארה"ב שנת תשנ"ג. "אנשי אמנה שאבדו" משפחת שיינברגר תשס"ח.

התודה והברכה להרב משה דוד לנדא שליט"א מאגודת "אבותינו" לשימור ושיקום בתי החיים באירופה ששלח לי את תמונות המצבות בפעטראוואסעלא, מר דניאל שני מרכז מידע הר הזיתים ששלח לי תמונות המצבות בהר הזיתים, להגאון רבי יהושע אשכנזי שליט"א, והרב משה בויס ה"ו נכדי הרב מאדא שעמדו לעזרתי בהכנת המאמר.

בשולי המאמר:

הקביעה שהרב מאדא נמנה בין תלמידי החת"ס מתבססת על מה שכתב בסוף ספרו 'מלחמת חובה' (ירושלים תרמ"ה): "...מורי ורבי הרב הגאון החר"ף בעל יריעות שלמה ז"ל... אצל הגאון המפורסם חתם סופר זצוק"ל למדתי רק חצי שנה, ומפני שלא היה לי לחם לאכול כי אם לחם לחץ הוכרחתי לילך לישיבה לבאנהאט, אך תל"ת גם בחצי שנה למדתי מדות טובות עכ"פ... שלשה שנים למדתי תל"ת א[צ]ל אדמ"ר הרב הגאון הצדיק מר"ה מר"ה משה יצחק פערלס זצוק"ל בק"ק באנהאט...".

הרי דברים מפורשים שלמד בישיבת החת"ס במשך מחצית השנה. אמנם בעת עסקי בכתיבת הספר החת"ס ותלמידיו נתלבטתי רבות בזה, ואפרט חלק מהספיקות:

מרן החת"ס עלתה נשמתו הטהורה ביום כ"ה תשרי ת"ר, ואילו רבי יצחק משה פרלס נתמנה לרבה של קהלת באניהאד בשנת תר"א, תאריך כתב הרבנות הוא ער"ה תר"א, והגיע לבאניהאד ביום ג' פרשת תולדות תר"א (ראה בתולדותיו שבראש ספרו בית נאמן). כ"ה דיינו שבעת בואו לבאניהאד כבר היה למעלה משנה, מעת פטירת החת"ס. כך שקשה לומר שלאחר שעזב הרב מאדא את ישיבת החת"ס, ועדיין היה בחיים חיותו של החת"ס, הגיע לבאניהאד. מלבד שנדחוק שבינתיים לא למד בישיבה תקופה ארוכה.

מלבד זאת, כמה שבדקתי בספרי הרב מאדא, לא מצאתי שמזכיר את החת"ס כרבו. גם כשמתאר את אביו שהיה תלמיד החת"ס, אינו מזכיר שגם הוא תלמידו: "היה מגדולי תלמידי החת"ס" (עדות שושנים), "אהבת הרב הגאון חתם סופר זצוק"ל" (הקדמה לספרו ערך דל). אמנם גם בזה נוכל לדחוק שמרוב ענותנותו לא החשיב

העתק מכתב יד הרב הגאון הצדיק ההסיד המפורסם מיה מרדכי יהודה ז"ל ראב"ד אנטרדאם נאסאר והגליהות במדינת ויבנברג

לא טובה השמועה אשר שמעתי כבוד הרב הרשון המצויין הרב הגדול מה שלמה מאנצברג ז"ל מאניניאר ז"ל המפורסם אהרן עלים הנקראים במספר אהרן, והיון הנעים הוא הרושם היה רב בארץ מהו באשכנז, וכל המעשה המפורסם מי מרדכי אליעזר ז"ל והמקור היושב בעתק ירושלים, והקדם היה רב בארץ מהו באשכנז, וכל המעשה המפורסם מי אונז, אשר תה כבודו וכן ושבע ימים יעשה ח"ה נחל מות לדבר לשון הרע והכנות בפתחא ויא ידום עליו כבוד התורה וכן לפושעים לתוך ונתקן כל הר' ה', ועל אשר ידעתי אף הרב הנ"ל, אפי"ו מוב הדברים הכל מודיע ומכירי מנות הרבו בקרש ממי בחלוויו עד היום, כו"ט נעזי באשר הייתי בר חסדו וישיבת הסדתי יחד עם הרב רגל אצל כבוד אדוני מו"ר הרב הגאון המפורסם מירשלא בעל המפרש ספר יריעות שלח, והרב הנעים ז"ל היה אז בקי מאד בכל כפי תנ"ך והרב מדרשים ומכל כל הטעות אשר למדנו אצל הרב הגאון רגל כל בענין רב והתמדה רבה, והיה אהיב מאד אצל מרן הגאון זצ"ל, כי היה ירא שמים בריב, לא פנה רבי לחיבי העולם, ויהא זוש בכל ה' שנים אשר היינו יחד קהלת התורה והעבודה, ואולי זה נפרדנו ומרדכי אביו אצל הרב הנז"ק מרדכי ז"ל ואב"ד קבוצ בניסני, והרב רגל עם פעמיו לויך לעיר פרעסבורג ללמוד אצל הרב הגאון כ"ב כ"ב זצ"ל, ואולי קבוצ כי שנים באנו ע"ד יחד וראיתי אשר נשד הרב הנ"ל הרבה הלכות ומעוות עמקות, אך קיום ונס מהו א"תה ידעתי, ולמד שמה נס שאירי חכמת, אך ראיתי אשר בכל זה היה כו"ט קדם אשר יראתי קדמת לחספי, ואז נשא אשה בת ח"ה הרב הגאון מו"ה פנחס פריערן קמארניק, והיה בבית אביו הרב הצדיק מו"ה זצ"ל, ונס עם ע"ה תורונו קבוצ ומלאכתו אירי, כי עסק אוה ונס במשא ומתן ע"ד כי נלקח עמרת ראשי ע"י הסקיער"ה ישיבת או ברענינו בשנת תרי"ו, ואז הלך בחורה לבית חמוני לבית חמוני ונשד תורה מתוך הרה"ק בחתמה רבה, עד אשר ע"י ההתחלת ש"כ ידעתי רב הגדול הרשיף מו"ה מרדכי קעווי נשד שפלה להיות רב ומקבל להיות רב מו"ה בישיבם עשתיאני עקלא, ואולי, ושם בוחו כי נשד עם אהרן, והרב מרדכי ונשד נחל כל הש"ס בבישיבם עשתיאני עקלא, ורוב הראים במוחו הנ"ל הם כ"ה תלמידיו אשר הם אוונ לפעני קעווי, והיה ששה דרבה שנים עד אשר ונה לקבל פני מרן הגאון הקדוש זצ"ל סגנונו החליל לויך בדרך החירות, וסאו השתדלו ע"י כ"ה בבית והתחלפו ע"י נ"ל היה הוונק של העולם, עד אשר אור כנסנו מהשליך, פעלו על הדבית נשד דא"ת יקבת עם השלימות היא והיות שמה על התורה ועבודה, ואה אשר נשד נס ח"ו סתוך התורה ויראה? אך אנש לא ראיתי המסר במספר לואהל, אהל בכל זה הן אכן אירי כי הרב הגדול הרשון המצויין מאניניאר לא ואירי ע"י שריא מסו ח"ו באותו זמן אוה רב שלא נזק כראוי רק ורא שפע כואת מפעלי לה, אשר מאו אם עם הרב לויך בדרך החירות רישו אותו והשגאת מקלקלת השורה לדבר אף דברים לא כן, אך דע מי כסדו וידידיו מי אביו הייתי עם הרב הנ"ל בכל שיעו עתותיו וכל ימיו ושנותיו ועתותיו היו כולם שונים לשיבת לבשך האמת ידעתי עד התורה ועבודה, וכל המודר ע"י דברים לא כן הוא מפלי השם וסגנונו התורה יתה נ"ל, וכל הרשם עם ע"י ישראל ונחל מאהוהו בחירות והשום וקדש השם בריב, המרבד וכבודו התורה ליוסרה, אנשיאראל ויה א"ת מרדכי מרדכי ויהא כמתי ישכר ז"ל עם מקים התורה של הריבטו דק"ק אנטרדאם, נאסאר, במדינת ויבנברג ז"ל.

את עצמו כתלמיד החת"ס מאחר שלמד שם רק כמחצית השנה. ואחרון אני בא, ראה מה שכתב ידידו ורעו מיישיבת ה"ריעות שלמה, רבי מרדכי יהודה לעוו אב"ד אנטרדאם, במכתבו שנדפס בקונטרס עדות שושנים, וז"ל בתוך הדברים: "...בימי נעורי כאשר הייתי בר חמיסר ושיחסר למדתי יחד עם הרב [מרדכי אליעזר וועבר] הנ"ל אצל כבוד אדוני מו"ר הרב הגאון המפורסם מהרש"א בעל המחבר ספר יריעות שלמה, והרב הצדיק הנ"ל היה אז בקי מאד בכל ספרי תנ"ך והרבה מדרשים, ולמד כל הסוגיות אשר למדנו אצל הרב הגאון הנ"ל בשנת רב והתמדה רבה, והיה אהוב מאד אצל מרן הגאון זצ"ל, כי היה ירא שמים בריבם...

ולא מש בכל הג' שנים אשר היינו יחד מאהל התורה והעבודה, ואחר זה נפרדנו ולמדתי אנכי אצל הרב הגאון מהר"ש זאממער בגיסינג [בשנת תר"א! עדיין היה בקאמאראן, ואח"כ כיהן בגיסינג. לפי מקור אחד משנת תר"ד!], והרב [מרדכי אליעזר] הנ"ל שם פעמיו לילך לעיר פרעסבורג ללמוד אצל הרב הגאון **כתב סופר** זצ"ל...".

[אמנם צריך בירור מה שכתב הרב מאינטרדאם שלמד אצל היריעות שלמה בהיותו בר חמיסר ושיתסר, ולפי רושמי תולדותיו בספר 'גדולת מרדכי' הוא נולד בשנת תקפ"א, וא"כ נפרד מהרב מאדא שהלך לפרשבורג עוד לפני פטירת החת"ס. אלא שיש לברר אם תאריך הלידה נכון, ובכרם שלמה (ח"ז קובץ ח עמ' כ) כתבו שנולד בשנת תקפ"ד. מאידך בגדולת מרדכי מסופר שהרב מאינטרדאם הגיע לשיבת פרשבורג "כדי ללמוד אצל... החת"ס... אך באותו פרק נפטר מרן החת"ס זצ"ל ולמד שם כמה חדשים אצל בנו מרן הכתב סופר... ונסע ללמוד בישיבת הגאון בעל יריעות שלמה ממאקאווא...". לפי"ז הרי הגיע למאקאווא אחר פטירת החת"ס. והדברים עדיין צ"ב].

לאור כל זאת אין מנוס לדעתי מלומר שטעות הדפוס בדבריו הנ"ל שכתב במלחמת חובה 'אצל הגאון המפורסם חתם סופר זצוק"ל למדתי, וצ"ל 'כתב סופר'.

כותב המאמר הרב **ברוך פריינד** הגיב על הדברים הנ"ל: לגבי הנושא של תלמיד החת"ס או הכתב סופר כתבתי מה שכבר נכתב אצל אחרים, אמנם ב'מדבר קדמות' שבראש ספרו 'ערך דל' הוא כותב: "...**קודם שנעשיתי בר מצוה** השתוקקתי לילך לישיבה, ומתוך שהייתי יחיד לאבותי עכבו את תשוקתי ההומיה, עד כי ברוב התאמצות והתחזקות רמיתי את אמי מו' ע"ה ליסע למאקאווא שהיה סמוך לעיר מולדתי, ללמוד אצל אדמו"ר הרב הגאון מו"ה רש"ז זצוק"ל בעל מחבר ספר יריעות שלמה, ברשות על חצי שנה, אך לא שבת לבית אבותי עד אחר **חמשה שנים**, וג' שנים אכלתי לחם צר ולחץ, כי לא הספיקה יד אבותי לתמכני כמו בתחילת הליכתי לישיבה לק"ק מאקאווא, כי שם אכלתי ארוחה על שולחן אדמו"ר הגאון ז"ל, וחולשות מזגי הרבה לי מכאובות. **בשובי מן הישיבה** אל בית אאמו"ר ז"ל תיכף ומיד **השיאוני אבותי אשה**...". ואם הרב מאדא נולד תקפ"ב, אז חמש שנים בישיבת ה'יריעות שלמה' מתחיל תקצ"ה ונגמר ת"ר, ואז כבר החת"ס לא היה בחיים, ולמד קצת אצל הכתב סופר, ומשנת תר"א למד ג' שנים בבאניהאד עד תר"ד שאז נשא אשה.

אלא שכל האמור לעיל, אי אפשר להכריע רק אם נדע אם נולד בתחילת תקפ"ב או מאוחר יותר, וגם מתי הלך לפני הבר מצוה למאקאווא, וגם האם כשכותב חמש שנים האם הם חמש שנים מלאות, בכל אופן זה נשאר בספק, אחרי שהוא בעצמו כותב שלמד חצי שנה אצל החת"ס. אולי אחד מהקוראים יתן לנו פתרונים. ע"כ דבריו.

בין אדא למאקאווא

צרוך אגרות מרבי מרדכי אליעזר וועבר מאדא אל רבו ה'יריעות שלמה' במאקאווא

כהמשך למאמר הקודם לתולדותיו של הרב מאדא רבי מרדכי אליעזר וועבר, לפנינו קובץ אגרות ממנו המופנות אל רבו המובהק רבי שלמה זלמן אולמן אב"ד מאקאווא בעל ה'יריעות שלמה' (האגרת האחרונה הוא אל בנו רבי ישראל אולמן). מאגרות אלו אפשר לדלות ידיעות חשובות בעניני הכלל והפרט, ביניהם על התקשרותו ל'דברי חיים' מצאנז, מלחמת הדת שניהל במחוזו ועוד. בחלקם יש גם דברי תורה והלכה. את הצילומים קבלנו מהרב מרדכי קליין תשוח"ל, וכן להרב שלמה וייס על חלקו בהגהת האגרות.

בע"ה אדא ה' וישלח [י"ב כסלון] כת"ר

אל מבחר גברינו גאון עוזינו פאר זמננו ה"ה כבוד אדמו"ר הגאון הגדול האמיתי המפורס' לשבח ולתהלה בכל קצווי ארץ סיני ועוקר הרים כקש"ת מו"ה שלמה זלמן נ"י לעד ולנצחים שבת קדשו ק"ק מאקא יע"א ומשם תהלנה קרני תורתו מלא רוחב הארץ יהי שלום בחילו ושלוח בכל גבולו

חזקו עלי דברות קודש של אדמו"ו הגאון נ"י מדוע לא הודעתי מנסיעתי לסאנס צאנז], ותמיהתו בעיני יפלא, כי גם אני בעצמי לא ידעתי לבטח קודם יום הקדוש מהנסיעה, כל מקום שיש חסרון כיס צריך זירוז ביותר, ועוד שאני תמיד הולך כמתחבא למען לא ידע, כי זה שטות בעיני העולם סביבותי המלעיגים. וכאשר באתי אל ביתי לשלום אמרו לי כי כבוד הגאון אדמו"ו נ"י חרה אפו עלי על אשר הלכתי, ואיך יערב לבי לגשת אל מול הדרת קדשו עם פרי עטי. ומה מאוד עלז לבי וישמח בראותי מכתב עוזו אשר קרא לי לשלום, וכמדומה שהטיבו דרכי בעיניו הטהור, ונפשו הזכה לא געלה במ.

ועתה אשיב על דשאלנא קדמיכון, הגאון הקדוש [מצאנז] נ"י שאל בשלום אדמו"ו בעה"ח ס' י"ש [יריעות שלמה] נ"י, ואני הצעתי לפניו כי לא שב עוד לאיתנו על כנו כבראשונה. ובל אפון כי לא משו מזכרונו של אותו הצדיק כל דברי, ואם אדמו"ו לי שמעני, הגם כי אני תולעת ולא איש ומי אני שאתן עצה, אולם נפשי אותה טובת אדמו"ו הגאון נ"י, ימחל נא לכתוב בעצמו לסאנז, הלא אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין, גדולה תפלת צדיקים ובפרט האמונה בצדיקים. מהחידושין דשם לא אוכל לכתוב כי כל תשעת ימי חג עוסקים שמה לילות כימים בעבודה ותפלה, ומה חידוש בביהמ"ד כזה, וגם על הדרך לא שמעתי כלום, כי מהרתי לשוב לכאן ולא עסקתי כי אם נסוע והולך.

על ציוויו השני צר לי מאוד כי לא אוכל להשיב מאומה כי אני שלחתי ע"י רעציפיס עוד קודם רה"ש לבאיא אודותו שידע. אמנם הוחלתי עד עתה עד בוש, כי לא בא

אלי שום תשובה, וגם זה שמונת ימים אשר האירו דברות קדשו אלי מפאת זה לא השבתי מיד כאשר באתי מפני היראה והכבוד כי בשבוע זו היה שוק באיץ והתמהמהתי עד כי שבו הנוסעים מכאן לשם, גם אלה לא הגיעו אל נחל הבשור, ומן הסתם אינו מן השמים, והטוב ומטיב מטובו לטובים ייטיב על אופן היותר נאות.

והנה כבוד הדרת גאון אדמ"ו נ"י יעד לכתוב ח"ת בסוג' דאחע"א ובסוג' דמבטלי, והנה מצדי ומפאת ערכי ידעתי כי אינני ראוי וכדאי לזה, אמנם פלא בעיני אשר לא מלא אמרותיו הטהורים אשר מפה קדוש נבעו.

והנה יערב לבי המתמוגג לכתוב את אשר אני שוגג ימחול נא א"פ [=אלף פעמים] לבאר טעותי במאי שלא הבנתי קושית הש"ס מכות דף ט"ו, משום דקש"י לי' אונס דישראל מחזיר ואינו לוקה וכו' לפי מה שפירש"י חולין קמ"א כגון שנטלה ע"מ לשלח דלאו ליכא, ופירש"י אפילו לר"י ליכא לאו, וא"כ ה"נ הגם שהלאו קדמו עשה דילמא הכי קאמר הברייתא בישראל שמותר להחזיר גרושה איכא גונא דליכא מלקות אם גרשה ע"מ להחזירה וצ"ל בכהן, ואין לחלק בשילוח הקן צריך ליטול האם בידו גם לשלח, ואם נמלך ולא שלחה שאינו עושה מעשה לעבור הלאו, אך באונס מה לו לגרשה אם רוצה להחזירה. אולם מדברי ר"י בפודה חמץ [תוס' פסחים כט ע"ב סוד"ה ר"א] משמע דאין איסור לקנות חמץ ע"מ לבערו, וכן משמע מד' מ"ל הלכות חמומ"צ [פ"א ה"ג], בקונה או חמץ חמץ דאינו לוקה אם עשה ע"מ לבערו, ודבר זה צריך אצלי תלמוד.

ובזה אצא ואומר שלום בקידה מול הדרת גאון קדשו עבדו ותלמידו המתאבק בעפרות רגלו

מרדכי אליעזר וועבר

יצו ד' שלום אל ביתו וברכת ד' על כל צאצאיו ד' עליהם יחיו ולכל העומדים ומתעודדים ומתחזקים על ימין עוזו שלום יתן ד' ויראו בשת וכלימה על פני כל שונאי ד' וקרן קווי ירים

*

בעה"י פאדע יום ב' תשא [י"א אדר] תרד"ל

אל כבוד אדמ"ר הגאון האמיתי המפורסם, מכנף הארץ זמירות נשמע לשמו הנעים, ע"ה פ"ה נר ישראל מופת הדור צבי נזר זמננו כבוד שמו מפארים מו"ה שלמה זלמן אוללמאן נ"י מכוון קדשו ק"ק מאקא יע"א ומשם תהל אורו לכל משכיות התורה

טרם כל אבשר טוב כי הרב דק"ק בוקין במחוז דעברעצין [רבי פנחס דוד קליין] כתוב אל כבוד הדר"ג נ"י, אודות שידוך הגון לבנו הנחמד הרב החביב מו"ה עוזר נ"י, בת איש הגון מאוד גביר גדול עם נדן ג' או ד' אלפים כ"מ, וכבר כתבתי בשולי

המכתב של הרב הנ"ל שהוא נאמן ויקר רוח, וישתדל כבוד אמר"ר הגאון נ"י להביא הדבר לידי גמר, ומן השמים יסכימו ויעלה הזיוג יפה, ולבי בקרבי יעלוז כי הקרה ד' לפני מצוה שהיא גדולה בעיני שיכולתי לדבר טוב עבור שידוך זה.

עוד באתי לחלות פני אדמ"ו הגאון נ"י שייטיב עמי אם יסכימו מן השמים בענין רבנות א', הנה לא נעלם מאדמ"ו נ"י כי צר לי במקום אדא לישב, הן בענין פרנסה, וגם אין לי שלום מסביבותי, הן מאנשי המקום הן מהפרעדיגר דסענטא כי תמיד חושב עלי לבלע את פרנסתי ד' יפר עצתו, וכבר דברתי בהיותי עתה בדרך עם אנשים ממחוז קלויזענבורג בזיעבענברגען, והם הרהיבו בנפשי עוז להשתדל עבור הרבנות שם [נתמנה אז רבי שרגא פייש פישמן], ואולי הוא מן השמים, אי לזאת בי נא אדמ"ו הגאון נ"י, תיקר נפשי בעיני כבודו לכתוב לק"ק הנ"ל אודותי, אולי ירחם ד' עלי להוציאני מכור העוני והגלות פה. רק זאת אחלה שלא יזכיר "חסיד" עלי, כי אולי הוא חסרון שם, ויבקש כבוד אדמ"ו נ"י מקר"ט שם שישבו לו דבר. ואני בטוח בעזה"י שדברי אדמ"ו נ"י יעשו שם רושם, ואם ישיבו איזה דבר אז ירחם אדמ"ו נ"י על נפשי הנכאבה לכתוב לי מיד. ואי"ה או קודם הפסח או אחר הפסח מיד אבא להיראות אל פני כבוד אדמ"ו הגאון נ"י וליהנות מזיו קדשו, ואז אדבר פא"פ אנה הייתי ורוב הרפתקאות אשר עוטרם עלי פה, ואני על רוב חסדו נשענתי שיעשה עמדי אות לטובה לכתוב לק"ק הנ"ל ולהשיבני דבר.

והנני מחוה קידה ומשתחוה מול הדר"ג עבדו ותלמידו

הק' מרדכי אליעזר וועבר

דר"ש לכל בני ביתו הנחמדים והנעימים רצופי האהבה

את המכתב הלז כתבתי עודני בדרך כי לא יכולתי לעבור נהר טהייס מפני רוח סער גדול ואני מוכרח לשהות כאן.

*

בעה"י אדא יום ה' י"ט ממב"י [ד' אייר] תר"ך

אל כבוד אדמ"ו רב הגאון הגדול האמיתי המפורסם סיני ועוקר הרים מופת הדור ראש גולת אריאל נזר ופאר ישראל קש"ת מו"ה שלמה זלמן אוללמאן נ"י שבת קדשו ק"ק מאקא ומשם ישקו עדרי ישראל

בזו שעה שבתי מפולדוואר מקיבוץ השקרים והרמאות במורת רוח גדול כאשר חלמו אנשי פ"וו [פעטראווסעלע] כן פתרו הרבנים. והנה אספרה נא כמו את כל, הרב דפאראבוט הוא ... כאשר אמר בפיו שאינו יודע להכריע, הרב מפאלאנקא הוא מבפנים פרעדיגר ומבחוץ יודע להתהפך לכמה גונים, מו"ה דוד ליב [זילברשטיין, גר אז בזענטא] מפורסם לצדיק רק שהיה חוכך לכאן ולכאן, מו"ה מרדכי לעוז [גר בפעטראווסעלע] אמר ... - פתחון פה של הרב מפאלאנקא היה שבשו"ת אמרי אש

וחתם סופר יר"ד הסכימו להחמיר, וזה אינו אמת כמבואר שם. והראיתי להם מכתב אדמ"ו הגאון נ"י, ולא שתו לבם לזה בהיות שאדמ"ו אינו מבאר הטעמים מפני מה לא נחוש שימירו הם ובניהם. ועצת הרב מפלאנקא היה שנכתוב אל השטאטהאלטערייא שיש שני מינים ערוה דאור' ורבנן, ובדרבנן לא כייפינן אם יש חשש שיצאו מן הדת - וזה אמר בלשון דייטש כאשר היה רוצה לכתוב מוהרד"ל ומורמ"ל אחרי שיבאר עוד הפעם דעתו, וכאשר רצה לכפול דבריו הלכתי מעט החוצה שלא לשמוע שטותים וחילול השם עוד הפעם, ואז נשאו ונתנו בגודל הרחמנות שימירו ז' פושעים, וגם זה שקר, כי בת א' גדולה הלכה יחף וחסר כול מבית אמה בעבור שאינה רוצה להמיר, ותינוק א' מת, והשאר היו שם אנשים שהבטיחו שלא ימירו, רק כוחא דהתירא עדיף שרצו להראות את שכלם, ואז הסכימו כולם שנכתוב לגדולי הרבנים אם מותר לכוף במקום שיש חשש, או שנכתוב דעת הרב הנ"ל, וכאשר אעתיק מה שרצו לכתוב, והוא כתב יד הרב מפלאנקא והרב מ"ו ד"ל נ"י. וגם זה לא אבין למה צריך לזה ב"ד ולמה צריך לחתום כולנו, יכתוב כל א' בעצמו מי שמסופק בדין. ועוד מטעם אחר לא רציתי כי למה צריך מעשה ב"ד שיראו הע"ה שיש עוד תקוה לזוג זה, ואז בודאי יעמדו על דעתם להמיר, וגם הב"ב מפולדוואר ימשכו ידם להציל הילדים על דרכים אחרים שיש בעה"י, וגם לא ידברו אל לב הזוג, כי כך דרכו של עמי הארץ, רק שיאמרו לו מותר על פי איזו אופן או רמאות מה בכך רק שרב א' אמר מותר. ואני עמדתי בדיבורי שאינני ירא ואינני כותב, והכרחתי את כולם שיאמרו בפומבי שזה אסור וצריך לגרש. ואז הלכו להם הרבנים והתפרדנו שילכו הרבנים אל עירם. אמנם עוד היו שם בלילה, והרב מפלאנקא הראה לפני ע"ה וואס ער אנווארטען ווילל דעם קרייזאמטע [התשובה שרוצה לענות לשלטונות], ואמר לי א' בכל הלשון כאשר אמר הנ"ל בבוקר, ובהיות כי יש עלי תרעומת דער רב איזט אינטערעסירט, וגם הרב מר"ה דוד ליב נ"י עומד על דעתו לשאול את פי רבנים גדולים. אי לזאת מהרתי לבא לפני אדמ"ו הגאון נ"י לכתוב בתשובה ארוכה ולחות דעתו הרחבה מני ים וחכמתו העמוקה אם מותר לכוף במקום שיש חשש שימירו הם ורבנים קטנים, או אם נכתוב דברי חילול השם אל הגוים שמפני מורא שימירו אסור לכוף.

אוי לאזנים שכך שומעות, אוי לי שאין סביבותי מתעודד בדרכי היראה, ואני על משמרתי אעמודה ואצפה אל תשובת אדמ"ר נ"י להשיב חורפי דבר. הרב מפ"ב [בעל ה'כתב סופר'] לא השיב כלום, הרב מלבוב [בעל ה'שואל ומשיב'] השיב בקצרה ולא השביעו בזה הרבנים תאותם, הרב מגו"ד [רבי ישראל יצחק אהרן לאנדסבערג] עוד לא השיב ולא ידעתי למה. אמנם אני נשאתי את עיני אל אדמ"ו הגאון, וכאשר יצוה כן אעשה. ובטוח אני ברוב חסדו שלא ישיב תוחלתי נכזבה, וימחול למהר תשובתו.

ובזה אצא בקידה אפים ואתפלש בעפרות רגליו עבדו ותלמידו

מרדכי אליעזר וועבר

דר"ש לכל בני ביתו הנחמדים

בעה"י אדא

זהו העתקה מכתבת יד הרב מפלאנקא וחציו כ"י מו"ה דוד לייב נ"י

אשה א' מפה נשא נער א' אשר הוא לה שני' לעריות, והרב עשה כדת וכדין של תורה וביקש מהשרים שיכופו אותו להפרידו בין שניהם, וכן עשו השרים וקראו הזוג ונתנו פס"ד שיפרידו ואמרו להמיר עצמם. והאשה יש לה בנים קטנים מבעל ראשון, ויש לירא שתמיר אותם, וגם היא אומרת כך. ואנשי הישוב קראו אותנו לכאן, כי האיש אמר שאם יאמרו הרבנים שאסורה יציית. ובאנו לכאן ואמרנו לו שאסורה עפ"י הדין, והם עומדים בטענתם להמיר. ועכשיו השאלה אם להרפות אצל השרים שלא יכופו אותם או לאו. ובאם אולי ישאלו השרים, אם נאמר שלא לכפות הזוג, או אם יש מקום לגלות להשרים שלא יכופו אותם אף אם לא ישאלו אותנו. ואחרי ראינו בחת"ס ב"ד ובא"ע לא מצאנו דבר מוחלט היכא דאיכא למיחש לבנים הקטנים, ע"כ נשאל פי הגדולים.

ע"כ ההעתקה, רק אמרו שארחיב הדיבור, אמנם די לי בצרתי שהעתקתי בשבר לב דברי גידופים, מה אוסיף עליהם. גוף הכתב הוא תחת ידי אם לא יאמין לי אדמ"ו שכן הוא שם. ובא לציון גואל ב"ב אמן ותחזינה עינינו בנחמת ציון ובנין ירושלים והיו עינינו רואות את מורה הצדק ונלכה באור ד'.

[בשו"ת יריעות שלמה סי' כ"ו תשובה אל הרב מאדא מיום 'כ"ז ניסן תר"ך', אודות "אשר אחד בגליל שלו נשא אשה בעבירה איסור עריות שנשא אשת אחי אמו, ור"מ נ"י התרה בו שלא ישא אותה, ובכל זאת אחד מרבנים החדשים שקוראים ראבי מכת חדשה וריקנים ביראת שמים סידר לו קידושין... כל רבנים מובהקים... בגליל באטשקא חיוב גדול מוטל עליהם לאזור מתניהם ובכל מאמצי כחם עפ"י הממשלה לכפות את האי זיווג רעים ושוטים להפריד אותם בגט פטורין...".

וכן בסוף ספרו 'ערך דל' מעתיק הרב מאדא תשובת ה'שואל ומשיב' אליו בנידון הנ"ל מ'ום א' פ' שמות כת"ר לפ"ק, וז"ל: "...אשר שאל שאחד נשא שניה, וכבר כתבתי לו שאף שהיא שניה מ"מ צריך לגרשה, וכעת הודיעני שהזוג איימו וגזמו להחליף ולהמיר דתם עם בנים קטנים מהבעל הראשון, והכת החדשים רוצים להתיר. וע"ז שאל מעלתו אם יעמוד בפרץ הזה... וע"כ נראה לפענ"ד שמעלתו יאמר להם שמחויב לגרשה ואסורין לדור, אבל לא יעמוד בקשרי המלחמה, והוא את נפשו הציל ויבוא בעל הכרם וכו', אך זאת מחויב לרשום שהבנים אשר יוולדו המה פסולים מדרבנן כדין בני השניות. אלה דברי ידידו ואוהבו בכל לב. הצעיר יוסף שאל הלוי נאטנזאהן האבד"ק לבוב והגליל". התשובה נדפסה גם בספרו דברי שאול – יוסף דעת יו"ד סי' שלד סע"א [בשינויים]

*

בעה"י אדא יום ב' וישב [י"ט כסלו] תרכ"א ל'

אל כבוד אדמו"ר הרב הגאון האמיתי המפורסם לרום תהלות ורב השבח ע"ה פ"ה נר ישראל פאר הדור נזר גולת אריאל וצבי תפארתו כקש"ת מו"ה שלמה זלמן נ"י מכון קדשו ק"ק מאקא יע"א ומשם תהלנה קרני אור תורתו עד אפסים

אמרות טהורות של אדמו"ר הגאון נ"י האירו בזמנם, אכן החשיתי עד כה להשיב מפני היראה והכבוד, אך לא מחמת התרשלות ח"ו, רק בהיות כי מבין שורות מכתב עוזו היצאתי אל רוב דאגות ונכאות רוח אשר יסתבבו את כבודו, ואפן כה וכה אולי יאונה לי מאת השי"ת מעין ישועה במקצת והצלחה פורתא, אך עדן לא עלתה בידי כראוי. אמנם כבר התחלתי בעזר השי"ת וד' הטוב יגמור לטוב להטיב לטובים. ועל זה דוה לבי עת כי בא לידי דבר מצוה ושונאי בנו דיק לנגדי ויבאישו את טעמי בעיני העם. והנה עוד לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי מחוט המשולש רד"ל [רבי דוד ליב זילברשטיין] ורמ"ל [רבי מרדכי לעוו] ורד"ק, ויבא עתה רוגז חדש, הרב מסעמלין חותנו של א' מיקירי הקהלה פה היה כאן איזה שבועות, ואני הראיתי לו כמעט הכנעה באשר דרכי תמיד על כל גל וגל אני מנענע ראש כמחז"ל, והנ"ל לא היה לו די בזה לא ידעתי מדוע, והוא היה זה אשר כתבתי אשר הרבה מרורות נגדי בפני רוב עם. ויאמין לי אדמו"ו נ"י כי השומעים היו משתוממים על אשר לא עניתי לו שום זלזול ח"ו, והוא לא נח רוגזו. וגם זאת אקוה כי חפץ ד' בידי יצליח לסייע לדבר מצוה בכל מה דאפשר אי"ה.

ועתה שאלה א' יש לי לשא[ו]ל, יורני אדמו"ו הגאון נ"י כדת מה להשיב אודות התרנגולים החדשים אשר מקרב באו, והפרש יש בינם לבין הרמאנים בגודל ובמראה ובביעתם, אם מותרים הן מפני שהן מין א' או לא. והאמת אגיד כי מו"ה מרדכי לעוו שמעתי כבר כתב הנה והנה, וגם ללונדון כתבו ע"י [רבי דוד ליב שטראסער מקולא, ולמדו מנשר היתר שהרב אדלער [בלונדון] כתב היתר על פי גב"ע מאינדיען [הודו] שהתרנגולים מותרים. ולמסורה זו אמרתי שחוק מהולל, מה לנו ולאנשי הודו, ומה נאמנות יש להם. אמנם אני ראיתי במדינת פולין אוכלין אלו הטירקשי היענר, וכמעט בכל בית יש שם. אמנם עתה בא מכתב מאת מו"ה דוד ליב [זילברשטיין] נ"י מירושלים תשובה על אשר שאל מאתו מו"ה מרדכי [לעוו] אם אלו התרנגולים מצוין שם, וכתב שהתרנגולים שם יותר קטנים. ועתה גם למחוזינו באו מין התרנגולים עתה ורוצים לאוכלם, ולא ידעתי מה לדון בי', וכאשר יורני אדמו"ו הגאון נ"י אותו אשמור לדבר.

ועוד ימחול אדמו"ו נ"י וירשני לומר מה שלא הבנתי על הקושיא הרבה והעצומה אשר כתב אדמו"ו הגאון נ"י על דברי התוס' אי דורס הלמ"ס למה לי פרס או עזני', והי' צריך לאוקמי בלאו, ולא הבנתי גם על הגמ' קשי' האיך הוי פוע"ז [=פרס ועזני']

*

בעה"י אדא יום א' מקץ [כ"א כסלו] תברך לפ"ק

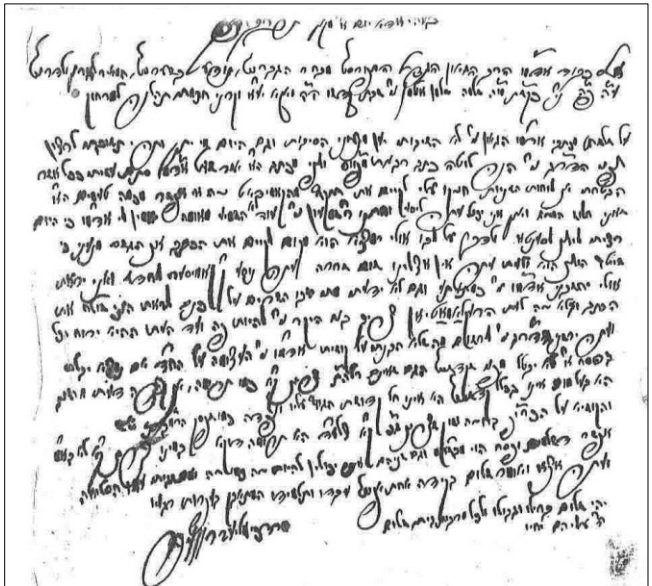
אל כבוד אדמ"ו הרב הגאון הגדול המפורסם מבחר הגברים, נודע בשערים, המאיר לארץ ולדרים, ע"ה פ"ה נ"י כקש"ת מר"ה שלמה זלמן אולמן נ"י שבת קדשו ק"ק מאקא יע"א וקרני חכמתו תהלנה למרחוק

על שלשת מכתבי אדמ"ו הגאון נ"י לא השיבותי, יען מנעוני הסיבות וגם היום מי יתן ותהי תשובתי לרצון לפני הדר"ג נ"י, הנה לוטה כתב רבנות מפו"ס [פעטראווסעלע], ולפי מכתב הא' אשר שאל אדמ"ו סתם עשיתי ככל אשר הבטחתי, אך לוחות השניות חזקו עלי לקיים את תוקף מהקאמידאט, זהו אי אפשר מכמה טעמים, הא' שאני חלוש המזג ואין אני יכול עתה ליסע, וחתנו ר' שמעון [פולאק] נ"י עוד לא השמיע מאומה, יאמין לי אדמ"ו כי היום רציתי לילך לסענטא ולדבר על לבו אולי ימצא הוא מקום לקיים את הכתב, אך הגשם מנעני כי שוטף הולך הוא, ולעת עתה אין אצלינו שום שררה, עתה נוסע קאמיסער לחדש ואני יראתי אולי יחשבני אדמ"ו נ"י כמתעתע, וגם לא ידעתי מתי ישבו השרים על כנס. לזאת הנני שולח את הכתב, ובלא זה לעת הרעקלאמאטיאן צריך בנו היקר נ"י להיות פה, ועד העת ההיא ירוח וכו'.

ועתה ירשני הדר"ג נ"י לרשום מה שלא הבנתי על קושית אדמ"ו נ"י העצומה על הח"ד [סי' ק"א סק"ה] אם נמצא יבלת בפסח א' לא יבטל מפני שקדשים הגם שאינם רלה"ת [=ראויים להתכבד] צריך ק"א כמו תרומה, אך קצרה דעתי מהשיג

הא בעל מום אינו בכלל קדשים הא אינו חל קדושת הגוף עליו ונפדה כמו שפסק הרמב"ם שם.

והקושיא על הכרו"פ [סי' ק"א סק"א] בחזה ושוק שצריך ג"כ ק"א, נלע"ד הא תרומה דוקא במינו צריך ק"א לא בא"מ, אפשר דשלמים ופסח הוי מבשא"מ, וגם שניהם אינם יכולין להיות זה כמו זה, ואם שגיתי עמו הסליחה.

ועתה אצא ואומר שלום בקידה אחת אפים עבדו ותלמידו המתאבק בעפרות רגליו

מרדכי אליעזר וועבר

יהי שלום בחילו וגבולו ולכל מרבית ביתו שלום ה' עליהם יחיו

*

בעה"י אדא ה' עקב [י"ח אב] ברכת

אל כבוד אדמו"ר הרב הגאון הגדול האמיתי המפורסם רשכב"ה ע"ה פ"ה אבי אבי רכב
 ישראל מופת הדור פארו ונזרו כקש"ת מו"ה שלמה זלמן אוללמאן נ"י שבת קדשו ק"ק
 מאקא יע"א וקרני תורתו יהלו אל קצוי ארץ

שלשום ערכתי שאלה א' קטנה מול הדר"ג נ"י וב"ס הגיע ליד אדמו"ר הגאון נ"י, אך
 הכחדתי תחת לשוני מה ששמע כבוד אדמו"ר נ"י, כי ידעתי שאדמו"ר נ"י יתלה בסיבה
 זו שכתב. והנה בזו הרגע האירו לפני פצעי אהבתו וצדקתו, ואני אחוש ואמהר
 להשיב מפני הכבוד והיראה. הן זה ידוע כי הייתי בצאנז על חג הש' [בועות], ולפי
 דעתי קבלתי תורה לא שבטלתי ח"ו, ואחרי שובי הנה מיד ראיתי נהפך לב מקצת
 ב"ב ממני, אך אלו לא היו מעולם בלב שלם עמדי, ושמחים למצא עילה לקטטה
 ולמחלוקה כאשר יוכלון להעיד בניו הנחמדים אשר היו בביתי איזו זמן, כגון הני
 כהני הידועים, המשפילים כבודי להרים כבוד הרב הידוע, וחברא חברא אית לי'.

וזה ששה שבועות באו לביתי איזו ב"ב עם בניהם לראות מה למדו, והאמת לא
 הכחדתי ואמרתי שאינם יודעים מאומה, וע"ז קשרו מחלוקה מדוע אינני לומד עם
 בניהם ואמרו לי שלעכטער מענש ועוד דברים חדודים, וכאשר יעידון רבים, אחרי
 שמעי כשעה חדא מדקרות פיהם, כעסתי מאוד והשבתי מה שהשבתי, וע"ז כתב לי
 על הסתת רוב ב"ב הלעהרער מכתב הנעתק פה, וג' אנשים מעידין לצדי שלא
 אמרתי על המלמד זה, ומאז והלאה [ה] לא פסקה המחלוקה ובזיונות רבות, ואני
 קבלתי הכל בשתיקה ולא יצאתי מביתי ואלי לא בא שום אדם. ובתוך כך בא ר'
 יעקב מאנהיים [חותם כדין באדא בשנת תרל"ו] ואסף חתימות לקבל בנו ר' ישעי'
 לכאן למ"ץ פה, והרוב חתמו ליתן לו די סיפוקו. ואדמו"ר יודע היטב כי מגמת
 מכבר ליסע לאה"ק ועתה מה לי עוד פה כי אם הרבה מחלוקות, כי לא להרביץ
 תורה בא לכאן הנ"ל. ולזאת אמרתי בפומבי שדעתי לילך לאה"ק אי"ה ויגזור
 לאו"ט, ולו היה רואה אדמו"ר נ"י את רוב הבזיונות וליצנות, לא היה מגדיל עלי
 כעסו, ואני לא ידעתי שום חילול ה' בנסיעה לא"י, הלואי שיעזרני ה' ברוב רחמיו
 וחסדיו לנסיעה לאה"ק, היה טוב לבריאות גופי ולאומץ נפשי ולתורה ולעבודה.

ואחרי הצעה זו אקוה שישלח אדמו"ר נ"י ברכתו ותפלתו, כאשר מסכים הרב הקדוש
 מצאנז. דברי עבדו ותלמידו הנרדף ונכנע מתאבק בעפרות רגליו

מרדכי אליעזר וועבר

דר"ש לכל בניו הנחמדים ה' עליהם יחיו

*

א' סדר ועבדתם וכו' תרכ"ו

אל כבוד ידיד חביב ונחמד סגולת אלדים ואנשים ה"ה הבח' המשכיל ונבון הרב המופלא ומופלג חרוץ ושנון בנן של קדושים כש"ת מו"ה ישראל אוללמאן נ"י ויופיע

בזו הרגע שמעתי אשר לא טוב בעיני כבוד ידידי נ"י אשר אנכי קורא ח"ו את ב"ח [=עתון 'בן חנניה'], הטיב לראות והטיב אשר דבר, חלילה לי מחטא כזה, אך אם לפעמים אומרים שהוא מתפקד ומתפרץ נגד יראים, אז אני רואה בעצמי למען אדע מה להשיב, וכל הקורא אותו בדרך קריאת חיבה עליו הכתוב אומר, ואני אומר יישר כח וירבה אומץ לכבוד ידידי.

ואגב אורחא אענה חלקי אחר עיינתי בעזה"י על דברי רש"י תמורה [ל"ד ע"א ד"ה כאן בשק, שכתב ששיער עצמו נקבר גם בנזיר טהור, וקשה הרי מצותו בשריפה] אשר הטיב לדקדק כבוד ידידנו [הרבני המופלג מוהר"י נ"י. על דרך פשוט י"ל כוונת רש"י לשיטתו שכתב במשנת[נו] הנשרפין לא יקברו דילמא משכח אינש, ודקדק התוס' ר' עקיבא [איגור, בגליון הש"ס] ת"ל דצריך לשרוף כמצותו. ובודאי נ"ל דבנותר וכדומה בודאי מצוה לשורפו ואל"כ בטל מצות עשה, אבל בחמץ וכדומה לכתחילה הקפידה התו' לשרוף כדי לכלות מהר, ואם לא מצא עצים לשורפו מה יעשה, משא"כ בנותר. אך לדעתי דזה דוחק והאמת יורה דרכו, המעיין ברמב"ם ור"ש פ"ג ערלה וכ"מ פ' וי"ו נזירות הלכה י"ד יראה בעין כי פשט דברי רש"י בטמא או בטהור הוא לחלק בין הא להא, והנה הכסף משנה הביא תירוץ של שק ושיער, ודברי רש"י ללא צורך, אלא דחיילי' מן הדין דרש"י ז"ל מחזיק בחילוק דמטמא לטהור, וזה נראה בעליל שם, יעו"ש.

ואגב ארשום מה שעלה במצודתי בעזה"י דף ע"ג לפי תירוץ הש"ס דמחלק בין טמא לטהור, אמאי תני במתניתין שיער בין הנקברין ומוקי בטמא וא"כ בסיפא דנשרפין אמאי לא תני שיער טהור, והרמב"ם הלכות פסולי המוקדשים [פ"י"ט ה"א-ב] באמת נקט תרויהו, יעו"ש וצע"ג. והנה הרמב"ם פ"ג מהל' בכורות הלכ' י"ג כתב דגיזת בכור דמקדש ובאורג נקט מלא הסיט, והשיג הראב"ד ז"ל יעו"ש, והכ"מ שם [הק'] מאי טעמא דאורג דלא חילק הרמב"ם בציפורתא כדאיתא בש"ס, ותירוצו אינו מובן לי כדלקמן. והנה בע"א ע"ד תני במתניתין בין הני האוסרין בכל שהוא שיער נזיר, ומפרש בש"ס דהאי תנא תרתי קתני איסור הנא' ודבר שבמנין. ולעד"נ דודאי לענין איסור הנאה של התערובות החמירו חז"ל משום תרתי, אכן לענין שריפת השיער ודאי בטל ברוב, וא"כ במתניתין תמורה נקט שיער בין הנקברין גם אם נתערב, והוי דומיא דשק דנתערב. אכן הרמב"ם לשיטתו בהל' מא"ס פ' ט"ז דפסק דבר שבמנין בטיל נקט שיער בין הנקברין ובין הנשרפין.

ולע"ד נראה לדקדק בדברי רש"י ז"ל דקדוק עצום, דכתב טעמי' דשק דילמא מתהני מנה, הא הש"ס פריך לקמן וליבטל ברובא אלא דבר חשוב הוא וזהו מדרבנן, ואיך חיישינן דילמא משכח הא ספיקא דרבנן הוא. ועוד יש לדקדק האיך ידליק השק הא מקיל באפרו דהא מן הנקברין הוא. אלא די"ל חדא בחבירתא הא בטיל ברובא ואם ישרפנו יבטל האפר ברוב דאז אינו חשוב, וא"כ מוטב לשרפו עתה מיד ויבטיל ברוב אז מלקברו כשהוא דבר חשוב] דאז אינו בטל מדרבנן, וזהו כוונת רש"י ז"ל דילמא משכח אינש וזהו... בתערובות אכן בשיער לחוד נשרפין ונקברין אידי ואידי בטמא או בטהור, ולא נקט רש"י ז"ל בין בטמא בין בטהור אלא דמשמעות הלשון משמע הא בטהור והא בטמא, כדמוכח לשון הכ"מ ז"ל. והנה תירוץ הש"ס בציפורתא קאי להאי תנא דאית לי' תרתי, אך הרמב"ם לית לי' דבר שבמנין ולא מצי לחלק בציפורתא, וצריך לי ע"ג בדברי הכ"מ הלכות בכורות דרוצה לומר בכונת הרמב"ם ז"ל שיעור מלא הסיט, וזהו וודאי נגד הש"ס דתרתי אית לי'.

ומה שעלה בדעתי, דהנה המגן אברהם א"ח סי' תמ"ב [סק"א] בסוף הדיבור הביא דברי הרשב"א באלמודי דכתב מה שדרכו בכך אינו בטל, ולמד מכותח דמה שדרכו לעשות כך אינו בטל, ויש לדמות א"כ באורג שדרכו לארוג כך ובכונה ארגו אינו בטל, מה שאין כן בגד שאבד בו כלאים בודאי היה בטל אם לא היתר בהיתר, אכן בארג ודאי אינו בטל דהא דרכו בכך, ובגיזה ג"כ דרכו לגוזז הצאן ולכרוך כל גיזה וגיזה לבדו ולערבו אח"כ וא"כ אינו בטל. ומיושב השגת הראב"ד דארחי' דגיזה כל הגיזה וארחי' דאורג מלא הסיט, ומאחר דתירץ הש"ס בציפורתא או באגודת שיער לית לי' להרמב"ם ז"ל למד מכותח כמו באלמודי וכדברי המ"א ז"ל.

ונא ימחול לעיין, ואם ימצא שגיאה בדברי אל נא ימנע טוב ממני להודיעני, כי אני לא עיינתי עדן כל הצורך, יום חמישי ישנתי וינוח לי בעזה"י וש"ק זמן תפלה, ובבוקר היום מיד שמעתי אשר כת"ר נ"י היה בזענטא ביום ש"ק, ושנסתי את מתני להעריך מכתבי אל כת"ר נ"י, ונא אל ימנע תשובתו הרמה ממני, והאיך היה הש"ק בזענטא. וימחול נא לדרוש בשלום ידידי המופלא מוהר"י [יוסף] וועבר נ"י [במאקאווא] ולכל הנצמדים במחברתכם הטהורה שלום שלום אקרא.

ונא תודיעוני אם באתם בעזה"י לשלום ולבריאות לביתכם ומה ר' עקיבא דורש, יואל ה' ויברך אתכם בהצלחות וישועות וסיעתא דשמיא בכל ובכל אשר תפנו תצליחו וה' יאיר עינינו בתורתו ויחזקנו ויאמצנו לעבודתו ויצילנו מכל טעות ואל יטה לבנו אחרי ההבל ויורנו השי"ת דרך האמת לעבדנו בכל מאמצי כחנו ותחזנה עינינו ביאת גואל צדק ובנין ירושלים וקיבוץ גלויות וכינוס נפוצות ישראל כאות נפש כל אוהב ישראל

מרדכי אליעזר וועבר

דר"ש לאמו מו' הנכבדה והמהולל שתי' ואת שלום אחיו יפקוד לטוב

הרב שמחה בונם יוסף סיימון - בני ברק

רבי חיים אליעזר קרויס מווארשאני וצאצאי

בנו רבי איתמר אפרים קרויס וחתנו רבי משה מיכל פעקעטע

בקרב יהודי ארץ הגר נפוץ מאוד שם המשפחה קרויס [קרויז, קראוס], אך יש מהם כהנים לויים וישראלים. מהשיש ר' משה שמעון קרויס הי"ו מאונגוואר שמעתי שמשפחות קרויס הישראלים קרובים הם, אך אין הדבר ברור כלל. להלן נסקור את תולדות צאצאי הרה"ח ר' איתמר אפרים קרויס ז"ל וחתנו רבי משה מיכל פעקעטע ז"ל מסאלמאד.

מקור חשוב שממנו שאבתי מידע רב לתולדות המשפחה הם רשימותיו של הר"ר יודל [ב"ר חיים אלעזר] קרויס מדעברעצין - בני ברק. הרשימות נתקבלו מהרב חיים משה גרינוולד באמצעות הרב העורך, תשוח"ח לו.

אבי המשפחה:

אבי המשפחה הר"ר חיים אליעזר [או אלעזר] קרויס ז"ל [יליד תקמ"ג לערך] תלמיד הגה"ק מהר"ם בנעט מניקלשבורג, בא ממדינת מעהרין [מורביה] לארץ הגר מחמת גזרת המלכות שאסרה לישא אשה מלבד הבן הבכור שבכל משפחה. בתחילה התגורר כנראה בניר מאדע ואח"כ התיישב בקיש ווארשאני [Kis Varsany], נשא את זוגתו Rebeka [נולדה בשנת תקמ"ח לערך במחוז סאטמאר], והקים משפחה ענפה. הוא היה גביר אדיר ומפורסם בימיו, היתה אחוזה שהיתה בעבר מנחלת שדותיו ושנים רבות לאחר פטירתו עוד נקראה על שמו בשפת הגר "לאזער טאג". בין מסחריו המסועפים היה לו עסק עצים בעיר ו. נאמעני בשותפות עם ידידו מתקופת

לימודיו בניקלשבורג הנגיד הרה"ג מו"ה שמואל זנוויל כהנא ז"ל מסיגעט חתנו של ה'קונטרס הספיקות'.

במאטריקל קליינווארדיין ישנו רישום פטירה של Lazar קרויס בכ"ה אלול תר"ב, ויש לשער שהוא ר' חיים אליעזר. מאידך בוארשאני יש מצבה משנת תר"ט שעליה נחרת: פ"נ / איש תם וישר הולך תום / פועל צדק עושה צדקה כל / עת ה"ה / מו"ה אלעזר במו"ה / ישראל ז"ל / נאסף אל עמיו יטבת תר"ט / לפ"ק/ תנצבה. יתכן מאוד שזהו רח"א קרויס, כי כמה נכדיו שנקראו על שמו היה שמם 'אלעזר' ולא 'אליעזר', גם היה לו בן בשם ישראל ומתאים שנקרא ע"ש אביו.

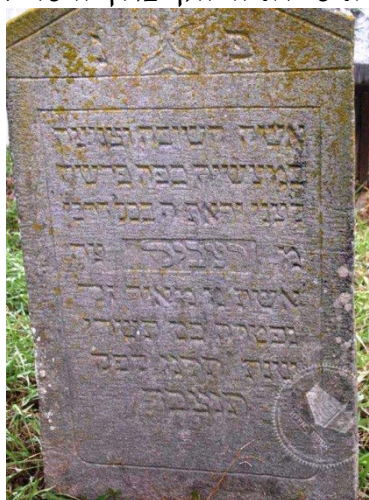
בניו היו:

ר' **איתמר אפרים** [עליו להלן].

ר' **נפתלי הירצקע קרויס** מניר מאדע. חותנם של הג"ר יעקב שלום סופר מח"ס תורת חיים ושל ר' חיים אהרן פריעד מניר מאדע, ואביהם של: 1. ר' משה קרויז משם נפטר בשנת תש"ג בן צ"ג שנה. 2. ר' ישעיה קרויס משם [זוגתו פרומעט] אבי: ר' הרצקא יליד תרכ"ד לערך, נשא בשנת תרנ"ב בסאטמאר את זוגתו לבית וידר. הר"ר זאב קרויס מס' פעטער יליד תרכ"ח לערך, נשא בשנת תרנ"ה את זוגתו לבית בויםל. אבי ר' ישעיה הי"ד, ר' פנחס, ר' שאול יחזקאל, וחותנם של הגאון בעל תנובות ברוך מפאקש ושל חו"ז הר"ר משולם קריצלר מוואדקערט בזו"ר. כמו"כ יתכן שהוא ר' נפתלי הירצקא קרויז ממאדע שהיה חותנו בזו"ר של הגאון בעל 'מנוחת משה' [אמנם במקורות מאוחרים צויין שהוא מה. מאדע].

במפקד התושבים בהונגריה משנת תר"ח מופיע בניר מאדע: Herzko קרויס יליד ניר מאדע בן 40, אשתו Julis לאזאר בת 37 ילידת ניר מאדע. הילדים: שאמואל בן 16, אנה בת 12, שרי בת 10, טוביאש בן 8, בורבלה בת 5, אסתר בת 4, מוזס בן 6, לאזאר בן 2. כנראה שזו משפחת ר' נפתלי הירצקא.

רבי **מאיר קרויס** מוארשאני [ר' מאיר וארשאנער], נפטר בשנת תרמ"ט בן ע"ד שנה. על מצבתו נחרת: אבל גדול ובכי מר על מות / פ'נ' / איש ירא ה' הלך בדרך הישר / גמל חסד

בגופו ומאונו לרש ולעשיר / עסק במשא ומתן באמונה וביושר / פרס לרעב לחמו ודל החזיקו ידו / ה"ה כמו"ה **מאיר** במו"ה / חיים אליעזר נפטר בן ע"ד שנים / ... לחודש מנחם אב תרמ"ט לפ"ק / תנצבה.

זוגתו מרת **רעכיל** ילידת ניר בוגדאני נפטרה בשנת תרנ"ג בגיל 80. על מצבתה נחרת: פ'נ' / אשה חשובה וצנועה / במעשיה כפה פרשה / לעני יראת ה' בכל דרכי / מ' **רעכיל** ע"ה / אשת מ' מאיר ז"ל / נפטרה כ"ט תשרי / שנת תרנ"ג לפ"ק / תנצבה.

צאצאיו: בנו יוסף יליד תר"ז [כנראה שהוא הר"ר יוסף קרויס שו"ב בסומוטור שהיה יליד ווארשאני ונשא בשנת תרל"ח את בת הג"ר משה שמעון ראטה אב"ד דיורע (כנראה שאליו התשובה במהר"ם שיק אהע"ז סי' ס"ט)]. ובתו גיטל ילידת תר"ט. בתו צילי [ילידת תרט"ז לערך] נישאה בשנת תרל"ה ליוליוס בן איגנאן שאנפעלד ממונקאטש [יליד תר"א לערך].

במפקד התושבים משנת תר"ח מופיע בוארשאני: izrael קרויס בן 38 יליד ווארשאני, אשתו שרי [כנראה שהיתה לבית שטערן] בת 35 ילידת פ. פעטרי [סאבולטש] וששת ילדיהם. כנראה שגם הוא בנו של ר' חיים אליעזר. מצאצאיהם: בתם אידה אשת ר' יקותיאל שווארץ מווארשאני, וכנראה גם פאני אשת ר' צבי ברוין משם [נפטרה תרנ"ג].

ברשימת הפרנומרנטן בסו"ס 'כסא רחמים' [אונגוואר 870] רשומים ביישוב ווארשאן: ר' אפרים, ר' ישראל, ר' מרדכי, ר' מאיר. כן בס' 'נדבת פי' [לעמבערג 848] להרה"ק מקאמאנא מופיעים בווארשין: ר' אפרים, ר' משה ישראל, ר' מרדכי, מאיר בן חיה. כנראה שלפחות חלקם בני ר' חיים אליעזר קרויס. אם זה האחרון הוא ר' מאיר קרויס, הרי ששם אמו אשת ר' חיים אליעזר היא 'חיה'.

רבי איתמר אפרים קרויס:

כאמור אחד מבניו היה הרב החסיד הגביר ר' איתמר אפרים המכונה ר' אפרים ווארשאנער [יליד תקס"ה-ז לערך]. הוא היה סוחר עצים וגביר גדול, והיה דבוק מאוד בצדיקי דורו הרה"ק ר' שלום מבעלזא, והרה"ק מצאנז' ז"ע. הוא היה מוהל מפורסם וכמעט בכל יום היתה לו מוהלות במחוז מגוריו והיה נוסע בכרכרתו עם השטריימל לראשו.

ומעשה שהיה אשר בנוסעו פ"א לבעלזא קרהו איזה אסון בתחילת הדרך, וכאשר בא לבעלזא בשלום וסיפר להרבי מהר"ש את אשר קרהו השיב לו הרבי: תדע כי אם הרבי אינו מרגיש מיד כשהחסיד יצא מפתח ביתו לנסוע אליו כדי לשמרו בכל הדרך זה אינו רבי ואינו כדאי לנסוע אליו, לכן הרגשתי מיד כשיצאת מביתך שתבוא הנה לשלום [הקדמת 'זכרון שלום'].

זוגתו הראשונה נפטרה כנראה בצעירותה [לפני שנת תר"ח], ושמה לא נודע לי. אח"כ נשא את זוגתו השנייה מרת חיה שרה בת רבי שאלאמון [שלום?] בלייער וזוגתו [בעטי] לבית פריד. נולדה באוגארניע [אוגאר Ugornya מחוז בערעג] בשנת תקפ"ב לערך, ונפטרה בניר מאדע בשנת תרנ"ט. (על משפחת בלייער מאוגארניע ראה מה שמסופר בס' 'שנות חיים' [אויסאיבל] מדור 'לזכרון עולם' עמ' 13, אודות הרה"ח ר' מנחם מענדל בלייער מדובעצק שהיה יליד אוגאר). במפקד התושבים משנת תר"ח הם רשומים בווארשאני עם ילדיהם: ferentz קרויס בן 43 יליד מאדא

וזוגתו Sari קרויס ילידת אוגארניע, והילדים, Eva בת 13, Sari בת 11, Rebi בת 7, Josef בן 3, Tobi בת 2. הילדים הגדולים שרשומים כאן הם כנראה מזו"ר.

ר' איתמר אפרים נלב"ע ביום י"ג שבט תר"ל ומנ"כ בווארשאני. על מצבתו נחרת (הצילום קיבלתי מהרב דובעריש וועבער): נפטר בש"ק י"ג שבט ונקבר ב"ד / איש תם וישר הלך נכוחים / אהב יראי ה' יודעי בינה / פרי צדקתו יאכל בעדנה / רב צפון לו בצל השכינה / ישבע בענג חלף מפעלו / מעשיו הטובים יספרו לו / ה"ה הרבני החסיד היקר / עסק במו"מ באמונה מו' / איתמר אפרים / במו' חיים אליעזר תר"ל לפ"ק / תנצבה.

צאצאיו:

מילדיו ידועים לנו ארבעה בניו וארבע בנותיו, ואלו הם:

א. בנו הבכור הרב החסיד הגביר ר' אברהם מנחם (מענדל) קרויס ז"ל מניר-מאדע [יליד תקצ"א לערך], היה מחסידי צאנז וסיגעט ודבוק עד למאוד בהגה"ק מזידיטשוב. בעל הייטב לב היה נוהג לשבות אצלו בשבת חזון לאחר שבא להשתטח על ציון זקנו ה"ישמח משה" באוהעל הסמוכה. כמו"כ רבים מצדיקי גליציה בעוברים באזור מגוריו בארץ הגר היו מתארחים אצלו בהיותו מצויין במצות הכנסת אורחים. בידי צאצאיו היו מכתבים שכתב לו הייטב לב בחיבה ואהבה יתירה, גם היה בידם מכתב קבלה מאת הרה"ק מצאנז זי"ע על סכום כסף ששלח אליו עם אביו ר' איתמר אפרים. ר' אברהם מענדל נלב"ע כ"ח תשרי תרמ"ג.

וזוגתו מרת רחל היתה בת הרבני ר' חנניא כהנא מסיגעט בנו של מו"ה שמואל זנוויל כהנא מסיגעט חתן הגאון בעל 'קונטרס הספיקות' [אך כנראה היה בנו מזיווג אחר]. אמנם חלק מצאצאיו הם מזיווג אחר שלו שהיה חתן אצל משפחת פרענקל.

צאצאיו:

1. הרב החסיד מו"ה מאיר קרויס מסעליש, זוגתו מרת אסתר בת הר"ר ישראל רויז מסעליש חמיו של הג"ר פנחס חיים קליין אב"ד דשם. בנו היה הנגיד המפורסם מו"ה שמואל משה קרויס מדעברעצין והאדאז [יליד תר"מ לערך, ונזכר ברשימת תלמידי הערוגת הבושם רשימה ב' מס' 220 בעלי זכרון 17].
 2. ר' שמואל זנוויל קרויס מחוסט, תלמיד המהר"ם שיק, והיה הבעה"ב היחיד שהניחו הערוגת הבשם להשתתף בשיעורו. חתניו: הג"ר שמואל בראך בן הג"ר שאול בראך, ובן אחיו הר"ר יהודה קרויס מדעברעצין - בני ברק.
 3. ר' חיים אלעזר קרויס מש. פאטאק, נולד בשנת תרכ"ב. תלמיד הגר"מ שטערן בפילדעש, הג"ר משה פולק בבאניהאד, המהר"ם שיק בחוסט, והייטב לב בסיגעט. בן י"ח שנים נשא זוגתו מרת מרים בת הרבני מו"ה משה כהן מש. פאטאק [וזו' לבית עהרנפעלד]. איש יר"ש וחסיד, ודבוק לרבנותו הגה"ק מסיגעט. נלב"ע ח' טבת ת"ש בפרעשוב. מילדיו: ר' מאיר מקאשוי הי"ד, הב' איתמר אפרים ז"ל, הילד חנניה ז"ל, ר' אהרן ישעיה' הי"ד, ר' שמואל זנוויל הי"ד, ר' יהודה ז"ל מדעברעצין הנ"ל, ר' מרדכי ז"ל, ר' ניסן ז"ל, אברהם מנחם ז"ל, בנותיו: בלומא, רבקה, פייגא הי"ד, ורחל אשת ר' משה אליעזר פאנעט.
 4. בתו מרת חיה שרה אשת הג"ר מנחם מענדל שטערן אב"ד פולדעש. ראה עליו ועל צאצאיו בתולדות המחבר שבספרו 'אור מנחם' [ברוקלין תשע"א].
 5. בתו מרת גיטל אשת הג"ר שמחה בונם עהרנפעלד אב"ד מטרסדורף בעל 'מענה שמחה', בנו ומ"מ של ה'חתן סופר'.
 6. בתו מרת לאה אשת הר"ר אברהם הלוי פאלאק מקווד, תלמיד הג"ר מאיר פערלס מקראלע. אביהם של הרה"ח ר' אתמר אפרים פאלאק מקליינוורדיין ושל הג"ר מנחם פאלאק אב"ד סערענטש.
 7. חתנו הרה"ג ר' ישעיה' זלמן שטערן מניר מאדע.
 8. חתנו הר"ר משה פאהמער.
 9. חתנו הר"ר משה ליב גראס בן הרה"ח ר' יעקב יוחנן גראס מאירבע.
- ב. בנו הר"ר זאנוויל קרויס מסעליש.
- ג. בנו [מזור"ש] הר"ר ישראל קרויס מענטש. נולד בשנת תר"ג לערך ונפטר בשנת תרנ"ח-ט. זוגתו לבית רייכמאן מסיקסא. מילדיהם: ר' אריה [Lajos] קרויס יליד תרנ"ג, התגורר במישקולץ ונספה באושוויץ הי"ד. Ilona ילידת תרנ"ה.
 - ד. בנו [מזור"ש] הג"ר שלום קרויס אב"ד לעגענע-מיהאלי. נכדו כותב שהוא נולד בשנת תרט"ז ונקרא ע"ש רבו של אביו הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע, אמנם לפי

רישום נישואיו הוא היה בן 26 כשהתחתן בשנת תרל"ד, וא"כ נולד בשנת תר"ח, וגם לא יתכן שנקרא ע"ש הרה"ק מבעלזא [וכנראה שנקרא ע"ש אבי אמו].

בבחרותו למד אצל הגה"ק בעל 'צורר החיים' מסעליש ונסמך ממנו ומבעל 'קדושת יו"ט' מסיגעט להוראה. בשנת תרל"ד נשא את מרת אסתר בתו של בעל המכתבים ה"ה הגה"ק ר' **ברוך יהושע רייניץ** אב"ד טשעטשאוויץ [גאלסעטש] שהיה חתן הגה"ק בעל מנוחת אשר זי"ע. בתחילה היה דר בעיר ניר-מאדע שם שלח ידו במסחר והיה עשיר גדול, תורה וגדולה התאחדו על שולחנו והיה ביתו פתוח לרווחה לכל דכפין, אולם לאחמ"כ ירד מנכסיו עד שהוכרח לקבל על עצמו [בשנת תר"ס] את עול רבנות ל. מיהאלי.

ר' שלום נפטר ביום כ"ב אדר שנת תרע"ה, על מצבתו נחרת: אבן בוכים מקיר תזעק בכי לדורות על פטירת / אדמו"ר הרב הגאון / הצדיק חסיד ועניו / מו"ה שלום זצ"ל / בן הרה"ח מו"ה **אתמר אפרים** זצ"ל / וחתן הרב הג' הצ' מו"ה **יהושע ברוך** / אבדק"ק טשעטשעוויץ זצלה"ה / בעל נכדת הגה"ק מטשענגער וממאד זצלה"ה / ולמעלה בקודש / שימש פה בכתר רבנות ט"ו שנים / שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול / נפטר בש"ט שם הגדולים / ביום כ"ב לחודש אדר שנת העת"ר לפ"ק / תנצבה.

קומץ מחידושיו נדפסו בשנת תשמ"ה תחת השם 'זכרון שלום' ע"י נכדו הרב מאודווארי.

הוא הניח אחריו בנין וחתנין רבנן, ה"ה:

1. בנו הג"ר **נתן אנשיל קרויס** זצ"ל הי"ד אב"ד סאניסלוי, מח"ס 'שארית נתן' שנדפס

בשנת תשמ"ה יחד עם הספר 'זכרון שלום' הנ"ל. (על ספר 'שארית נתן' והטעויות שנפלו בעריכתו, ראה במאמרי בקובץ 'בית אהרן וישראל' אב-אלול תשע"ה). היה תלמידם של הגאון ר' יהודה גרינוואלד מואיא ושל זקנו בעל המכתבים מטשעטשאוויץ. נשא את בת הנגיד ר' צבי האפמאן מאויבר-ביסטרע שם ישב עה"ת והעבודה עד שנתקבל לאב"ד סאניסלוי, שם ניהל ישיבה והרביץ תורה עד שנת תש"ד שאז נעקד"ה הי"ד. ילדיו: מו"ה ישראל מנחם אלטער חיים קרויס אב"ד בענדיקעוויץ הי"ד, הב' יעקב ז"ל, ומרת האדיע אשת הר"ר עמרם זילבערשטיין הי"ד בהג"ר אהרן אב"ד בעלעד.

2. בתו מרת רייזל אשת הרה"ג ר' יצחק גאטליב רב דקהל אנשי אונגארן בבואנוס-אייירס [בן רבי שמעון גאטליב דיין בהאלמין]. בנם ר' יהושע ברוך, ובתם חיה חאנטשע שרה אשת ר' אברהם יודא הכהן כ"ץ.

3. בנו הנגיד ר' איתמר אפרים קרויז מארשעווע. בנו ר' אשר אנשיל מבני ברק.

4. בתו מרת ניחא אשת ר' חיים פרענקל מראצפערט. בתם מרת צלאווא גיטל אשת ר' נפתלי צבי הכהן.

5. בתו מרת טוביא אשת הג"ר בנימין זאב לנדא הי"ד ממלא מקומו בל. מהאלי. בניהם: הרה"ג ר' יהושע ברוך אב"ד ביטשקוב מח"ס הגיון לבי, והרה"ג ר' נפתלי דומ"ץ חוסט.

6. בתו מרת שיינדל אשת ר' צבי פרידמאן [ב"ר פנחס אליעזר מזשעמנע] הי"ד.

7. בתו מרת בינה אשת ר' נפתלי מאיר קאלוש מגערעש. בנם ר' אשר אנשיל הי"ד.

8. בנו הג"ר שמואל דוד קרויז אב"ד ש. אודווארי. נולד בניר מאדע בשנת תרנ"ג,

למד אצל אביו ואצל אחיו הג"ר נתן אנשיל. חתן ר' ישראל דב שטיין מראצפערט. התגורר בראצפערט ומשנת תרצ"א אב"ד אודווארי. נפטר ביום כ"ה חשון תרצ"ז. משארית כתביו נדפסו הספרים 'יד שמואל' ו'זכרון דוד' [ברוקלין תנש"א]. בנו הג"ר שלום קרויז זצ"ל ממלא מקומו ברבנות אודווארי, מח"ס שו"ת 'דברי שלום' ושא"ס, חתן

רבי שלום קרויס בעל שו"ת דברי שלום

הג"ר ישראל אברהם אלטר לנדא אב"ד עדעלין [אחי ר' בנימין זאב הנ"ל]. בנו הרה"ג ר' יהושע ברוך הי"ד רב הצעיר בסענזשארק. בתו מרת חיה טילא אשת הרה"ח ר' שמואל גולדברג - טייטלבוים מאוהעל. בתו ניחא הי"ד. בתו מרת צלאווה דבורה אשת הרה"ח ר' ישעיה גרויס. בנו הרה"ג ר' אשר אנשיל קרויז רב דקהל ראצפערט ומלפנים רב דאנשי אונגארין בבואנוס איירעס מח"ס 'מחנה אשר'.

ה. בתו מרת שרה אשת הר"ר משה מיכל פעקעטע (עליו להלן).

ו. בתו מרת בראנדל אשת ר"א בראדי מאונגוואר, מוזכר ברשימות ר"י קרויס. במאטריקל קו"ד רשום בשנת תרל"א נישואין של יאקאב בן ישראל ורעגי ברודי בן 25, עם בראנדל בת פרנץ ולאלי קרויס בת 19. כמו"כ בווארשאני רשומים לידות ליאקאב ברודי ובטי קרויס.

ז. חתנו הרה"ח ר' שלמה זלמן ראזנפעלד ז"ל מטעגלאש. נולד בערך בשנת תר"ו לאביו הרה"ח המפורסם ר' שמואל ראזנפעלד ז"ל המכונה ר' שמואל טעגלאשער ע"ש עיר מגוריו. בשנת תרכ"ט נשא את זוגתו [ילידת תרי"א] בת ר' איתמר אפרים, בעיר קליינוורדיין.

ח. בתו מרת חנה אשת הרה"ח ר' מאיר וינברגר מווארשאני, ראה עליהם בעלי זכרון עלה 19. בתאריך פטירתו שנרשם על מצבתו יש לתקן, א' דר"ח אדר ב', כך לפי צילום ברור יותר של המצבה, וכך גם מופיע ברישומי כולל שומרי החומות שהוא נפטר ביום ל' אדר א'.

רבי משה מיכל שווארץ - פעקעטע

כאמור אחד מחתני ר' איתמר אפרים הנ"ל הוא הרבני המופלג מוה"ר משה יחיאל (מיכל) שווארץ – פעקעטע מכפר סאלמאד [Szalmadpuszta] סמוך ממש לניר-געלשע במחוז סאבאלטש], המכונה ר' משה מיכל סאלמאדער שנשא את בתו [מזו"ר] מרת שרה. הוא נולד בערך בשנת תקצ"ב, לאביו ר' אברהם סאלמאדער.

בס' 'תולדות פני מבין' [עמ' רע"ד] כותב שאמו של ר' משה מיכל היתה בת הר"ר מאיר יהודה פרענקל מלעוועלעק, אמנם הדבר אינו עומד לכאורה במבחן השנים. כמו כן במפקד התושבים משנת תר"ח מופיע בסאלמאד: אברהם פעקעטע בן 54 יליד מיהאלדא, [אשתו] Julianna שאלאמון בת 34 ילידת ער-שעמיען, והילדים: מוזס בן 14, Izsak בן 9, שאלאמון בן 4, קטלין בת 6. בהקדמת 'אמת ליעקב' שי"ל בשנת תרפ"ח כתוב ששמם הוחלף לפעקעטע זה שמונים שנה, אמנם ר' אברהם מופיע כבר ברשימת משלמי המיסים משנת תקפ"ח בשם פעקעטע. מאידך, במפקד בסאלמאד רשום גם אברהם שווארץ בן 39 יליד טשאסאר, וזוגתו שרה לאזאר בת 37 ילידת מיהאלדי, אמנם ברשימת הילדים לא מופיע 'משה', ויש לברר הדבר.

רבי משה מיכל לא שימש ברבנות, אולם היה ת"ח מופלג ותורה וגדולה התאחדו על שולחנו. הוא היה עשיר מופלג, בעל קרקעות נכסים ומשרתים, אולם עם כל זאת היה חורש בעצמו בשדותיו בשעת חרישה, כשגמרא פתוחה מונחת לפניו על עגלת המחרשה, והוא לומד בה תוך כדי שהוא חורש, כך נתקיים בו "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ" ממש. מעולם לא פשט את בגדיו בלילות החול אלא היה לומד תורה בעמידה כל הלילה ממש עד אור הבוקר.

סיפר חתן גיסו הגה"צ אב"ד פעלדאש, שסיפר לו הרה"ק ר' נפתלי הירצקא מראצפערט, כי פעם נזדמן לו לעבור דרך שדותיו של ר' משה מיכל בשעה שהיה חורש, והנה שמע כי תוך כדי חרישה לומד ר' משה מיכל ר"ף עם ר"ן כשהוא מבאר לעצמו את דברי הר"ן, ר' נפתלי הירצקא השתדל שר' משה מיכל לא ישים לב שידידו נמצא במקום, ומיד נסע משם כדי שלא להפריעו מלימודו. בדרך אמר ר'

נפתלי הירצקא למלויו כי מעולם לא הבין את דברי הר"ן הללו עד ששמע את הפירוש הנכון מפי ידידו ר' משה מיכל.

ר' משה מיכל היה חסיד ומקושר לצדיקי דורו, בהקדמת הספר 'אמת ליעקב' נדפסה איגרת שכתב ר' משה מיכל ובה הוא מליץ טוב על דרך החסידות. היה מקושר מאוד להגה"ק בעל דברי חיים מצאנז, כפי שסיפר בנו מעשה פלאי כי פעם שלח לו הדברי חיים פריסת שלום, והוסיף שבלילה ההוא יתראה עמו. וכן קודם פטירתו אמר ר' משה מיכל שאיננו מפחד כלל כי הרי רואה הוא את הרה"ק מצאנז עומד אצלו, (היה זה לאחר פטירת הרה"ק מצאנז).

כמו"כ היה נוסע להרה"ק ר' משולם פייש מטאש זצ"ל, ובגללו אף התגורר בסאלמאד עד סוף ימיו, כפי שמסופר בס' 'פאר משולם':

ר' משה מיכל הצטער רבות על שהוא מתגורר בכפר נידח וקטן בריחוק מקום מיהודים שומרי תורה ומצוות, והשתוקק להעביר את משכנו לישוב גדול יותר שיש בו מנין קבוע לתפילה ומקוה טהרה. והנה באחד הימים הציעו לו לקנות בית בישוב שהיה אכן יותר גדול מסאלמאד, ובהיותו מסתופף בצל קודשו של הרה"ק הנ"ל, החליט שבפעם הבאה שישבות בטאש ישאל את חוות דעת קודשו אם להעתיק מקום מושבו לשם. לאחר ימים ספורים הגיע למעונו ביום חמישי שאר בשרו הנגיד הח' מו"ה משה גרינבוים ז"ל וסיפר לו שהוא בדרכו להיות משובתי שבת בטאש. ר' משה מיכל שמח מאוד על שנזדמן לו מן השמים עגלה שעומדת לנסוע לטאש והצטרף עם הנ"ל בנסיעתו.

במשך הנסיעה סידר ר' משה מיכל את צדדי הספק שיציג לפני הרבי באוזני ידידו הנ"ל, ומנה את המעלות והחסרונות שיש בכפר ומאיך בעיר. והיה כאשר אך נכנס אל הקודש פנימה, עוד בטרם הספיק לפצות פיו קידמו הרבי באמרו: ר' משה מיכל הנני מקנא בך על שהנך מתגורר בכפר - ופירט לפניו את כל החסרונות שרצה ר' משה מיכל לומר לו, אך הוסיף כי לעומת זאת יש הרבה מעלות כשמתגוררים בכפר. כשמוע ר' משה מיכל את הדברים האלו, חזר בו מתוכניתו ונותר בסאלמאד עד סוף ימיו.

בשו"ת 'מהר"ם שיק' [חלק אהע"ז סימן י"א] ערוכה תשובה אליו מ'יום ה' לסדר תרומה תרל"ז לפ"ק, וז"ל שם בתחילת התשובה: יצו ה' את הברכה לה"ה התורני המופלג כש"ת מו"ה משה מיכל שווארץ באלמאשד [כצ"ל שאלמאד] אם אמנם שאיני מכיר אותו מ"מ כיון שכתב שבינו ובין לומדים אחרים יש מחלוקת בדין וכו'. כמו"כ בשו"ת 'מנוחת משה' [סימן קכ"ג] ישנה תשובה אליו, וז"ל: החיים והשוכ"ט לכבוד ידיד ה' וידידי הרבני המופלג בתורה ויראה החרוץ והבקי אוצר בלום כקש"ת מוה"ר משה מיכל נ"י בכפר סאלמעד יע"א. כן הוא נזכר בשו"ת מהרשד"ה חיר"ד סימן ג'.

ר' משה מיכל נלב"ע ביום כ"ג מנחם אב תרמ"ב לפ"ק ומנו"כ בסאלמאד. זו' מ' שרה מנו"כ ביישוב אפא, מהכתוב על מצבתה ניתן לקרוא: שרה בת אפרים אשת הרב הגאון... משה יחיאל זצ"ל מסאלמאד נפ' ט אדר שני תרומ"ה תנצבה מילדיו ידועים לנו:

א. בנו הר"ר **אברהם פּעקעטע** יליד תרט"ו, נשא בשנת תרל"ט בראצפערט את בתו של הג"ר **חיים צבי וינקלער** [וזוגתו לבית שווארצקאפף] אב"ד ראצפערט [ואח"כ גר במארגארעטין ומנו"כ בסעליש] מח"ס 'חקי חיים'. לאחר שנתאלמן נישא בשנית בשנת תרמ"ט

במאדיאר-טשאנאד לבתו של הרמן שווארץ [וזוגתו לבית פאשקעס] ילידת באטוניה. ברישום הנישואין מצויין שהחתן הוא שוחט.

ב. בנו הגה"צ ר' **יעקב פּעקעטע** דומ"ץ ניר-באטור [יליד תרכ"ה]. תלמיד הגה"צ ר' יהוסף ראטנבערג מקאסאני בעל בני שלשים [בהיותו אב"ד טאש], והגה"צ ר' יהושע העשיל הכהן פריעד אב"ד קאפיש.

ביום ד' ניסן תרמ"ז בא בברית הנישואין בעיר קאלוב, עם זוגתו הצדקת מרת עלא הי"ד, בתו של הצדיק המקובל ר' **צבי אביגדור פיש** זצ"ל מנאפקאר [אביו של הגה"ק המפורסם ר' אהרן ישעיה פיש אב"ד האדאס] וקבע את מושבו שם. כעבור תקופה עבר להתגורר בעיר טאש בכדי שיוכל ללמוד בצוותא עם ידיו מימי לימודיו בישיבת טאש ה"ה הגה"צ ר' אלימלך לאווי זצ"ל [לימים האדמו"ר מטאש] שהתגורר שם. לימים העתיק את משכנו לכפר דערזש הסמוך לעיר האדאס, ועל שמו נקרא ר' יעקל'י דערזשער. בכפר זה זכה להערכה רבה מאת התושבים אשר בראותם את צדקתו וקדושתו העריצוהו מאוד ושאלו ממנו עצה ותושיה. בשנת תרס"ג קבע אהלו בעיר ניר באטור ובשנת תרע"א נתמנה שם לדיין ומר"ץ, וישפוט את ישראל במשך ט"ב שנה. כמו"כ החזיק שם ישיבה והרביץ תורה לבחורי ישראל, בין תלמידיו שם היה האדמו"ר ר' מנחם שלמה טויב מקאליב זצ"ל.

היה חביב ונערץ אצל גדולי וצדיקי דורו. כאשר בא בפעם הראשונה אל ה'אמרי יוסף' מספינקא זי"ע התבטא עליו: "עס איז דא א יונגערמאן וואס לערנט כתבי

האר"י אויפן בוידעם". היה מסתופף בצל קודשו של הרה"ק ר' אליעזר צבי מקאמארנא ולאחר פטירתו החל לנסוע להרה"ק מהר"ד מבעלזא אצלו זכה לקרבה מיוחדת. כאשר נכנס אל הקודש פנימה כבדו המהר"ד לשבת על כסא, דבר שהיה נדיר בבעלזא. כשהתגורר המהר"ד בראצפערט בא ר' יעקב להסתופף בצל קודשו, ובלייל ש"ק לאחר עריכת השולחן שוחח עמו המהר"ד בפלפולא דאורייתא ובמילי דחסידותא זמן רב, לאחר מכן הפליא המהר"ד את גודל

מדרגתו בתורה וחסידות, ואף התבטא עליו בדרך צחות "ער איז א קליינע יוד (ר' יעקב היה נמוך קומה) אבער א גרויסע תלמיד חכם".

הג"ר נפתלי טייטלבוים רבה של ניר-באטור כותב בהסכמתו לספר 'אמת ליעקב': "ביודעי ומכירי קאמינא כי היה דר פה לערך עשרים שנה, ראיתי כי היה ת"ח גדול ומובהק, למד כל ימיו ביגיעה רבה ושקידה נפלאה, לא להתפאר ולהתגדר בו, וכל יגיעתו והתמדתו בתוה"ק היתה מאהבת תוה"ק ויראת שמים, ואם כי היה גבר חלש ל"ע עכ"ז שם לילות כימים להגות בתוה"ק, ועלה בידו לעשות ציצים ופרחים לתוה"ק אשר זה היה כל שעשועיו ותענוגו בעוה"ז.....".

ברוב ענותנותו דן את כתביו לגניזה, ולא נשאר מחידושו כי אם

מעט מזעיר אשר נדפס לאחר פטירתו ע"י יוצ"ח בשם 'אמת ליעקב' המכיל מעט דרשות ודברי אגדה. על הספר הסכימו הגאונים הקדושים ר' שלום אליעזר הברשטאם מראצפערט, ר' אלימלך לאווי מטאש, ועימם רב העיר הג"ר נפתלי טייטלבוים זצ"ל. בין חיבוריו אשר לא זכינו לאורם היה חיבור מקיף על הלכות שבת אשר עלה בהסכמה מגאון דורו מהר"ש ענגיל זצ"ל מרדאמישלא.

ר' יעקב זצ"ל נלב"ע ביום ט' אדר תרפ"ח ומנו"כ בניר-באטור.

הניח אחריו הרבה בנים ת"ח ויר"ש ה"ה: הרה"ג ר' אברהם היל"ד שו"ב במארגערעטין [נסמך להוראה מהגאון בעל זכרון יודא], ר' משה יחיאל ז"ל מדעברעצין ואח"כ בב"ב נלב"ע תשל"ו [אף הוא היה תלמיד הגאון הנ"ל], ר' דוד היל"ד מניר-באטור, ר' אליעזר ליפא היל"ד שו"ב ביאנאשי, ר' חיים היל"ד תופס ישיבה בק"ק ניר-באטור, ר' שלום ז"ל סופר סת"ם בק"ק ניר-באטור, ר' אהרן ישעיה ז"ל מק"ק ש'. פאטאק והרה"ג ר' צבי אביגדור רב ביהמ"ד אמת ליעקב ד'נאנאש נלב"ע תשכ"ט.

בנותיו היו: מרת צירל אשת הג"ר **מרדכי לאווי היל"ד אב"ד** דעמעטשער אביו של כ"ק האדמור"ר מטאש זצ"ל. מרת רחל פראדיל אשת הרה"ח ר' **ישראל דוד קירשנבוים היל"ד מניר-באטור**. מרת חנה לאה אשת הג"ר **מאיר זאב גאלדבערגער** זצ"ל אב"ד פעלעדיהאזא מח"ס 'אמרי המזג'.

כ"ק האדמור"ר מטאש זצ"ל

וראה עוד על ר' יעקב וצאצאיו בס' 'עבודת הלויים' [קרית טאהש תשע"ד] חלק ב'.

ג. בתו מרת **צירל** [ילידת תרכ"ד] נישאה בשנת תרמ"ד בכפר געלשע להרה"ג והצ' מו"ה **אברהם פריד** זצ"ל מו"ץ בסאלמאד, המכונה ר' אברהם סאלמאדער. הוא נולד בעיר ניר-מאדע בשנת תרכ"ב-ג לאביו ר' **חיים פריד** המכונה ר' חיים פעסיל'ס [כנראה ע"ש אמן] ולאמו מרת בראנדל. בבחרותו היה תלמידו של הגה"ק ר' שמואל דוד הלוי יונגרייז אב"ד פעהרדיארמוט. בשו"ת מהרשד"ה לרבו הנ"ל ערוכה תשובה אליו בחלק או"ח סימן ג' וז"ל שם בראש התשובה: שלום וכל טוב סלה ובריות גופא

ומזל טוב וברכה ונחת רוח מבנים כנטיעים ובנות כתבנית היכל לתלמידי ידידי הלא ניהו הרבני הותיק ירא ושלם חרוץ ושנון זית רענן כבוד שמו תפארתו מוהר"ר **אברהם פריעד** נ"י בישוב סאלמאד יע"א. ובסוף התשובה כתב וז"ל: תתחזקו ותאמצו בתורה ויהי נועם ה' עליכם ותתברכו במעשי ידיכם כאוות נפשיכם הטהורות ונפש המברך אותכם בלב ונפש וכו'.

כמו"כ נזכר שם בשו"ת מהרשד"ה חיו"ד סימן י"ג וסימן ל"ו, ובשו"ת 'עצי חיים' להגה"ק ר' **חיים צבי טייטלבוים** זצ"ל מסיגעט שם מופנות אליו שתי תשובות בכבוד ובידידות גדולה. וז"ל שם בס' י': לכבוד ידידי הרב המופלג בתורה ויראה חסיד למאוד נעלה מו"ה **אברהם נ"י מסאלמאד** ובס' כ': כבוד ידיד נפשי המופלג חריף ובקי החסיד המפואר איש חמודות מו"ה **אברהם פריעד** נ"י.

בשו"ת 'שמע ישראל' [במדור 'שו"ת ממרן בעל עצי חיים ותלמידיו' סי' ב'] מופיע מכתב השאלה ששלח אל העצי חיים. ר' אברהם אף שלח את אחד מבניו ללמוד בישיבתו.

על גדלותו וצדקתו מספר חתנו הרה"ח ר' משה אברהם שטארק ז"ל במכתב: "היו אומרים עליו שהיה מצדיקים נסתרים וחסידים ספרו לי כי מרן מבעלז זי"ע שלח לו פריסת שלום, כוונתי לר"י [ר' יהושע] הקדוש זי"ע אשר בנו מרן הקדוש רבנו ישכר דב זי"ע אמר לאביו ר"י זי"ע שידבר איזה דיבורים עם היהודי הזה מאונגארן, ושאל ממנו בזה"ל: פון וואנעט זענט איהר מיין ליבער יוד, והשיב מו"ח ז"ל מכפר סאלמאד השיב לו מרן הקדוש זי"ע אל תקרי סאלמאד אלא "תלמוד", אח"כ שאל מרן רבנו הקדוש ר' ישכר דב זי"ע את אביו זי"ע, בין איך א מבין אויף א יוד? השיב לו אביו הקדוש: "דיא ביסט א גיטער מבין אויף א יוד". כ"ק אדמו"ר בעל חמדת שאול [ה"ה הג"ר שאול ראזנבערג זצ"ל אב"ד ראצפערט] סיפר לי להבחל"ח כי כ"ק מו"ח ז"ל שאל ממנו הרבה דברים בש"ס ועדיין מתייגע עליהם להשיבו".

ר' אברהם נלב"ע בשנת תרפ"ו בן ס"ג שנה, וזוגתו מרת צירל נלב"ע ביום כ"ה ניסן תש"א ונטמנו שניהם בני-רגעלשע. על מצבתה נחרת: אשת חיל / צנועה במעשיה ובדרכה תמימה / יגעה בכפ"י טרף ביתה להשפיע / רבה עמלה להמציא לבעלה הרוחה / להגות בתורת ד' בלי מפריע / מרת צירל / בת הה"צ מ' משה יחיאל ז"ל / אשת הה"צ מ' אברהם ז"ל / נפטרה בש"ט שנת תש"א כ"ה ניסן / תנצבה.

צאצאיהם:

1. ר' משה יחיאל [מיכל] הי"ד [יליד תרמ"ה] התגורר בערדא-באניע.

2. זקני ר' חיים הי"ד [יליד תרמ"ז], חתן דודו זקנו ר' מאיר וינברגר.

3. ר' שמואל דוד הי"ד [יליד תרנ"ג] נקרא כנראה ע"ש רבו של אביו הג"ר שמואל דוד יונגרייז, התגורר במארק [מחוז סאטמאר].

4. ר' מנחם מענדל הי"ד [יליד תרנ"ח].

5. מרת חיה רחל [ילידת תרמ"ט] אשת הר"ר יוסף גראס יליד נ. ציגאנד, התגוררו בוואמוש-פערטש ונעקד"ה באושוויץ עם ילדיהם, הי"ד. בנם אפרים גרוס ניצל והתגורר ברחובות.

6. מרת רייזל [ילידת תרנ"א] אשת ר' שמואל דוד [ב"ר אלי' זאב] בלייער הי"ד. התגוררו במ. סאלקא. בנם ר' יהושע בלייער ז"ל נותר לפליטה לאחר המלחמה ודר בבני ברק.

7. מרת חנה, אשת הר"ר יצחק צבי [ב"ר זאב] הלוי קליין מראצפערט תלמיד הגאון ר' שאול רוזנברג אב"ד דשם, נעקד"ה עם ילדיהם: בריינדל לאה, ברכה סימא, אברהם, שמואל יעקב, מאיר, זאב, גאלדא צירל, הי"ד. בנו הר"ר חיים ליב קליין ז"ל ממנצ'סטר נותר לפליטה.

8. מרת בראנדל הי"ד אשת הרבני החסיד ר' משה אברהם שטארק ז"ל. אביו הר"ר מנחם שטארק שו"ב בגאווע, ואמו מרת מרים אחותו של הג"ר מנחם צבי רוזנברג זצ"ל אב"ד ס. נאדיפאלו. [על רבי מנחם ובן נוסף שלו ראה עלי זכרון 22 עמ' מט]. היה תלמידם של הגאונים המפורסמים בעל 'לבושי מרדכי' ממאדע, המהרש"ג מסעמיהאלי והג"ר שאול רוזנברג אב"ד ראצפערט זצ"ל. לאחר נישואיו דר בגעלשע שם היה שו"ב ולאחמ"כ עבר לקאליב שם כיהן כש"ץ ושו"ב ונודע כמוהל מומחה. בשנות הזעם איבד את כל משפחתו, זו' מרת בראנדל וילדיו חיים יעקב, יוסף צבי, מנחם אלטיר, חנה, צירל, הי"ד.

לאחר המלחמה התגורר בדעברעצין והיה מעמודי התווך של הקהילה, לאחר מכן עקר לארה"ב שם התקרב לאדמו"ר ר' יעקב יוסף מסקוירא צוק"ל ושימש הרבה שנים בעל קורא ובעל תפילה בשטיבל של סקוירא בויליאמסבורג.

הוא נזכר בשו"ת 'חמדת שאול' מרבו הנ"ל בסי' כ"ו ומ"ג. רבו כותב לו ביותרת הכבוד בזה"ל: שוכ"ט לכבוד תלמידי אהובי ה"ה הרבני המופלג בתו"י החור"ש כש"ת מוה"ר משה אברהם שטארק נ"י ביישוב געלשע יצ"ו.

כמו"כ נזכר בשו"ת 'לבושי מרדכי' סי' ר"כ ורכ"א, רבו כותב לו בחביבות בזה"ל: "שוכ"ט על ראש תלמיד חביב ותיק מלא עתיק חריף ובקי טובא יר"ש מרבים בנש"ק כ"ש מ"ה משה אברהם שטארק נ"י". מעניין לציין כי תשובה זו היא מענה לשאלתו של ר' משה אברהם אודות השידוך המוצע לו בתו של ר' אברהם פריד, האם יש לחשוש לכך שגם אחד משמותיו של החתן הוא אברהם. למעשה התיר לו רבו ואכן השידוך קם והיה.

כמו"כ מובאים בשמו ד"ת בספר 'אמרי המז"ג' מש"ב הג"ר מאיר זאב גאלדבערגער הנ"ל ובשו"ת 'באר משה' להג' מדעברעצין.

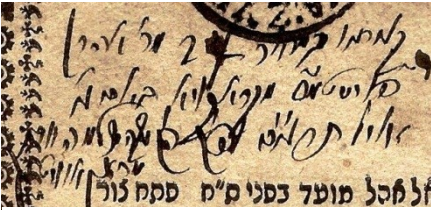
התודה והברכה להרב יואל שווארץ – ברוקלין, על צילומי המצבות שבמאמר, ועל עזרתו החשובה בלונ"ח בהערות חשובות ומועילות. כן אודה לש"ב הרב שלום פריד - מונטריאול על עזרתו במציאת מקורות חשובים.

אגרות מראקאוויץ ומנאדיפאלו

רבי משה שלמה ווייס מראקאוויץ, נוסח מצבתו ומצבות משפחתו, אגרת ממנו / אגרות מבנו רבי אשר אנשיל ווייס אב"ד נאדי-פאלו למארגערעטיץ ולירושלים / לדמות רא"א ווייס מרבי אברהם מאיר איזראעל

העיירה ראקאוויץ (נאדי-ראקאץ) סמוך לסעליש, כהיום באוקראינה, היתה ידועה בזכות האוי גאון, שתורה וגדולה התאחדו על שולחנו, ה"ה מוח"ז רבי משה שלמה ווייס, תלמידו המובהק של רבי שמעלקא מסעליש בעל ה'צ'רור החיים'. עתיר נכסים ובוד בוד ניהל ישיבה במקום לתלמידים מקשיבים. זכה להשאיר אחריו דור ישרים, בנים ובני בנים הממשיכים את מסורת האבות עד היום הזה. מבין צאצאיו זכו לישיבה על כס הרבנות בנו רבי אשר אנשיל ווייס ה"ד רבה הנוודע של קהלת נאדי-פאלו בעל 'שמן למנחה', וחתנו מוח"ז רבי שמואל זלמן וויינבערגר (בן המהריא"ץ) הרב הנערץ והראש ישיבה של קהלת מארגערעטיץ מח"ס 'שארית מהרש"ז'.

על דמותו ותולדותיו כבר האריכו בספרי צאצאיו, לראשונה בספר 'שמן למנחה' על סוגיות הש"ס (בראש הספר), ולאחר מכן בספרו על התורה (בסוה"ס). הגדיל לעשות

חתימת רבי משה שלמה ווייס

ש"ב הר"ר צבי אילון-וויינבערגר ז"ל בספרו 'עולמי', שם הקדיש פרק נרחב לתולדותיו ולתולדות צאצאיו וצאצאיו צאצאיו. ולאחרונה בספר 'שארית מהרש"ז' (בסוה"ס) שנערך ויצא לאור ברוב פאר ע"י ש"ב הרב מרדכי בריסק יו"ר 'מכון תורת מהריא"ץ וצאצאיו'.

רבי משה שלמה בן רבי צבי ומרת גיטל, נפטר ביום כ"ג אייר תר"ס בן נ"ט שנה [כך נרשם במאטריקל הפטירות, יליד טשאהולץ מחוז סאטמאר. הוריו כבר לא היו אז בין החיים: 'הערשקא' ווייס ו'מארגיט' לבית אבראהם שגרו בטשאהולץ. לפי"ז מסופקני אם נכונה הידיעה המקובלת במשפחה שההורים גרו בסוף ימיהם בראקאוויץ ליד הבן ומנו"כ בראקאוויץ.

בקשר לאיתור קברו, ב'עולמי' (תשנ"ח, עמ' 327) מספר המחבר: "בזמנו נסיתי כמה פעמים להגיע לרקוביץ ולחפש בבית העלמין... אולם לא קבלתי אשרת כניסה... עם שינוי המשטר הגיעה לשם מרת פנינה שמיד, שדאגה לנקות את שטח בית העלמין, כל המצבות הרוסות, כך שלא הצליחה לאתר מקום קבורת אבותינו ז"ל.

אמנם ש"ב הרב יונתן בנימין יוסף ווייס מוויליאמסבורג שביקר בראקאוויץ הצליח למצוא את מצבתו ואת מצבות משפחת חמיו, [ותשו"ל על צילומי המצבות והעתק הנוסחאות שמסר], ועל ידי כך התעוררו בני המשפחה לתקן את בית החיים שם.

על גודל תפארתו של רבי משה שלמה תעיד גם הנוסח שנחרט על גבי מצבתו:

פה ספון חלקת מחוקק אוי ואבוי על הלקח ארון האלוקים / עליונים ששו ותחתונים בכו ביום מות / משה איש האלוקים ישמח משה / במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו / נהורי דבוצינא דאורייתא ה' מלא / תורה ויראה ועבד לד' בתדירה פומה / לא פסיק מגירסא רב חילו בפלפולא / דאורייתא מבין שמעתתא אליבא / דהלכתא סיני ועוקר הרים ה"ה האלוף / הגדול בתורה מנורה הטהורה צדיק / חסיד ועניו וגומל חסד העמיד בביתו / תלמידים רבים ועשה סמוכין לאוריית' / כקש"ת

מ"ה משה שלמה בן מ"ה / צבי ז"ל תלמוד מבהק להגאון הקדוש / בעל צרה"ח זצ"ל נפטר כ"ג אייר תר"ס לפ"ק / תנצב"ה.

הוא הגיע להתגורר לראקאוויץ עם נישואיו למרת חנה [ראה עליה להלן] בת רבי יהודה צבי בערגער משם, 'שהיה דבוק באהבה רבה' לרבי מאיר א"ש בעל האמרי אש מאונגוואר. אף הוא מצא את מנוחתו בעיר מגוריו ראקאוויץ. על מצבתו נחרטו השורות הבאות:

פ.נ. / [וי]על יהודא מאת אחיו / יתעצב הלב ויזל / דמעות אבירים / צעקת בני יהודא / על פטירת איש / תם וישר ירא ה' / מ"ה יהודא צבי / במו"ה בנימן ושם / אמו נעכי נפטר י' / תמוז ב... שנים / ... תנצב"ה.

שם גם מנוחתם כבוד של הוריו, רבי בנימן בערגער ומרת נעכי. קודם

מצבת מרת נעמי

נפטרה אמו, ועל מצבתה נחרט: האבן הזאת שמתה מצבה לזכור / פט[ר]י[ר]ת / אשת חיל עקרת / הבית יראת ה' ומלחמה / חלקה לדל אשה / צנועה מרת נעמי נעמי בת / מו"ה מאיר נפטרה / בשעת קריאת המגלה / י"ג אדר שנת תרכ"ח לפ"ק / תנצב"ה [בשנה ה"ל וכן בשנת תרכ"ה י"ג אדר חל בשב"ק, ולכאורה תאריך הפטירה בשעת קריאת המגלה' הוא ב"ד, או הכוונה לפני קריאת המגלה].

כשנתיים לאחר מכן נפטר אביו, וזה אשר חרוט על מצבתו: עד הגל הזה ועדה המצבה / איש חמודות גבר חכם / בעוז רב תבונות / נדיב לב לעוברי אורח / ידו שלח לאביונים / מכל רע שמר נפשו / נכבה לדאבון נפשינו / בנימן בן מו"ה משה / נפטר בשיבה טובה י' / חשון שנת תר"ל לפ"ק / תנצב"ה.

*

לפנינו מכתב מרבי משה שלמה ששלח אל רבי שלמה צבי הכהן שטראסר אב"ד טירנא [לאחר מכן רבה של דעברעצין], בעת שבנו רבי אשר אנשיל למד אצלו. המדובר אודות

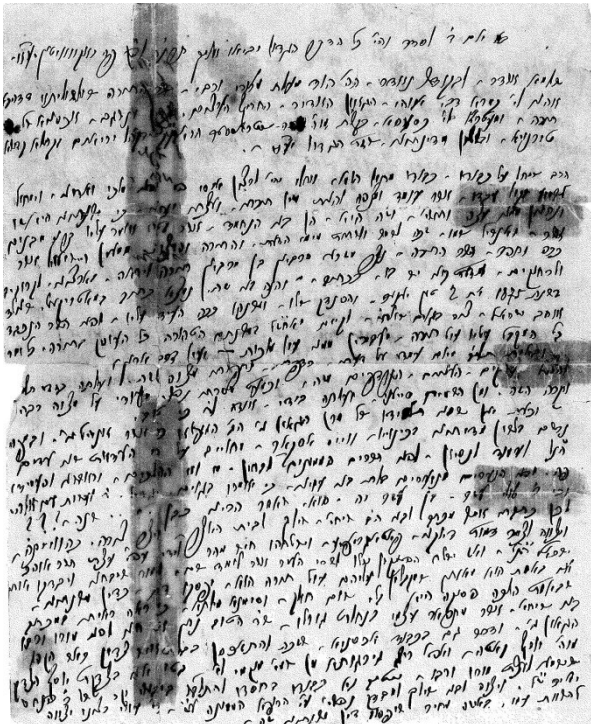
פעילות למען שחרור בנו מעול הצבא. זאת הסיבה שבמכתב נכתבו רמזים שונים כנראה מאימת מלכות. המכתב נמצא בידי הר"ר דוב גאלדבערגער ממעלבארן מעזבון חותנו הר"ר יהודה צבי ווייס בנו של רבי חיים אחי רבי אשר אנשיל. והגיע לידינו עם ההעתקה שנערך ע"י הרב שמעון אופמאן משם, ותשר"ח להם.

יום ב' לסדר והיה כל הדבר הגדול יביאו אליך תרנ"ה לפ"ק פה ראקאוויטץ יע"א.

שלמא אשר, לבקודש נאדר, ה"ה הוד מעלת מארי ורבי שר התורה שושילתא דדהבא אהני ליה קומרא דבי אבוהו, הגאון האדיר החרוף העצום צדיק ונשגב

אכסניא של תורה ומנטרא ליה כסעסע כקש"ת מו"ה שלמה שטראססער הראב"ד ק"ק בקהל יראים בקהלא קדישא טירנויא, ובלשון מדינתנו שבת הגדול יע"א [העיר נקראת בהונגרית נאדי-סאמבאט, דהיינו שבת הגדול].

הרב שמחל על כבודו כבודו מחול הוא, אחלי יהיו לרצון אמרי פי לפני מלכי ואדוני, וימחול לשמוע בקול עבדו אשר עומד ומצפה להנות מין תורתו ועצתו ינחני. כי משנתנו היא זו ונהנין ממנו עצה ותושיה. וזה הוא -

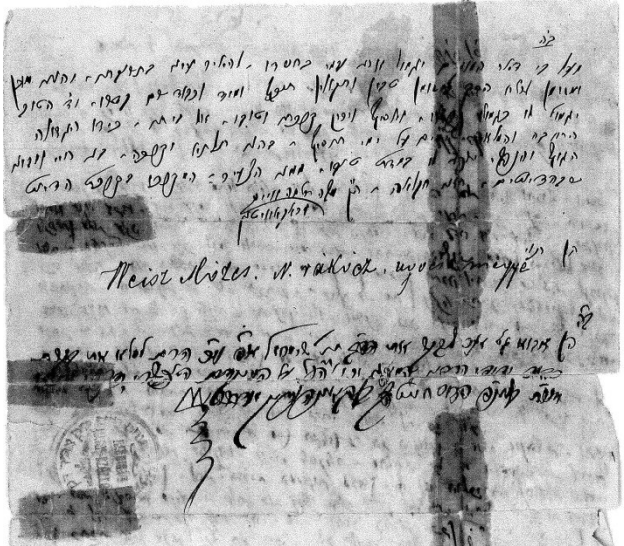
הן בני הנחמד אשר בטח אומר עליו קרא ברוך מבינים אשר ואנשיל שמו, זכה זכה לשמש ולשתות מימי הדעת והתורה והמצוה ממעין הישועה אשר כרה וחרף, השר התורה, נצר מזרע מרביץ בן מרביץ תורה ויראה בארצנו לקרובים ולרחוקים, ומדעת קונו יש בו ככתוב. והנה בני שיחי' נמצא כתוב במאטריקל שנולד בשנת 1875 אם 2 טען יענער [=כ"ה טבת תרל"ה]. צאצאיו מציינים בתולדותיו שהוא נולד ביום ד' ניסן תרמ"ב, והסנדק שלו, ומשנהו ככה העיד עליו, לפני השר הנכבד אוהב ישראל, ציר בגוים שולח, לקיים מאמר

חז"ל במשנתם הטהורה כל העוסק בתורה, כלומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ.

ובאמת תל"ת מיום עמדי על דעתי, רדפתי ותפסתי מצוה הלזה ועלתה בידי תל"ת להציל עשוקים העניים הנרדפים מזה, וכמעט מסרתי נפשי מעודי על מצוה רבה ויקרה הזה, ומן השמים סייעוני ועלתה בידי, אודה לד' כי טוב.

וכעת יען שבני תלמידו של מרן הגאון נ"י הב' המופלא כה' אשר אנשיל נ"י, ובספרי' נרשם בלשון מדינתנו בכינויו, ווייס אסקאר, מחויב על פי העדויות שני עדים הנ"ל לעמוד לנסיון לפני השרים הממונים לבחון מי ומי ההולכים, וחובתו להעמידו פה מבני הנעורים מנוערים בלתי בני עמנו, כי יאמרו בגוים הגדיל ד' לעשות עם אלה, וכי ר' אלי עזר בן עזר יה הוא, שאמר הרי אני כבן - - שנה ??? לכן כתבתי

אמש מכתב לבני הב' שיחי', שילך לבית היוצר, ויצר צורה כהווייתה ויצוה לצייר דמות פאטאגראפיע, וישלחה חיש מהר לידי על פי עצת השר אוהב ישראל הנ"ל, ואז ישלח הפתקין שלו לשרי העיר אשר לומד שם לומר שיבחנו ויבדקו אותו אם באמת הוא מאותן שמקבלין עליהן עול תורה הוא,

יפסקו ד"ת כדין משנתנו שבאמת הלכה פסוקה היא בלי שום חולק.

וסימנא מילתא, כי ראה ראיתי במכתב בני שיחי', אשר מתפאר עצמו בנחלת גורלו, שד' הטוב נתן את חינו לפני מורו ורבו הגאון נ"י, ודיבר גם בכבוד אכסניא שזכה להתאכסן בבית איש צדיק ראש הקהל מו"ה יוסף קאטה נ"י [ראה עליו ב'עלי זכרון' 20 עמ' נט], ואפי' ריש גירגותא מן שמיא מוקמי ליה, בטוח אני בצדקת יוסף הצדיק שישמע לעצת מורו ורבו, ייטיב נא כבודו בחסדו להתלבש בלבושי יקרה של ר' פנחס בן יאיר ז"ל, ויצוה לבני שילך למבדק נפשי' ע"י הרופא הממונה ע"ז, ע"י עושי רצונו יצוה להשוות עמו באיזה מחיר שיפסוק דין משנתנו זה.

ועל בי דואר המוקדם יגמול אתי עמי בחסדו, להאיר עיני בתשובתו, והנני מוכן ומזומן לשלח הסך במזומן טבין ותקילין תיכף ומיד לכבוד שם קדשו, וד' הטוב יגמול לו כגמולו ומעשיו, ויוסיף ויריק ברכתו וטובו אל ביתו כידו הגדולה הרחבה והמלאה, ימים על ימי מלך תוסיף, בהני תלתא וברכה, בני חיי ומזוני הגוף והנפש ישפיע לו במדת טובו.

ממני הצעיר המברכו בברכת הדיוט שבהדיוטים האי חקלאה

הק' משה שלמה ווייס מראקאוויטץ

הן תוי: Weisz Mozes N. rakocz

ב"ה

הן אבוא גם אנכי לבקש את הדר"ג נ"י שימחול א"פ ע"כ [=אלף פעמים על כבודו] הרם, למלא את בקשת כבוד ידידי הרבני המופלג וכו' הנ"ל על המוקדם האפשרי.

דברי ידידו דוש"ת בלו"נ"פ

פנחס חיים הק' בן הגאון הצדיק מהרש"ש זצ"ל

[אב"ד סעליש וחותמו]

*

רבי אשר אנשיל ווייס למד גם בישיבתם של ה'ערוגת הבשם' מחוסט, ה'שבט סופר' מפרשבורג וגיסו רבי שמואל זלמן וויינבערגר ממארגערעטין. כיהן פאר על כס הרבנות בנאדי-פאלו למעלה משלשים שנה, עד עלותו על מוקדה אש באוישוויץ ביום י"ד סיון תש"ד, הי"ד.

בהזדמנות זו נעתיק כמה ממכתביו שנמצאים באוצרו הטוב של בנו הרב יעקב אלי' אפרתי-ווייס, תשו"ח לבנו הרב אבישי אפרתי ול'מכון תורת מהריא"ץ וצאצאיו' בראשות הרב מרדכי בריסק, שבאמצעותם הגיעו העתק המכתבים לידינו.

המכתב הראשון הוא אל גיסו-רבו במארגערעטין, תחלתו עוסקת בפעילות להצלת בנו מעול הצבא [מעשה אבות סימן לבנים, כאביו במכתב הנ"ל], וחלקו השני בדבר הלכה.

רבי אשר אנשיל ווייס

אשר אנשיל ווייס

אבדק"ק סילאדי נאדיפאלו

והגליל יע"א

בעזהשי"ת ב' לס' והי' ברכה תפר"ח לפ"ק

אורך ימים ושנים טובים לכבוד קדושת גיסי אמר"ר עט"ר [עטרת ראשינו] ותפארת ישראל. הרב הגאון הצדיק המפורסים גל אגוזים גן הדסים. פאה"ד בנש"ק כש"ת מוהר"ש זלמן שליט"א אבדק"ק מ"ג יע"א. ולאחותי רחומתי זוגתו הצדיקת הרבנית המחוכמת [רויזא נעכא] תחי', ולכל א"ש.

אחדשת"ה עתה באתי אודות ענין אשר דברנו שבוע העל"ט בהיותי בצל קורתכם. הנה בכל רצוני והשתוקקותי וחפצי היה לעסוק פק"ק יע"א בענין הזה. אבל מה אעשה הנאטער השופט המה מתנגדים גמורים. ובפרט הנאטער שני הוא עוכר ישראל ורשע ערום. ומחמת שהם יודעים שהענין הוא מחמת עניני הצבא, עושים עצמם כאילו יודעים מדינא דמלכותא דינא. ובפרט כבר נשמע בין החיים שהמדובר למד בעיון סוגיא דריש מס' חגיגה חוגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני, וחוששני מאוד. ובמקום דשכיחי הזיקא חלילה לא סמכינן על ניסא אפילו בשליח מצוה.

ועתה היות כי בחודש פעבער למספרם מוכרחים אנשי הצבא לילך, והזמן קצר מאוד, לכן אבקשו מאוד להודיעני אם אפשר לו לעסוק בדבר הזה בגלילו דמר נ"י. ומה שאמר הדר"ג נ"י שא"א לו מטעמו ונמוקו. אחשוב אני לאידך גיסא בסברא להיפוך, שאם נגמור הדבר מקודם ע"י קשור תנאים כנהוג למז"ט, והדר"ג יציע אח"כ הדבר לפני הקהל שבגלילו שהיות שלא היה בשו"א אפשר בפק"ק יע"א. והדבר נחוץ. ושיעשו זאת בגלילו, אקוה שייגמור הדבר שם בנקל, כי ידעתי שדבריו הטהורים נשמעים.

ועתה אם אפשר להדר"ג נ"י לעשות דבר זה בגלילו מה טוב, ואז אבקשו להודיענו כזאת במשך ח' ימים. ואם לאו מוכרחים לפנות אל ווין, דהיינו או להבריחו לגמרי ממדינה זו, או לחפש במדינה זו נכבדות אשר יאפשרו לו חירותו באופן כזה. ועכ"פ א"א לי בשו"א להחמיץ הדבר כי הזמן קצר מאוד. ואפילו אם יגמור הדבר באיזה מקום ג"כ צריך לזה זמן כמובן.

ולהניח הדבר כמו שהוא ולהמציא לו חירות בעת הכניסה איינריקקען ח"ו ג"כ אין רצוני, חדא שא"א למסמך אניסא, וגם אין ברצוני לגלוח פאות וזקן ח"ו חלילה לא תהא כזאת בגידולי ביתי שי'. לכן אם א"א להדר"ג נ"י לעשות זאת מוכרחני או להבריחו או באופן אחר.

לכן אבקשו עוד הפעם שאם יש להדר"ג נ"י תשובת דבר הן, יודיעני תשובתו במשך ח' ימים, ואם לא יבואני תשובתו במשך ח' ימים שהוא יום ד' פ' וירא הבע"ל שהוא

ח' ימים מיום בא מכתבו הלז לידו הרמה, זהו האות שאין הדר"ג נ"י חפץ בהענין, ואדע את אשר לפני להמציא פיטוריו באחת מהאופנים הנ"ל.

בנשיקת ידיו הטהורות, ודש"ת א"פ בלונ"ח הנני גיסו תלמידו הנאמן מחוי קידה קמיה קדושת תורתו א"פ חותם בכל חותמי ברכות

הק' אשר אנשיל

[מעבר לדף:]

ב"ה

בענין הבחנה אשר עוררני הדר"ג נ"י בהיותי בצל קורתו. מטרדותי הרבים שכחתי לעיין כלל בזה. רק עתה אחר שכתבתי מכתבי הנ"ל נזכרתי בזה. וצריך לי עיון קצת בדבר, דלמה יגרע משפט אשה זו הנשאת בצוילעהע [נישואים אזרחיים] משאר פלגש עכ"פ, המפורש בפירוש בש"ע סי' י"ג סעי' ז' דצריך להמתין. ובפרט דאפילו במשנה גופא איכא פוסקים טובא דס"ל דצריך להמתין, רק המחבר בסעיף ו' סתם כשיטת הר"ף והרמב"ם דא"צ להמתין. והיטב תמה עליו היש"ש שם. עכ"פ המחבר סתם הלכה זו משום דסתם אשה מזנה מתהפכת ומזנה ולא חיישינן להבחנה. משא"כ בצוילעהע ודרה עמו כמה שנים ול"ש מתהפכת. וכפי הנראה מלשונו של המהר"ם שיק שם בתשובה סי' כ"א ג"כ לכה"פ לפלגש מחשיב לה.

גם יש לעיין קצת בהא, כיון שהיא אומרת שקבלה קידושין מאתו, אפילו אם אין האמת כן ורק מחמת כסופא אומרת כן, עכ"פ לא גרע מנתגרשה מחמת קול קידושין בעלמא דפסקינן ברמ"א שם סעיף ט' דצריכה להמתין. והראיה דלענין קידושין מחשבינן ליה לקלא הא דהיא אומרת כן, כמבואר בסוגיא דאמתלא. והנה אם כבר נעשה מעשה וקידשה את עצמה בוודאי יש מקום להיות בשב ואל תעשה, כיון דבלא"ה כמה שנים לא היו ביחד, ורק משום לא פלוג קאתינן עלה. משא"כ אם עדיין לא נשאת יש מקום לעיין בדבר.

ומחמת מיחושי ל"ע, הן העמידה והן ישיבה קשה לי, מקשה עלי מלאכת הכתיבה, א"א לי להאריך קעת בענין זה כאשר עם לבבי.

וכמדומה לי שראיתי במכתבו של הה"ג מוה"ר יעקב יוסף נ"י שראה בתשובת מהר"ם שיק הנ"ל ולא דמי כלל. התם רק מגיטין וחליצה קפטר לה המהר"ם שיק מטעמו ונימוקו, משא"כ איסור הבחנה לא שייך כלל בזה, דלא גרע מפלגש וכמ"ש לעיל. לכן הדבר צריך הכרע.

ד"ש לידידי חתנו הדומ"ץ הג' [יעקב צבי קויפמאן] נ"י. נא להודיעני אם קבלת ס' אלי' רבא ששלחתי לך עם הב' לוי נ"י. דודך הנאמן דו"ש אשר אנשיל

זוגתו של רבי משה שלמה ואם רבי אשר אנשיל, מרת חנה, לאחר שנתאלמנה מבעלה בשנת תר"ס, נישאה להשו"ב רבי יצחק אהרן שווארץ מסיגעט (זוגתו הראשונה נפטרה בשנת תרס"ה). סמוך לנישואיהם, בשנת תרס"ז, עלו לארה"ק והתיישבו בירושלים. רבי יצחק אהרן נפטר שם י"א אדר תר"פ. בשנת תרפ"ב חזרה מרת חנה לארץ מולדתה, ונפטרה ביום י"ח טבת תרצ"ג ומנו"כ במארגערעטין.

בעת שהתגוררה בירושלים היתה בידידות עם משפחת רבי מאיר אייכלר, ו"תמיד היו דבריה בפיה מהדר"ג נ"י ומבני ביתו היקרים, ואהבה רבה אהבתם, כאהבת אם לבנים". רבי מאיר יליד תרכ"ח בן רבי צבי ארי' אייכלר מהומנא תלמידו ה'כתב סופר' בפרשבורג [לא נזכר ב'חת"ס ותלמידיו']. תלמיד ה'ערוגת הבשם' מחוסט, 'שבט מיהודה' מסאטמאר, 'אפסי ארץ' מנאנאש ו'בריתי שלום' מאילאק. עוד בבחרותו בשנת תרנ"א עלה לירושלים, שם התגורר עד לפטירתו ביום כ"ב אדר תש"ו. זוגתו מ' רבקה חיה בת רבי אברהם מנשה רוט מאוהעל-ירושלים. זכו להשאיר אחריהם משפחה עניפה. - לפנינו מכתבים שרבי אשר אנשיל כתב אליו, ובהם מזכיר כמה פעמים גם את אמו: בעזה"ת ב' לס' בן פורת יוסף תרצ"א לפ"ק

אלפי שלומים וברכות מזל טוב לכבוד רחימי דנפשאי, הרב הגדול ומסובל במעש"ט, ובפרטות להחתן המופלג והנחמד כמדרשו שליט"א והכלה תחי'.

אחדשת"ה, אתמול הגיעני מכתב קריאה של חיבה לחתונת בתו תחי', יקבל ממני אלפי ברכות הנובעות מקירות לבי, יראה עם נו"ב הצדקנית תחי' ביחד נח"ר ועונג מכל יר"ח היקרים נ"י, הודם כזית וכגפן יפרחו. הזווג יעלה יפה ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל, אכ"ר.

ידידי! אל נא יהיה לפליאה בעינו על מניעת מכתבי זה זמן רב, יאמין לי שאהבתו קשורה בלבי, וגם בחלום הלילה לפעמים אני משתעשע באהבתו, ובל"ס כמים הפנים לפנים, ויאמין לי שאני מוקף בחבילי טרדין בכל ענינים. ויש לי בעזה"י הרבה גלי ים על ראשי, הן בעניני פדיון שבויים, והן בעניני שידוכי בני ובנותי שיח' שהגיעו לפרקם, ה' יחזקנו ויצליחנו לטובה. והנה מכתב ריקם לא רציתי לכתוב, אמרתי וציפיתי שיתרבו בעלי כיסין הראוים לכך שיתמכו בידי הדר"ג נ"י. אבל גודל הלחץ שבמדינתנו לא ניתן לתאר. דא גרמא דעציראה שנתעכבתי מלבוא במכתב עכ"פ. אבל הנני קעת לבשרו בשורת מז"ט לכלילת בתי תחי', לא סגי בלא"ה. ואי"ה א חשוב מחשבה טובה איך להמציא להדר"ג נ"י עזר ותמיכה לכשיוכשר הזמן לזה.

ידידו דו"ש דבוק באהבתו דו"ש"ת

הק' אשר אנשיל בן חנה. נא להתפלל בעדי.

מה נשמע מבהמ"ד מארמאראש?

[בצד השני:]

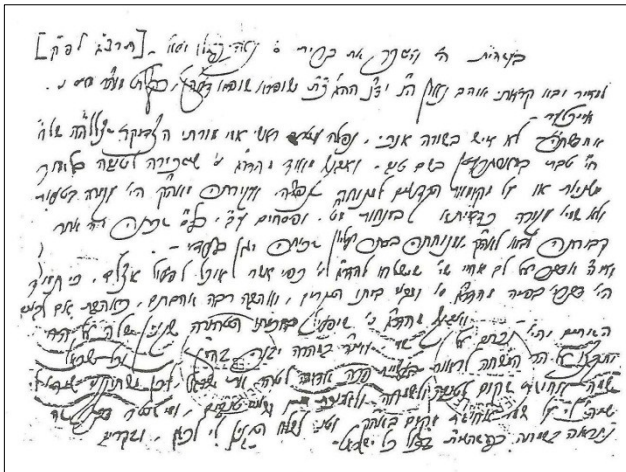
ב"ה. אמי מורתי הצדיקת תחי' היא בבריאות, וזה איזה חדשים שלא ראיתי אותה. נא לומר בשמי ד"ש לידידנו הגאון מוה"ר שלמה אהרן ווערטיימור נ"י, ושקבלתי קונטרסו, ואי"ה בקרוב אכתוב לו, וידיננו לכף זכות על מניעת מכתבו. גם נא לדרוש שלום בנו בן יקיר האברך כמדרשו מו"ה צבי [ארי' אייכלר] נ"י וחתנו נ"י.

*

בעזה"ת ה' ואזכר את בריתי ס' נאדיפאלו יע"א [תרצ"ג]

למאיר ובא קראתי אוהב נאמן ה"נ יד"נ ה"ג כ"ת משופרא שופרא דעיה"ק, כקש"ת מוה"ר מאיר נ"י אייכלער

אחדשת"ה לא איש בשורה אנכי, נפלה עטרת ראשי אמי מורתי הצדיקת זצללה"ה של"ח ח"י טבת במארגרעטן בשם טוב, ואבקש מאוד מהדר"ג נ"י שיזכירה לטובה בלימוד משניות או על מקומות הקדושים למנוחת נפשה. ועקירתה מאה"ק היה עקירה בטעות ולא שמה עקירה כדאיתא במנוחת

מ"ט ופסחים ע"ב. בלי ספק זכתה מיד אחר קבורתה לבוא לאה"ק ומנוחתה בסתר עליון זכותה יגן בעדי.

ואי"ה אדבר על לב אחיי שי' שישלחו להדר"ג נ"י כפי אשר אוכל לפעול אצלם, כי תמיד היו דבריה בפיה מהדר"ג נ"י ומבני ביתו היקרים, ואהבה רבה אהבתם, כאהבת אם לבנים.

ואבקש מהדר"ג נ"י שיפעול בחכמתו הטהורה שקנן שלה על הר הזיתים יהיה נכתב על שמי, ואי"ה במהרה יבנה בהמ"ק וכל ישראל יתקבצו על הר המשחה לראות בעשיית פרה אדומה לטהר את ישראל, לכן משתוקני שיהיה לי שמה אחוזת מקום לטובה ולשמחה ולאריכות ימים ושנים טובים. ומי זוטר דבר זה שיהיה לי על שמי אחוזת מקום באה"ק. וטוב לשלוח לי הקנין לכאן, ובקרוב נתראה בשמחה בעזהש"ת בכלל כל ישראל.

[בצד השני:]

ב"ה. יבשרנו משלומו ומבריאותו, והגם שחקרתי על הדר"ג נ"י כבר מחתנו של הגה"ק מקראלי [ה'דברי יואל' מסאטמר] נ"י, והגיד לי רק טוב מהדר"ג נ"י, מ"מ ישמח לבי להתבשר משלומו. תשואות חן חן לו. הנני בברכת אוהב נאמן ידידו דוש"ת מתדבק באהבתו דוש"ת. יתפלל נא בעדי

אשר אנשיל בן חנה

ד"ש ליד"נ הה"ג מוהריא"ז מרגליות נ"י ואי"ה אכתוב לו בקרוב.

*

בעזה"ת ג' צו ח' ניסן תרצ"ג ס' נאדיפאלו יע"א

למאיר ובא אוהב קראתי. ה"נ מר יד"נ ורחימי הרב הגדול בת"י צדיק תמים משופרא דשופרא דירושלים תובב"א עיה"ק כקש"ת מוה"ר מאיר אייכלער נ"י וכב"ב ש'י אחדשת"ה הגיעני מכתב קדשו בעתו, ומחמת כי יום יום ציפיתי לשליח לכן נתעכבתי עד כה, ואי"ה כשאתראה עם אחי נ"י אשתדל מה שיהיה באפשרי להשתדל אי"ה בל"נ. ויה"ר שיעזרני ה' שאהיה מתומכי אורייתא כאשר קוותה נפשי. ושמות אבותיה של כבוד אמי מורתי זצ"ל הוא יודא צבי, ושרה. נא להזכירה לפעמים בלימוד משניות. ובלי ספק זכתה לבוא למקום מנוחתה בהר הזיתים כי עקירה בטעות לא שמה עקירה, ובטעות באה בחזרה, כי חשבה ליסע מיד בחזרה. ואודות הענין שכתבתי כבר אל ישכח הד"ג נ"י, ואדע להכיר תודה. לבי אומר לי שאזכה להיות עוד בקיץ הבעל"ט בעה"ק תובב"א יעזרניו ה' ברב נחת.

[בצד השני:]

ב"ה. ויזכיר נא אותי בתפילתו הטהורה. והנה זה ח"י חדשים אשר הבאתי בקשר של שידוכין את בת הה"ג דפה זצ"ל עם בחור נפלא, אשר עלי הוא מוטל ועדיין לא קבעתי זמן החתונה, יעזרני ה' ברב נחת ובנקל.

הנני ידידו מתגעגע באהבתו ודוש"ת

אשר אנשיל בן חנה

*

בעזה"ש"ת ג' ברוך תהיה תרצ"ה

שלו' וברכה לידידי רחימא דנפשאי הרב הגדול בתורה וחסידות, איש המידות, כש"ת מוה"ר מאיר אייכלער נ"י משופרא דשופרא דעיר קדשינו חמדת כל הלבבות, ירושלים בית חיינו, תובב"א.

אחדשת"ה יום הנני מחכה ומצפה שאזכה להיות בתוך הבאים שערי ירושלים, ואם כי בקיץ זה לא עלתה בידי, מובטחני אי"ה בקרוב לזכות לזה בס"ד.

אבקש ממעל"ת נ"י להמציא לי שני סידורים הנקראים בשם "טהרת השם", והם אשר השם הקדוש ב"ה הוא בשילוב אדנ"י, ולשלחם לי במוקדם ולהודיעני מחירם, ובתשואות חן אשלח מחירם תיכף ומיד, ומלבד זה אהי' אסיר תודה למעל"ת נ"י עבור טרחתו.

ונא להזכירנו בתפילותיו הטהורות לרחמים בכל ענינים, ושפתי צדיק ידעון רצון לרצות את בוראינו, ישוב ירחמנו, ולציון עיר קדשנו בקיבוץ נדחים, ובביאת גואל צדק ינהלנו.

כעתירת ידידו הנאמן הדוש"ת המצפה לראותו בשמחה, ודוש"ת ד"ש בנו הה"צ מו"ה צבי נ"י.

אשר אנשיל בן חנה

*

ולסיום נעתיק קטעים ממכתב רבי אברהם מאיר איזראעל אב"ד הוניהאד-ברוקלין, ובו קוים לדמותו של רבי אשר אנשיל ומדברי תורתו:

ב"ה, ה' לס' זכור ימות עולם וגו' ו' תשרי תשלפ"ק

גמח"ט וכט"ס לכ' הרה"ג המפו' ז"ר יפ"ת נצר נאמן ממטע קדושים וכו' מוה"ר יעקב

אלי' אפרתי ווייס נר"ו

אחדשה"ט כיאות, זה איזה שבועות שאני מתכוון לכתוב למעל"ת נר"ו, אמנם, טרדותי המרובים מנעוני מלמשוך בעט סופר, ולכתוב לו את זכרונותי מכ"ק אביו הגאבד"ק נאדיפאלו תצ"ו ה"ד, שזכיתי למצא חן בעיניו, ולהיות מאוהבי נפשו הזכה והטהורה, בהיותי בימי בחרותי בקיץ שנת תרצ"ז בבית דודי הגאון המנוח מוה"ר יחיאל מאיר פאנעטה זצ"ל הגאבד"ק בהידאלמאש, ולרשום איזה גרגרים חידושי תורה מה שזכיתי לשמוע מפיו בעת ההיא.

הי' זה בחודש תמוז שנה ההיא, שכ"ק אביו זצ"ל בא להידאלמאש לקבוע זמן החתונה של בנו החתן עדין לגאון מוה"ר חיים אהרן זצ"ל [אב"ד הידאלמאש], שהי' חתן דודי הגאבד"ק הידאלמאש, ושהה שם איזה ימים, ותיכף כאשר הכרתיו, נתקשרתי בו בכל נימי לבבי, וכנראה, שגם אני זכיתי למצא חן בעיניו, כי באותם הימים לא ידו מתוך ידי, והטיתי אוזן קשבת לכל דבריו, ושמעתי אז מפיו הרבה

חידושי תורה בהלכה ואגדה, אמרי נועם, וחבל שלא רשמתי להיות לי לזכרון וע"ז שלט בהם שר השכחה. אכן, איזה גרגרים נשארו בזכרוני לפליטה לטובה. ולפני איזה שבועות נפגשתי עם בן אחותו הרה"ג מוה"ר חיים אלעזר פר"מ [אב"ד

ברוקלין] שליט"א, ומסר לי את ספרו של מר אביו זצ"ל "שמן למנחה" על סוגיות הש"ס, ששמחתי בו כמוצא שלל רב (ובפרט, מצאתי ענין רב בה"מבוא" כולל תולדותיו וקורותיו של בית הרבנים בנאדפאלו, ותולדות המחבר בפרט, דוקומנט נפלא יחיד במינו, מעשה ידי אומן, כתוב בעט סופר מהיר). ואמר לי שעומדים כעת להדפיס יתר חידושו שנשארו לפליטה, וזכור אזכור, כי לפני איזה שנים שלחתי איזה חידושי תורה מה שהי' נמצא תחת ידי ממר אביו, וכן ממר אחיו הגאון מוה"ר חיים אהרן זכרונו לברכה, וגם הזכרתי שנדפס תשובה אחת מה שכתב אלי הגרח"א ז"ל, בס' מקדשי ה' ח"א סי' ע"ח, וע"כ אמרתי לספח גם גרגרים אלו, שלא ישקעו ח"ו בתהום הנשי', ולתת להם שם ושארית בארץ.

בעזרת שנת **עת ברכה** לפ"ק

ס' נאדי פאלו הידאלמאש

עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים

קול ששון
קול חתן

למזל טוב

וקיל שמחה
וקול בלה

בתורה ורנה, לשוכן מעונה, שהחיינו והגיענו, לשמחת צאצאינו, נתכבד ונקרא לאהובינו וירידינו, יבואו נא לכבדינו, לשמוח אתנו ביום כלילת צאצאינו היקרים.

ה"ה הב' ההתן הרב

מוה"ר **חיים אהרן שליט"א**

רב הצעיר דק"ק הידאלמאש יע"א והגליל

עכ"פ הבתולה הכלה המהוללה

מרת **שרה תחי'**

אשר נחוג בעזרת למו"ט ובשמו"צ ביום י"ל' למען ייטב לך והארבת ימים, יא לחודש אלול הבע"ל, (ולמספ"ם Aug. 18) בק"ק הידאלמאש יע"א.

התפס תחי' א"ה בשעה 5. והנחתה תחי' א"ה בשעה 9 בערב וא"ה ביום שמחתכם וכלילת צאצאיכם ישמח לבבינו גם אנחנו בעוה"שית, המצפ"ם לקראת בואכם לשלום

מצד החתן מצד הכלה

אשר אנשיל וויים יחיא"ל מאיר פאנעטה

אבדק"ק ס' נאדי פאלו והגליל יע"א אבדק"ק הידאלמאש והגליל יע"א

וונתו תחי' וונתו תחי'

Telegram-adresse : Primrabin, HIDA.

דפיס צני מאשקאוויטש מאינוויטא.

[מגנזי הר"ר אשר שמואל פאנעט ז"ל מירושלים]

וזכור אזכור, כי באותם הימים ששהה בהידאלמאש סידר גט פיטורין על בקשת דודי הגאב"ד דשם זצ"ל, והוא בעצמו כתב את הגט (שלא הי' סופר במקום), וכמה פעמים הי' נמצא בו טעות

והוכרח לכתבו מחדש איזה פעמים. ובאותה שעה הכרתי מדת סבלנותו עד להפליא. וכאשר הזכרתי לפניו הרגשתי זו, אמר לי בחיך, כן הדבר, לסידור גט צריכים לסבלנות יתירה. ומהאי טעמא ס"ל לבית שמאי במתני' במס' גיטין דף צ' ע"א 'לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר', מאחר שקפדנים היו... לא סבירא להו להזדקק לסידור גט פטורין אלא מתוך נימוק חזק בערות דבר, משא"כ בית הלל ורבי עקיבא שהיו סבלנים גדולים... לא הקפידו כל כך על נימוק רציני, וע"כ ס"ל שמגרש אדם את אשתו אף אם הקדיחה תבשילו, או שראה אחרת נאה ממנה.

והסביר בזה טעם פלוגתתם של ב"ש וב"ה בדף פ"א, דבכתב לגרש את אשתו ונמלך, הוא מחומרי ב"ש דפסלה מן הכהונה, ומקולי ב"ה דאפי' אם כבר נתן לה הגט על תנאי ולא נתקיים התנאי לא פסלה עדיין מן הכהונה, ואילו בלנה עמו בפונדקי סברי ב"ש דאין צריכה ממנו גט שני, וב"ה אוסרים דצריכה גט שני. וכל זאת מחמת שכתיבת הגט כשלעצמה, הי' נחשב אצל ב"ש לדבר חשוב ורציני שאינו סובל ביטול, משא"כ אצל ב"ה שהי' סבלנים גדולים, גם בענין זה הקילו, שאף אם כבר נכתב ומסר הגט לידה על תנאי ולא נתקיים התנאי, לא נפסלה עדיין מן הכהונה, ואם רוצה לגרשה אח"כ צריכה גט שני כדי לפסלה מן הכהונה. ובהא דהמגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי, ס"ל לב"ש שבזה עדיין לא נתבטל הגט, ואינה צריכה גט שני, וב"ה אומרים שגט הראשון נתבטל, וצריכה גט שני, ואמר לי כי סברא נכונה היא. ועוד נשאר בזכרוני, מה שאמר לתרץ קושית הקצה"ח סי' רפ"ז במשנה דמס' גיטין דף י"ג ע"א האומר וכו' ושטר שיחרור זו לעבדי לא יתנו לאחר מיתה... - **וזכור** אזכור, כי בראותו שמאד נהייתי מדבריו הנעימים, אמר לי בשם צדיק אחד, לפרש דברי המשנה במס' אבות, כל הנהנה מדברי תורה, שמי שחננו ה' בשכל ודעת שדברי תורה גורמים לו הנאה יתירה, אז נוטל חייו מן העולם, ר"ל שכל ההנאות של עוה"ז ניטלים ובטלים ממנו כלא היו, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל שאין תענוג יותר בעולם מהתרת ספיקות וכו'.

ובעת חג אפריינו של בנו, ש"ב הרה"ג מוהר"ח א הי"ד בהידאלמאש, בחודש אלול תרצ"ז, שיצאתי ושמחתי לקראתי, חבקני באהבה רבה, ושאל לשלומי וכן לשלום **אאמו"ר מוהר"ל** [יהודה ליב איזראעל מקראלי-סאטמאר] ז"ל הי"ד, שהכירו מאז היותו אתו עמו בסגל חבורת המשגיחים בעשיית היין ביון ובספרד בשנות תרפ"ז-פ"ח. ורגיל הי' אבא ז"ל לספר הרבה מתהלוכותיו ודרכו בקודש, ומהקורות אותם בעת ההיא. וכמה פעמים הוכיחני על פני על למוד בהתמדה, ואמר לי: אם תלמוד בהתמדה כמו הרב מנאדיפאלו, אז בטח תהי' תלמיד חכם.

והזכרתי לפניו מה שסיפר לי אבא ז"ל, שפעם אחת היו ביחד באיזה עיר בספרד, כמדומני שאמר בעיר ברצלונה, ובקרו אצל ה"חכם" שבעיר, ושאלו איש לרעהו

לשלום. וכאשר דברו על עניני דרכי ההוראה, אמר שיש תחת ידו ספר אחד נפלא מחכם אשכנזי, שכל גופי תורה והלכותיה מסודרים בו, ומתוכו הוא מורה כל דת ודין כמשה מפי הגבורה, והרבה להפליג בשבחו של אותו ספר, כאילו הי' יקר המציאות עד מאד, ונחשב לו לזכות גדול שזכה לו. וכאשר שאלו בסקרנות על שם הספר, הוציא מארגזו ספר 'חיי אדם וחכמת אדם' בכרך אחד גדול. כמו כן מסר לנו באחת משיחותיו הנעימים, סיפור ארוך, מה שקיבל מ"חכם" ספרדי על מה שסידר בספר השל"ה הקדוש מסכת שמחות הלכות אבלות אחר מסכת פסחים, לזכר נס גדול שנעשה לו בעיר קאנסטאנטינה בדרכו לארץ הקודש.

וגם בעת ההיא שמעתי ממנו הרבה דברי תורה בעניני אגדה שמושכין את הלב. ומה שנשאר בזכרוני, שאמר לפרש דברי הילקוט בפרשת תצא: כי תצא למלחמה על אויבך וגו' כנגד אויבך. ותמוה, דמאי בעי בזה, ועיי' ביערות דבש דרוש ה' מה שכתב בזה. ואמר לפרש, דהנה יש שני אופני תכסיסי מלחמה, אופן א' הוא מלחמת הגנה, שמתכוונן להגן על עצמו מפני שונאו שרוצה לבא בגבולו, ועומד הכן על גבול ארצו להפגש בו, וללחום עמו, ולא יתנהו לעבור גבולו. ויש אופן שני, והוא מלחמת התקפה, שאינו ממתין על השונא על הגבול, אלא שמקדים עצמו וחודר לתוך גבולו של השונא, ושם הוא לוחם מלחמתו עמו. ואופן זה הוא יותר בטח מהראשון. כמה פעמים חשבתי על דבריו אלה, שרוח הקודש נצנצה בו על המאורעות שבזמננו אלה... כי אם ייפגש עם שונאו על גבול ארצו, אפשר שיתחזק עליו מתחילה, ויהי' מוכרח להלחם עמו בתוך גבול ארצו, ויחריב חלק מארצו, ועל כן הוא מקדים עצמו לחדור בתוך גבולו, כדי שחורבן המלחמה ישלוט על שונאו. והנה איתא בזוהר הקדוש שפרשה זו רומזת על מלחמת היצר, והנה מדרכו של מלך זקן וכסיל זה, להתקיף על גבולינו גבולי התורה, להסית ולהדיח, לסור מדרכיה דרכי נועם, ועל כן עלינו להתחכם בתכסיס מלחמה תוקפנית, להגדיר עצמינו בגדרים וסייגים, לקדש עצמינו במותר לנו, ואז אם יבוא ללחום בנו, לא יפגע בתחילה בגופי תורה, ועליו יהי' ללחום תחילה בתחומו הוא, היינו באותם גדרים וסייגים שמותרים לנו על פי תורה, ואז לא יהי' בידו [להתקרב] לגבולי תורתנו הקדושה ולנגוע בהם בקוצו של יו"ד. וזו כוונת הילקוט, כי תצא למלחמה על אויבך, אז לא תמתין עד שיבא לגבולך, אלא תצא כנגד אויבך לתוך גבולו הוא, ודפח"ח.

וחבל על דאבדיו, שהי' לי ממנו כמה תשובות בהלכות שונות, ואולי שנמצא איזה מהם תחת ידיהם, שנשארו לפליטה לטובה בהעתקה. ובזה אתן קנצי למילי, ואני חותם באהבה רבה ובברכת שמחת חג וגמח"ט.

ידידו עוז הדוש"ת מלונ"ח

עוללות

לעלה 23 - משפחת שפרייזער, ליכטמאן, ווייס

ברצוני להעיר עמ"ש"כ שם על משפחת שפרייזער במישקולץ. הנה 3 אישים הנזכרים שם נימולו ע"י זקני רבי יחזקאל משה פישמן אב"ד מישקולץ ורשומים בפנקסו [על הפנקס ראה 'עלי זכרון 14 עמ' כ והלאה].

בעמ' לח, לידת זעליג ב"ר מענדל ווייס בשנת תר"ח! – בפנקס המוהל בשנת תר"ח! הילד אשר המכונה זעליג ב"ר מענדל ווייס בש"ק ז"ך אדר.

שם, ר' זרח מייבוים יליד תר"ה לערך – בפנקס המוהל בשנת תר"ד: ללדת הילד זרח ב"ר יצחק מאיבוים ביום השמיני הוא יום ב' ל"ב למב"י מלתיו ופרעתיו בע"ה. [הוא היה תלמידם של רבי יחזקאל משה ובנו רבי שמעון צבי פישמן].

שם, לידת מוריץ/מאקס בן עמנואל שפרייזער – בפנקס המוהל בשנת תר"ה: שכר כפולה יחנני כי שניים מלתי ופרעתי היום עש"ק ז"ך תמוז הילד הראשון שמו מאיר ב"ה מנחם שפריזער. [מאמת גם את ההשערה שם ששם הקודש של עמנואל היה מנחם מענדל].

שמחה בונם יוסף סיימון - בני ברק

בנוגע לר' חיים צבי ליכטמאן ז"ל מאקאווא [נכד רבי חיים צבי שפרייזער], אשר הובא שם בשולי המאמר (עמ' מא) מספר תורת עזרא, שנשא בשנת תרצ"ד לערך עם זוג' בתו של רבי אברהם שמואל רייכהארט וכו'. הנני להעיר שר' חיים צבי לא נשא לפני שנת תרצ"ו, או לכל המוקדם בסוף שנת תרצ"ה, כי מספרת ש"ב הישישה מרת גיטל גרינפעלד שתחי' מקאליפארניע, בת דר"ז מוה"ר שלמה זלמן פיין ז"ל מקאוואטשהאזא, כי אחותה (מאב, ולא מאם, כי מרת גיטל תחי' נולדה מזיווג"ש של ר' שלמה זלמן שנשא אחר שזוג' בזיווג"ר נפטר בצעירתה, כאשר אכתוב בעז"ה במאמרי על משפחת פיין) הבתולה שיינדל פיין ע"ה, שנפטרה בת י"ט שנים ביום כ"ד טבת שנת תרצ"ה לפ"ק, היתה כלה מיועדת להבחור החתן חיים צבי ליכטמאן, ואירע אסון נורא שהכלה נפטרה לפני החתונה, וא"כ לא נשא ר' חיים צבי עם זוג' לבית רייכהארט קודם לזה.

ושם בעמ' מ' אודות רבי אהרן ב"ר כתריאל שלום ווייס, נכתב שאולי הוא 'החריף עצום' שנפטר בבחרותו. הלא מקודם נכתב שרבי אהרן היה חתן דודו רבי משולם פייש ווייס.

שמואל צבי שפיטצר - קרית יואל, מאנארא יצ"ו

בשולי המכתב: הרב אהרן ליכטמאן מברוקלין מסר לנו שלרבי כתריאל שלום ווייס היה בן שנודע לחריף עצום, והגיע ללמוד לישיבת מיר שלא על דעת אביו. בחזרתו לביתו ציוה עליו אביו שהיה נודע בחסידותו, שכתשובת המשקל' ילך ללמוד

בסיגעט, והוא נפטר בבחורות. שיערנו שהמדובר ברבי אהרן שחריפותו מתבטאת בספריו שחיבר. אכן אם מדויק דבריו שנפטר בבחורות, א"כ היה לרבי כתריאל בן נוסף, שכן רבי אהרן בספרו 'רכוש הים' מציין: מזכרת תודה דחיובא דגברא היא לה"ה אדוני דודי וחמי היקר רחים ומוקיר רבנן... כש"ת מוהר"ר משולם פייש ווייס שליט"א עכב"ב נ"י אשר עזר אותי הרבה בענין ספר הנוכחי.

אגב, בנוגע לרבי כתריאל שלום חתנו של רבי חיים צבי שפרייזער, יש לציין מש"כ רבי משה נתן נטע לעמבערגר אב"ד מאקאווא, בספר זכרונותיו 'כלי גולה' (עמ' כה) שהיה עמו בשנות החורבן במחנה שבאוסטריה: מי ימלל ומי יהלל ההרגשה וההתעלות של אותם רגעים ומצבים, די היה לראות את החסיד המופלג בתורה ויראת שמים כמ' כתריאל שלום ווייס הי"ד, באיזה דמעות של שמחה ורטט הדליק נרות חנוכה בשמן אשר הביאו לו בנותיו בהסתכנות מרובה ממקום עבודתן, ובצהרי היום באמצע עבודתן קפצו למחנה עם המטמון היקר לאביהן. וכששבו למקום עבודתן כבר היה המקום מפוצץ כולו, היה זה מקום תעשייה לקני יריה והיה מוסתר בחורשה, ונקרבו הממונים החיילים וכו'. היה זה גלוי ומוחש כי 'נתת ליראיק נס להתנוסט'.

על עובדא מרבי כתריאל שלום עם רבו בעל 'ערוגת הבשם' ראה ב'תולדות ערוגת הבשם', מהדורת ברקלין תשע"ו, עמ' רפד. וכן ראה שם עמ' תרס, מה שהובא "מפי הגאון ר' יהושע כ"ץ זצ"ל אב"ד סאמבאטהעלי, ששמע מפי תלמיד רבינו, הרה"ח ר' כתריאל שלום ווייס ז"ל ממאקאווא.

לעלה 23 - משפחת הייס, דיאמנד

ברצוני להקדים שאין לנו ידיעות ברורות על משפחת הייס, כי סבתנו מרת טילא בת ר' שמעון זימל הייס נפטרה בצעירותה בעיר סעמיהאלי, וכן בנה ר' יחזקאל שרגא נפטר כשזקנתי מרת מלכה ע"ה היתה צעירה לימים. [אאמו"ר רבי אלטר ברוך מאיר אסטרייכר שליט"א הוא בן רבי מנחם אליעזר שליט"א וזוגתו מרת מלכה ע"ה בת רבי יחזקאל שרגא דיאמנד ע"ה בן רבי צבי דיאמנד ע"ה הי"ד וזוגתו מרת טילא בת ר' שמעון זימל הייס מדאראג].

אך רציתי להעיר על מה שנכתב במאמר בעמ' מ"ה, שמרת טילא בת ר' שמעון זימל הייס בן ר' אברהם נישאה לר' צבי הערש דיאמנד הוא קשה להולמו, כי לר' צבי דיאמנד נולדו ג' ילדים, בנו הבכור נולד בסביבות תרנ"ט הוא ר' שמעון זימל ממישקולץ-צפת [הנזכר שם]

רבי שמעון זימל דיאמנד

ונפטר סיון תשד"ם (בגיל 85), ובנם השני היה ר' יואב (נולד בתר"ס, ונפטר חשון תשמ"ט), והשלישי היו סבינו ר' יחזקאל שרגא. ולכן הרי ר' שמעון זימל בן ר' אברהם נפטר בשנת תרע"ו [עפ"י צילום מצבתו שהובא שם], אז בודאי לא מסתבר שבתו מרת טילא נתנה שם לבנה ע"ש אביה החי.

והיותר נכון לכאורה הוא, שמרת טילא אשת ר' צבי היתה בת ר' שמעון זימל בן ר' יואב (המובא שם בעמ' נ"א), והיא בעצמה שנולדה בשנת תרל"א נקראת ע"ש זקנתה (או חרגה - כפי שמשערים במאמר) מרת 'טילי' [בשמה הלועזי] אשת ר' יואב שנפטרה שנתיים קודם בשנת תרכ"ט, ולבנה בכורה קראה שמעון זימל ע"ש אביה שנפטר בתרנ"ג, ולבנה השני קרא יואב ע"ש זקנה ר' יואב שנפטר בשנת תר"ן (מסתמא היה ר' ברוך זכריה דיאמנד אביו של ר' צבי עוד בחיים).

וא"כ מה שנכתב בעמ' מ"ה שזוגתו של ר' שמעון זימל בן ר' אברהם היתה האני גרין, לכאורה צ"ל שהיא היתה אשת ר' שמעון זימל בן ר' יואב.

ולסיום עוד כמה פרטים על משפחת סבנו ר' צבי הערש דיאמנד. היה גר בסעמיהאלי (לא רחוק מדאראג). בניו למדו בישיבה של הגאון המהרש"ג אב"ד העיר, וזכו להתעטר בסמיכות חכמים.

ר' צבי הערש היה רגיל להסתופף אצל כמה מצדיקי הדור, ביניהם הרה"ק מוהרי"ד מבעלזא זי"ע שגם זכה לישועה אצלו כדלהלן:

באחת השנים כשהגיע לבעלזא על חג השבועות, והגיש פתקא דרחמי, קרא מרן מבעלזא בתוך הקוויטעל ועמד אצל שם בנו הילד יחזקאל שרגא, ושאל על שלומו, רבי הירשל תמה על כך, והשיב שכאשר נסע, היה הכל במצב טוב ושלום. מרן מבעלזא זי"ע ביקש מהגבאי רבי אהרן יהושע שיביא לו חתיכת סוכר, החזיקו בידיו בדביקות ונתנם אל ר' הירשל באומרם לו: כשתגיע לביתך תן ליחזקאל סוכר זו... סתם ולא פירש יותר.

רבי הירשל נזדרז לחזור לביתו. כשהגיע ברחוב ביתו ראה שאון גדול סביב ביתו. נכנס וראה שבנו הילד יחזקאל מוטל על ערש דוי, כשאנשי החברא קדישא כבר נקראו... רבי הירשל לא איבד עשתונותו הוציא מתרמילו הסוכר... הרופאים שעמדו שם זעקו מרה על השטות שהוא עושה, אבל הוא בשלו, הרבי מבעלזא הורה לי לתיתם לילד זה, פתח פי הילד והכניס בכוח הסוכר, וראה זה פלא מאז החל השתפרות במצבו עד שהבריא בריא אולם. הסיפור היה מפורסם בשעתו בכל העיר.

זוגתו סבתנו מרת טילא נפטרה כאמור בדמי ימיה י"ד סיון תרפ"ב ומנו"כ בסעמיהאלי. על מצבתה נחרט: פ"נ / האשה החשובה והצנועה / מרת טילא / בת ר' שמעון זימל / דיאמאנד ע"ה / נפטרה י"ד סיון [תרפ"ב] / תנצבה.

בנם, סבנו ר' יחזקאל שרגא נפטר אף הוא כאמור בדמי ימיו ביום ב' סיון תרצ"ז ומנ"כ בראצפערט. זוגתו מרת זיסל בת רבי אביגדור הכהן וויינבערגר נהרגה עקה"ש ביום ב' סיון תש"ד.

ר' צבי הערש לאחר שנאלמן נשא אשה שנית (לא ידוע לי את זהותה), וגרו בדיענדעש עד שנספו בכ"ג סיון תש"ד הי"ד.

בצלאל אסטרייכר – ברוקלין נ.י.

בשולי המכתב: לפי הנתונים הנ"ל נראה שאכן טעינו בזיהוי 'שאמועל' הייס [עם זוגתו 'האני' לבית גרין], שהוא ר' שמעון זימל בן רבי אברהם, אלא שהוא בנו של ר' יואב [וכן הוא מכונה גם בפטירתו בשמו הלועזי 'שאמועל'], ולפי"ז גם כל

לדיו שהובאו שם הם נכדי ר' יואב ולא של אחיו ר' אברהם.

ואילו ר' שמעון זימל בנו של ר' אברהם, הוא כנראה מי שמוזכר ברישומי הלידות של דאראג "שימון הייס (יליד דאראג) עם זוגתו האני לבית דייטש, אף היא ילידת דאראג". ילדיהם: אהרן הרמן (יליד תרכ"ה. הסנדק ר' יואב הייס), פאני (ילידת תר"ל), רוזי (ילידת תרל"ד), 'שאבטעל' (יליד תרל"ו. הסנדק ר' אברהם הייס), 'שאמועל' (יליד תרמ"ד. הסנדק 'הרמן הייס').

'הרמן הייס' שנזכר כאמור כסנדק בשנת תרמ"ד, הוא אולי ר' צבי הלוי הייס שנפטר בשנת תרע"ג בדאראג ועל מצבתו נחרט: פ'נ' / צדיק וישר הלך תמים – ופעל צדק / בכל עת הי' דורש טוב – ועושה צדק / ירא אלקיו כל ימי חייו – ורודף צדק / ה"ה מו"ה צבי הייס / סג"ל / נפטר כ'ג' מנחם אב / תרעג לפ"ק / תנצבה.

אולי זהה ל'הרמן הייס' בנם של 'אקאב' הייס וטילי, דהיינו שאף הוא בנו של רבי יואב הייס, שנשא בדאראג ב-24 דצמבר 884 בהיותו בן 34 את 'ליני' ילידת ווערבעלי בת 26 בתם של 'הרמן' הורוויץ ו'עמליה' לבית שפיצר. ילדיהם: 'שאמועל' [אולי שמעון זימל] יליד תרמ"ט, 'אבראהאם' יליד תרנ"א (נפטר בילדותו).

לעלה 22 - משפחת פרייז

במכתבי שבעלה 22 עמ' סט הוכנס בטעות נוסח מצבת מ' גיטל פרייז אשת ר' אברהם מנחם פרייז עם צילום מצבתה בקטע העוסק במ' חיה שרה פרייז בת ר"מ דייטש אשת בנו ר' משה יצחק פרייז, וזה שייך כמובן למעלה אצל ר' אברהם מנחם פרייז.

ואילו אצל מ' חיה שרה הנ"ל יש להוסיף נוסח מצבתה: פ"נ / האשה הצו"ח [=הצנועה וחסודה] הצדקנית / ובעלת חסד / מרת חיה שרה על"ה / בה"ר יצחק מרדכי ז"ל דייטש / אלמנת הר"ר משה יצחק ז"ל / פרייז / נפטרה בשם טוב / ביום י"ט שבט תשל"ז / תנצב"ה.

כעת מצאתי אצלי צילומי מצבות הוריו של ר' אברהם מנחם פרייז הקבורים בסמוך לו בהר הזיתים:

רבי נתן ב"ר אברהם פרייז נפטר בשנת תרס"ג ומרת לאה ב"ר יצחק אשת רבי נתן פרייז נפטרה בשנת תרע"ה. הר"ב אקשטיין מסר לי

שהורי הראמ"פ עלו לאה"ק בעקבותיו והתיישבו אף הם בעיה"ק. תודתי נתונה לו על המידע שמסר לי בנוגע למשפחות פרייז, יוספזון ומנדלוביץ ועל תמונת מצבת מרת גיטל פרייז שהובאה בעלה 22.

נוסח מצבת רבי נתן פרייז:

פ"נ / איש ירא אל' באמת / עבד נאמן לבוראנו / באהבה וביראה טהור' / ציס"ע [= צדיק יסוד עולם] / כקשת"י [=כבוד קדושת שם/שמו תפארת ישראל?] / מוה"ר נתן ב"ר [מתחת למלה 'נתן' הוסיפו: 'פרייז'] / אברהם מביטיאן זצ"ל / נלב"ע כה שבט תרס"ג / תנצב"ה.

נוסח מצבת מרת לאה פרייז:

מ"ק [=מקום קבורת] / האשה הצדקנית / שכל
 ימיה עסקה במצות / וגדלה את י"ח / [=יוצאי
 חלציה] לתוה"ק [=לתורה הקדושה] /
 מרת לאה ב'ר' / יצחק אשת הר' נתן פרייז ז"ל /
 נפטרה יום כ"ה לח' ניסן תרע"ה / תנצב"ה.

על המשפחה ראה עוד ב'ענף עץ אבות' [נספח
 לספר לא יסור שבט מיהודה, ירושלים תשנ"ה]
 עמ' יב והלאה.

שמעון י. דויטש – נוה דניאל

לעלה 17, 18 - משפחת בלאו מצפת

בעלה מס' 17 (עמ' ע) שאל הרב בנציון גרינפעלד אודות רבי נתן בלאו ז"ל אביו של
 רבי יהודה ברוך ז"ל מצפת. ושם בעלה מס' 18 (עמ' סה) כתב הרב יהודה זייבלד
 שמוצאם של משפחת בלאו מצפת הוא מאהרישאר שביזבענברגען.

בעקבות מחקריי על כמה משפחות בעיר דעעש והסביבה, מצאתי רישום פטירה של
 רבי נתן בלאו ז"ל מהכפר אלור [כך נקרא 'אהרישאר' בהונגרית] שליד דעעש במחוז
 סולנוק-דובוקא, נפטר בן 71 שנה ביום י"ח כסלו תר"ז (15 דצמבר 1856), שם כתוב
 שנוולד בלאנגענטאהל ['האסוסא' בהונגרית] גם הוא בזיבענברגן.

אגב, אוסיף עוד אחד מבני רבי יצחק בלאו [אחינו של רבי יהודה ברוך] שנשמט
 בטעות, ה"ה רבי משה יהודה בלאו ז"ל שנפטר י' אדר ב' תשי"א ומנו"כ בבית החיים
 הישן בצפת.

עמרם בנימין וידר - בני ברק

לעלה 23 – 'מסכת ניתל' מכת"י החת"ס

בקשר למש"כ בעמ' ל"ו אודות העתק ממגילת ניתל מרבי יצחק אייזיק שפרייזער
 מהעתקת תלמיד מרן החת"ס ש"העתיקו מכתב"י החת"ס. הנה, בקובץ ירושתנו ח"ב
 עמ' ע"ב נעתק חמש הערות ממרן החת"ס על המגילת ניתל שהי' מונח באוצרו,
 ושהעיד ע"ז בעל חוט המשולש. וע"ע בקישוטי כלה חלק ו' בסופו העתק ממגילת
 ניתל שהיה "בספירתו של הגה"ק רבי יעקב קטינא זצוק"ל שהי' דיין בק"ק חוסט,
 בעל מחבר ספר רחמי האב וספר קרבן העני". ותלמידו-זקנינו הרה"ח רבי שלמה
 זלמן פעדער ז"ל העתיק את הסיפור לעצמו. כעבור זמן קצר עבר זקנינו ללמוד
 בישיבתו של הגה"ק רבי מנחם מענדל פאנעט זצוק"ל מדעש בעמח"ס "מעגלי צדק",
 מגדולי תלמידי החת"ס, כשהראה לו את הסיפור, אמר: המעשה הזה הוא אמת".

אלעזר מערמעלשטיין - קרית יואל יצ"ו

בשולי המכתב: המעיין בעלה הקודם עמ' לז צילום כתי"י רי"א שפרייזער, יראה שהסגנון אינו זהה כלל למה שנדפס ב'ירושתנו', שעליו העיד בעל 'חוט המשולש': "קונטרס אשר העתיק ק"ז חת"ס". וכנראה שהקונטרס שהעתיק רי"א שפרייזער מהעתק תלמיד, לא היה בכת"י החת"ס אלא מקונטרס שהיה תח"י החת"ס, וכפי שהעיר רי"א שפרייזער: אותו התלמיד אמר לי שהוא העתיקו מכתבי [החת"ס]... אבל לא אאמין שדבר יצא מפי אותו הצדיק, כי לשונו מוכיח עליו... שלא היה מובן.

לעלה 23 - בנות רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז

שם בעמ' יח-יט, נזכרת מרת סלאווא בת רבי שרגא פייש הלוי יונגרייז אב"ד סעטשע ילידת תקצ"ט לערך, אשת רבי יוסף מרדכי רייך.

יש להעיר שהיא נולדה לפני תקצ"ט, שכן נישאה לפני שנת תרט"ז והיתה אז בת י"ח שנה, וכפי הנרשם במאטריקל הנישואין בטשעשע: מרכוס רייך בן 24 יליד אפץ בן שאמואל רייך ורעזע לבית קאהן עם סאלי יונגרייז בת 18 יליד טשעשטע בת ראבינער פיליפ יונגרייז ורוזי לבית ביכלער.

ואילו בשנת תקצ"ט לערך נולדה בת נוספת, שמוזכרת גם היא במאטריקל הנישואין בטשעשטע: יוזעף קאהן בן 21 יליד נ' האלופ וגר שם בת האלמנה רעזי קאהן נשא בתחלת 859 [תר"ט] את צילי יונגרייז בת 19 ילידת טשעשטע בת פיליפ יונגרייז ורעבעק לבית ביכלער.

ש. יוסט - ברוקלין

לעלה 22, 23 - על הספרדים בהונגריה ורומניה

אולי יש למישהו פרטים על ראש משפחת זקנינו רבי יצחק ווייס מגארליץ ז"ל [חותנו של הכת"ס], שכתבנו ב'גזע קודש' שהדפסנו בסו"ס ברכת אברהם, מועדים - קרן ישעי, על פי רשימות אאמו"ר הגרמ"י אב"ד נוה אחיעזר זצ"ל, שהנ"ל היה בנו של הג"מ זאב מדיארמאט, בנו של הגאון רבי יצחק פאקש זצ"ל הרב הראשון של מישקולץ, שהיה מצאצאי גולי ספרד. שהגיע מטורקיה למדינת הגר. - ולע"ע לא מצאתי זכרו. אאמו"ר גם סיפר שבנסיעתו בהיותו בחור דרך מישקולץ, והיה אצל דודו היגל יהודה, עלה על קברו של זקנינו הנ"ל במישקולץ. כנראה שרבנותו לא הוזכרה על המצבה, לכן כמעט ואבד זכרו.

אגב היה אאמו"ר אומר בשם הגאון רבי חיים דוב גראס זצ"ל, שחיבר עשרות מגילות יוחסין, והיה נחשב בזמנו אחד מגדולי המומחים בתחום היוחסין. שיהודי הונגרי שאינו מתייחס ליוצאי מדינות אשכנז בעמען מעהרין צרפת פולין או טורקיה, הרי הוא בן גרים, כי לפני הגירת יהודים ממדינות אלו לא היה קיים ישוב יהודי במדינת הגר.

יצחק ישעי' ווייס אב"ד נוה אחיעזר - בני ברק

לעלה 23 - מצאצאי האברבנאל

ראה שם עמ' סה-סז, בדבר המסורת על משפחות אשכנזיות מצאצאי דון יצחק אברבנאל. גם אני שמעתי במשפחת אבי שליט"א, על משפחת דונט, כי מקור השם הוא מ"דון" יצחק אברבנאל, וכי אנו מצאצאיו. לא מצאנו לזה ביסוס בכתובים.

נתן ברס - בני ברק

לעלה 23 - הספרדים במדינת זיבענברגען

איני יודע מפני מה קבע הכותב בעלה 23 עמ' סז-סח שתחילת ישוב אחב"י במחוזות טראנסילוואניא [זיעבענברעגן] היתה שנים רבות אחרי גירוש ספרד, ראה נא בספר 'לקורות היהדות בטרנסילבניא' (ברוקלין, תשי"א) שערך ואסף הרה"ג ר' צבי יעקב אבראהם ז"ל מפי ספרים וסופרים, וגם לרבות מעלי העתים וספרי חוקרי העכו"ם מימים ושנים קדמונים (ע"ש עמ' 14), שם מוכיח מכמה מקורות שנמצא מקור ושורש לישוב ישראל עוד בימי הרומיים, ובפרט משעת כיבוש התורקים, ומוסיף שם (בעמ' 19) בזה"ל: "גם בשנת 492 (רנ"ב) בזמן גירוש ספרד נדדו יהודים רבים לטרנסילבניא, כאשר נראה גם מזה שמרן ה'בית יוסף' אשר נולד בטולידא אשר בספרד, ונדד לפורטוגאל, לקושטא, ולאדריניפול, בשנת 523 (רפ"ג) נקרא מן הקהלה הגדולה שבניקופול אשר על חוף נהר דונא וגבול רומניא, לנוכח העיר טארגומאגורעלע, לעמוד שם בראש הישיבה. שם חיבר חיבורו הגדול 'בית יוסף', וישב שם עד שנת 536 (רצ"ו), שאז העתיק דירתו לאה"ק. ובכך מבינים אנו הסיבה מדוע במקורים הראשונים לטרנסילבניא מוצאים אנו על פי רוב רק יהודי ספרד, אשר באו שמה עם הארמונים ועם הראצים לרגלי מסחרם באמצע המאה הט"ו". ע"כ מספר 'לקורות היהדות בטרנסילבניא'. וע"ש עוד אריכות דברים בפרוטרוט על לגולי אבותינו במדינה זו ומחוזותיה, מימים הראשונים ותחילת ישובם שמה, עד החורבן הגדול והנורא אשר פקד את בית ישראל ועם ה' אשר נפלו בחרב היל"ד.

צבי אלימלך הלוי דייטש - ברוקלין נ. י.

לעלה 22, 23 – משפחות אשכנזיות צאצאי ספרדים

בעלה 22 הביא מאמר על משפחות אשכנזיות שהיו מצאצאי מרן הב"י, ובעלה 23 בעוללות על משפחה שהם מצאצאי האברבנאל, ודנים שם האיך הם אשכנזים מצאצאי ספרדים. ואבוא בזה לציין על כמה משפחות אשכנזיות המייחסים עצמם לגדולי או גולי ספרד.

א. השל"ה הק', וכל משפחת הורוויץ, מהם יצאו גדולי עולם: החוזה מלובלין, ההפלאה, שושלת רופשיץ, ניקלשבורג, לעלוב, בוסטון ועוד. הם מנכדי רבנו יצחק הלוי (המובא מובא בחידושי הריטב"א קידושין (ס"ג ע"ב), ב"ב (ע"ע ע"א, ק"נ ע"ב)

ועוד, ומכנהו החכם הגדול. היה רבו של דודו הרא"ה כמובא בחי' הרא"ה למס' כתובות (ס' ע"א), מפי מורי בן אחי ר' בנבנשת(י). שהיה זרחיה הלוי הרז"ה (מחבר "בעל המאור"), שמקום מושבו היה בגירונה שבספרד ועל שמה נקרא גירונדי [אמנם התגורר תקופה מסוימת בפרובנס שבצרפת].

ב. אדמור"י רחמסטריווקא נכדי החיד"א, ע"י זקנם רבי יוחנן זצ"ל שהיה חתנו של רבי נחמן יוסף ווילהלם שהיה מצאצאי החיד"א, וכן משפחת ויינגרטן, מתייחסים לחיד"א, וכן עוד משפחות אשכנזיות. [יש מערערים בזה, אמנם ר' נפתלי אהרן וקשטיין כתב מאמר ארוך בצדקת האוחזים שהם נכדי החיד"א, וגם לדעת המערערים מודים שהם נכדי משפחת אזולאי, רק טוענים שלא נכדי החיד"א].

ג. משפחת חיות, שמקום מושבה היה בפראג. המהר"ל היה חתנו של רבי אברהם חיות, אבי רבי יצחק בעל "אפי רברבי".

ובספר "צמח דוד" [אלף השישי] כותב שראה ספר יוחסין ישן מהמשפחה [משפחת חיות - אלטשולר], ושם כתוב סיבת כנוי המשפחה אלטשולר, והיא "כי כולם היו גאוני וחסידי דור דור, ומקום מולדתם היה בפורטוגאל, ואחרי אשר גלו משם בעת הגרוש (בשנת רנ"ח), נשאו עמם אבנים מבתי כנסיות לקיים כי רצו עבדיך את אבניה, וכאשר באו לפראג וקבעו משכנם בה, בנו להם ביהכ"נ ושמו בעצמם לתוך הבנין האבנים אשר הביאו אתם, ויען היו האבנים מביהכ"נ ישנים לכן נקראו אלטשולר ומשם נפוצו על פני הארץ". עכ"ל.

אמנם ב"הגורן" חוברת א' כתב רבי יוסף כ"ץ, שמקום מושבם היה בצרפת וז"ל: אבותינו ספרו לנו, איש היה בפראג ושמו רבי אברהם המכונה עבער ממשפחת אלטשולר, חוטר מגזע "חסידי פרובינציא" אשר הגלו משם וכו', ולפני הגרוש נהרסו לעיניהם בתי תפלה ובתי מדרש בעיר מרסיילע [בחבל פרובינציא, צרפת]. וילקטו ההולכים גולה, תחת כספם אבנים מביה"כ העתיק יומין, ותחת זהבם עפר מעפרו, וישאו על שכמם עד פראגה בירת ביהם, ויבנו להם שם מקדש מעט ויקראו לו "בית כנסת ישן שנתחדש - אלטנוי" ולמשפחתם "אלטשולר" עד היום הזה.

ברם לפי מקורות אחרים, קודם גלו לפורטוגל, ומשם בעת הגירוש באו לפראג, עיין צמח דוד הנ"ל, ועיין עוד בספר "מהר"ץ חיות" ע' ל"ח- ל"ט, כמה גירסאות בהנ"ל.

ובריש ספר תועפות הרים לבית זלוטשוב להרב יצחק מתתיהו טננבוים, כותב על חסידי פרובינציא שהיו צאצאים לשבט יהודי נפלא וקדוש שהשתכן בפרובינציא - חלק ומחוז בדרום צרפת. בימי רבותינו בעלי התוס' היתה פרובינציא ממלכה עצמאית ונפרדת מצרפת, אליה גלו מאשכנז וצרפת. חסידי פרובינציא זכו לכינוי "חסידיים" עוד בימי רבותינו הראשונים בזכות היותם מתנהגים בחומרות ובמנהגי חסידות מופלגים, חלק מהם היו חוטרים מגזע רש"י, מהם משפחת "חיות". בשנת ה"א ס"ו ב' לחודש אב, עלה הכורת על היישוב היהודי בפרובינציא, יהודי פרובינציא

חכמיה וחסידיה, התפזרו לכל עבר באירופה המערבית והתיכונה, חלק מהם הגיע לפורטוגל הסמוכה לספרד וקאשטיליה על חוף הים. עם גלותם מפורטוגל ושובם של בני המשפחה לאשכנז והתיישבותם בפראג, נפוצו על פני הארץ והיו כולם גאוני עולם, רבים מהם התבקשו לכהן פאר בגדולות שבקהילות באירופה המזרחית, גאוני ישראל התחתנו בם, ותמצאם בתולדות וביוחסין של המשפחות העתיקות והמיוחסות בישראל.

הרי לנו משפחה שהיו הן במחוזות אשכנזיים והן במחוזות ספרדיים.

ד. על רבי יוסף כ"ץ בעל השארית יוסף, שהיה גיסו של הרמ"א והתגורר בקראקא, נכתב שהיה נכדו של רבי יצחק הכהן בנו של רבי עקיבא הכהן - ס"ט.

רבי יצחק היה אבד"ק למגורשי גאלאטה ופערא בקונסטנטינא - איסנבול, נתגרש עם אביו מפורטוגאל בגירוש שנת רנ"ו והגיע לקונסטנטינא ונתקבל לאבד"ק קהילת המגורשים... שגרו שם מגירושים קודמים [עדות ר' יוסף סמבורי, מובא בבית אבות ע' נ"ה], ניצל בנס יחד עם הג"ר אברהם סבא, הג"ר אברהם זכות והג"ר יצחק קארו (אבי בעל הבית יוסף) ועוד שלושה יהודים מבין עשרים אלף יהודים שהובלו בכוח לליסבון ונלקחו על כרחם לשמד, שנים מספר ישב רבי יצחק בסאלוניקי יחד עם אביו, ואחרי כן עבר לגלאטה, ושם מנוחתו כבוד.

ועל אביו רבי עקיבא נכתב שהיה אבד"ק סאלוניקי, גורש מספרד בשנת רנ"ב, ומפורטוגל בשנת רנ"ו, והגיע יחד עם הגולה לסאלוניקי והיו שם לרוב מנין ובנין, והוציאו את טבעה בעולם [עדות הנ"ל, בקטע הקודם], כשרבו הגולים מספרד ומפורטוגל אשר באו לעיר, הקימו יוצאי כל איזור ומדינה קהלה לעצמם, רבי מאיר עראמה שימש כאב"ד ליוצאי אראגון, רבי אליעזר השמעוני אב"ד לקהלת יוצאי קאטאלוניה, רבי יעקב אבן חביב אב"ד יוצאי גרוש, דון מאיטרו שלמה לבית הלוי אב"ד יוצאי איבורה, רבי גדליה בן חיון אב"ד ליוצאי פורטוגל, רבי שמואל טיטאיציק ורבי ברוך אלמושנינו בשני קהלות נוספות. רב כל קהלה תארו בשם "מרבץ תורה", ורבי עקיבא הכהן שימש כאבד"ק כללי כראש וראשון לכל הגולים, הקים בית גדול ותורה וגדולה התאחדו על שולחנו. [אמנם ראה בצפונות גליון יג עמ' פז, מה שמפקפק בזה האדמו"ר מראדזין].

ה. בספר "מקור ברוך" כ' שמקור משפחת עפשטיין היא בנבנשתי אשר גלתה מספרד.

ו. משפחת שטנגן-מרגליות. בספר "אלף מרגליות" ע' 12 מביא על רבי יואל פייבוש שטנגן ממדינת גאלייך (שבצפון מערב גרמניה), אבי משפחת מרגליות, שלדברי ר' יוסף כהן צדק גלתה משפחת שטנגן מספרד לפולין, והיתה מהמשפחות המעטות שהצליחו להוציא את רכושם ואת ספר יחוסם.

ז. וייל, על מהר"י ווייל שהיה באשכנז נכתב שהיה מצאצאי הרמב"ן, שהיה כידוע ספרדי.

נחום אריה ברנט - ירושלים

לעלה 22 – יחוס רבי משה שטיין ורבי יהושע קראלער

(א) במאמר אודות יחוסו של רבי משה שטיין זצ"ל להב"י, נזכר שגם מו"ר הגאון הרמ"א פריינד זיע"א התייחס להב"י. מה שהבנתי ממו"ר דיחוסו להב"י הוא דרך זקינו רבי זעליג ארישאר [הירש] ז"ל, שהיה חותנם של זקינו רבי מרדכי יודא לעוו זצ"ל אב"ד אינטערדאם ושל רבי משה שטיין זצ"ל. אמנם כמובן אין סתירה אם נאמר דגם רבי משה שטיין בעצמו התייחס להב"י.

(ב) אודות יחוסו של רבי יהושע קראלער [פריינד]. שמעתי מנכדו מו"ר הנ"ל, שהיו קרובי משפחה עם ה'מנוחת אשר', ובלשון קדשו: גאר נאנטע משפחה. [והי' ידוע במשפחה שזקיני הצדיק רבי משה ארי' פריינד ז"ל מסיגוט (ב"ר יהושע) ו'מנוחת אשר' הי' צורתן דומין זה לזה]. ואולי מצד חותנו של רבי יהושע, ה"ה ר' רפאל בעטלהיים ז"ל, לפי מ"ש בספר משה ידבר שהי' אומר שהוא חושב שהי' יותר קרוב, ודר"ק.

משה מנחם עקשטיין רב ביהמ"ד גאלאנטא - ירושלים

לעלה 22 - הר"ר משה יחזקאל לעפקאוויטש

בתולדות מו"ח ר' משה יחזקאל לעפקאוויטש ז"ל בעמ' מח, יש לתקן: **בימים האחרונים של סוכות** הסתופף בצל ה'דברי יואל' מסאטמאר. היה מקושר לאדמו"רי פּעשעווארסק, **רבי איציקל זי"ע, רבי יענקעלע זי"ע** ולהבדיל בין חיים לחיים לכ"ק האדמו"ר מפשעווארסק שליט"א. - בתו מרת ברכה ריזל גאטטעהרער. חתנו ר' יצחק יעקב רוט. בתו מרת אסתר פראדל אשת ר' דוד יצחק בראכפפלד.

אגב, אודות זקיננו רבי יהושע קראלער [פריינד], שבעלה 22 נידון יחוסו. יש לציין שסמוך אליו ממש נקבר רבי יעקב טויב, בנו של הרה"ק מקאליב. כנראה הי' ביניהם איזה שייכות מיוחדת, אולי אחד מהקוראים יודע מזה. על מצבתו נחרט: פ"נ / איש תם וישר התו' / מהו' יעקב טויב ז"ל / בן הגאון החסיד / המפורסם מו"ה / יצחק אייזק זצ"ל / שהי' אב"ד ור"מ בק"ק / קאלוב נפטר יום ה' / י"ט אלול / תר"ט לפ"ק.

חיים ברוך גאטטעהרער - ברוקלין

רבי יעקב מינץ מקאוואטשהאזא

בגליון מס' 23 במאמר על משפחת שפרייזער נוכחתי לראות כי ב"ה טופל הבית החיים בעיר מ. קאוואטשהאזא ונחקרו מצבותיו ואף המסמכים הרשמיים. היות והנני צאצא למשפחת מינץ מעיר זו, ע"כ רשמתי כאן את הידוע לי על המשפחה, הן ממה שידוע במשפחה, והן עפ"י רישומים שנמצאו ע"י מר שאנדור באטשקאי. בקשתי שטוחה אל הכותבים והקוראים הנכבדים אשר מי שיש בידו מידע נוסף על המשפחה לבל ימנע טוב מלפרסמו.

זקני הר"ר יעקב מינץ נולד בק"ק מ. קאוואטשהאזא בשנת תר"ז (לפי רישום פטירתו) או בשנת תרכ"א (לפי רישום לידת בתו), להוריו ר' ישעיה מינץ ומרת פייגא לבית גרינוואלד (ברישומים: שאנדור ופאני). לר' ישעיה נולד עוד בן בשנת תרל"ג בשם טוביאש. כן ידוע שהיה לו בן במאקאווא שכנראה היה שמו אהרן. ר' יעקב היה צאצא בא"ב של הגאון המפורסם רבי משה מינץ זצ"ל אב"ד אובן ישן מאדירי התורה בהונגריה בתקופת מרן החתם סופר. לפי המקובל במשפחה היה ר' יעקב דור חמישי ממנו.

מצאצאי המהר"ם מינץ ידוע על בנו הג"ר יוסף יצחק אב"ד טאב ואח"כ בפאפא מו"ל ס' מהר"ם מינץ, בנו ר' מנחם נחום שהעתיק רבים מחידושי אביו (התחתן באובן ישן ביום י' מנחם אב תקס"ז), בנו ר' יעקב מאיר בזענטא (חתנו ר' יוסף ואלדנער ומזענטא אבי ר' משה ואלדנער שהיה לו חתן בשם פינקלר [שמעתי מרד"ב וועבער]), ובתו אשת ר' יהודה צבי גינז ב"א הגרעק"א. כן היתה לו בת ששידך עם הקצין מקראקא.

יש אולי מקום לשער שר' יעקב ב"ר ישעיה היה נכד של בנו ר' יעקב מאיר. נהרג בהתקוממות הסרבים ביום ט' שבט תר"ט ומנו"כ בזענטא ליד רבי יעקב היילברון אב"ד אדא שנהרג ג"כ אז. על מצבתו נחרט: גוית איש תמים / יושב בסתר אוהלים / שלשלת היוחסין ישב(?) / ויעקב היה איש תם / הוי בן נכבד הגדולים (?) / נפל בידי אכזרים / ביום הרוג ... / נשפך כמים דמו / ה"ה הקדוש התורני מהורר / יעקב / בן הגאון הגדול הרב מו"ה משה מינץ / ... / ביום צרה

ואברה יום ... / בחמישי
 בשבת בתשעה לחדש שבט /
 בשנת תרט ...

זוגתו של ר' יעקב מינץ מרת חת"י רבי יעקב מאיר מינץ בתחלת העתק תשובה מאביו חיה נולדה בשנת תרל"א לערך באודווארי לאביה ר' שלמה יחיאל ראטענשטיין. לר' שלמה יחיאל היו שני בנים שכנראה התגוררו אף הם באודווארי, ר' חיים ור' ישראל. הם ואביהם היו הולכים בכל בוקר לנהר לשבור גיזי דברדא ולטבול, והגויים היו מכנים אותם 'שלושת הקדושים'. לר' ישראל לא היו ילדים, והיה עוסק בתורה כל היום, והיתה דלת ביתו פתוחה כל הזמן כדי שלא ידברו לה"ר בביתו.

גיסם ר' יעקב מינץ היה מהיחידים בקאואאטשהאזא שגידל זקנו ופיאותיו, והיה נוסע לצדיקים ולרבי ישעיה מקערעסטיר. פעם כשנסע אליו היתה ידו מליאה יבלות, ולאחר שהושיט לו רבי ישעיה את ידו לשלום, נעלמו כל היבלות. גם זוגתו נסעה אליו וקיבלה ממנו תליון של אות ה' לשמירה.

ר' יעקב ז"ל התגורר בערוב ימיו בבודפסט ונהרג שם ביום א' שבט תש"ה מפגיעת פגז. הוא נקבר בחצר בית ולאחמ"כ הועבר לבית החיים בבודפסט, ויהי לפלא שלאחר זמן רב עוד זב ממנו דם. זו' מרת חיה נפטרה כנראה בין השנים תרצ"א-ו'.

רבי יעקב מינץ

צאצאיו: א. בנו הר"ר שלמה יחיאל מינץ [יליד תרס"ח], נשא בשנת תר"ץ את זו' מרת בריינדל בת הר"ר אלתר יוסף יחזקאל משולם פעטערפריינד ז"ל רב בבודפסט, בן רבי אלכסנדר אברהם צבי הרב מבאכטא, ונפטרה בצעירותה בשנת תרצ"ט [לפי פנקס הח"ק בבודפסט "יוטא בראנדל בת אסתר" נפטרה שם כ"ג שבט תרצ"ט בת ל"א שנה. הר"ר שלמה יחיאל נפטר בגרמניה כ"ו ניסן תשכ"ט]. (צאצאיהם: שרה א"ר יעקב רוזמן, פעסיל א"ר אשר גלויברמן, מינה א"ר שמואל אשר לעמיל וייספיש, בלומא א"ר יצחק קרויס). ב. בתו זקנתי האשה הצוה"ח מרת שיינדל, נולדה בשנת תרס"ו ונישאה בשנת תרצ"א להר"ר מנחם חיים פעטערפריינד ז"ל בן ר' אלתר יוסף הנ"ל, ת"ח ואיש יקר רוח. נפטר בדמי ימיו בערב ר"ה תרצ"ז בהותירו אחריו שלוש יתומות (בילא ע"ה א"ר אברהם ב"ר שלום יעקב שמחה ראטמאן ז"ל, שרה הענא תחי' א"ר משה צבי רובינפיין ז"ל, והילדה חיה ע"ה). לאחר מכן נישאה בשנת ת"ש-א בזיוו"ש לזקני ר' יוסף שימון ז"ל. נולד בשנת תרס"ו בב. טשאבא להוריו ר' אברהם שמואל [נולד בשנת תרכ"ט לערך בשעמעשניא (Semesnye) מחוז סולנוק

דובוקא, ונפטר בין השנים תרצ"ו-תש"ב] ולאמו רוזא לבית מיהאלי [נולדה בשנת תרל"ד לערך בקאוואטש (Kovács) מחוז סאטמאר, ונפטרה לפני שנת תר"ץ]. בשנת תר"ץ נשא בזו"ר את בת ר' צבי [הרמן] רוטנשטיין מקאוואטשהאזא יליד אודווארי (וזו' אסתר לבית רוזנטל ילידת Bedecs) ממשפחת ר' שלמה יחיאל רוטנשטיין [כנראה בנו], ונפטרה בצעירותה. מרת שיינדל התגוררה לאחר המלחמה בירושלים עיה"ק ונפטרה שם ביום ח' אד"א תשנ"ז ומנ"כ בהר תמיר. ג. בתו ליבא א"ר אברהם אהרן בורשטיין מחשובי חסידי בעלזא. ד. בתו אסתר פייגא א"ר זכריה ברקוביץ. ה. בתו רעלא א"ר שמעון שופט.

שמחה בונם יוסף סיימון - בני ברק

לעלה 22 - השו"ב רבי שלמה יעקב פעלבערבוים בקאמאדי

בקשר למאמר שם עמ' סג-סד על משפחת פעלבערבוים, אציין לעוד נצר כנראה ממשפחה זו, ר' שלמה יעקב פעלבערבוים ז"ל שהי' השו"ב בקומאדי (Komadi) משך שנים רבות. לא ידוע לי מי היה אביו. מצאתי, באחת מתעודות הלידה של בני משפחתנו בקומאדי, כי שימש כמוהל כבר בשנת תרמ"ד (884). האם ידוע למי מהקוראים האם יש לו צאצאים שחיים עוד היום, שכן אולי ברשותם "פנקס המוהל" של זקנם, ממנו ניתן יהיה לראות את השמות היהודיים של תושבי קומאדי.

בשנת תרס"ב (902) חיתן את בתו, כפי שניתן לראות מברכת המז"ט המופיעה ב"וילקט יוסף" מאותה שנה (עמ' 103): "מזל טוב לכבוד הרבני המופלג בתו"ש וכו' מו"ה שלמה יעקב פעלבערבוים נ"י שו"ב מומחה בקהל קאמאדי יצ"ו, לחתונת בתו תחי' עב"ג הב' החתן המופלג וכו' מו"ה שלום גאטטעסמאנן נ"י".

הוא נזכר ברשימת הפרענומעראנטען של שו"ת "בית היוצר"ר, אשר נדפס בשנת תרנ"ו (896): "קאמאדי... מו"ה שלמה יעקב פעלבערבוים שו"ב", ובספר "עולמי" (עמ' 127), בהתחייבות יהודי האיזור להחזקת רבי אברהם רפפורט בירושלים, ר' שלמה יעקב פעלבערבוים מתחייב לאסוף הכסף בקומאדי.

בשנת תרע"ז היה עדיין חי, כפי שניתן לראות מהמצבה בקומאדי של זוגתו מרת שרה לאה ע"ה מגזע קדושי אשוואר ('אש ואור'): "... / אשה

צנועה וכשרה / מגזע קדושי אש ואור / מרת שרה לאה ע"ה / בת מוה"ר / נפתלי אלימלך פרענקל ע"ה / אשת מוה"ר / שלמה יעקב פעלבערבוים שו"ב נ"י / נפטרה בש"ט ליל ש"ק ר"ח ניסן / ת'ר'ע"ז' לפ"ק / שני חיי שרה שוין לטובה / רדוף צדק והרחק מתועבה / הליכותיה למצות בזריות אהבה / להדבק בקדושת אבותיה / תאבה / אך טוב גמלה לביתה ובעלה / הללו אשת חיל וכושר מפעלה / ת'נ'צ'ב'ה' / שם אמה יטא".

שמואל רוט - לונדון

לעלה 23 - רבי יהושע קראלער תלמיד האור חדש

בנוגע מה שכותב ש"ב הרב יונתן בנימין בוכינגער בגליון החדש עמ' סא, לא ראיתי בדבריו שום ראי' שרבי יהושע לא הי' תלמיד האור חדש, רק שלא למד אצלו בהיותו בפולין אלא ברעכניץ. ובאמת הרב פריעדמאן בספר מפייהם ומפי כתבם עירבב שני עובדות יחד, וכבר עמדתי ע"ז ברמיזה בספר 'זכרנו לחיים' פ"א.

מנחם מאיר יאקאבאוויטש - ברוקלין

לעלה 21 - רבי שלמה בריסק

הרבנית רחל לאה בריסק ע"ה הנזכרת שם בעמ' כב, היתה אשת הרה"ג מוה"ר שלמה בריסק זצ"ל ר"מ ביהכ"ס ארץ ישראל בבודאפעסט. נפטר אחרי המלחמה עקב מחלת טיפוס ביום כ"ט אייר תש"ה. הו"ל לאור בחייו קונטרס 'קול מבשר' ו'ספר האגדה'. [בן הרה"ג מוה"ר משה שמואל בריסק רב ביהכ"ס בבודאפעסט]. - בנם הר"ר שאול בריסק הי"ו היגר לארה"ב לויליאמסבורג, ובתם מרת צבי'ה תחי' אשת הר"ר משה האפנר בבורו-פארק.

משה מרגליות - בני ברק קרית ויזניץ

רבי יוסף ליב פראנקפורטר בגאלאנטא

ברשימת תלמידי הכת"ס (החתם סופר ותלמידיו עמ' תצ-ח) הזכרנו את רבי יוסף ליב בנו של רבי נתן נטע פראנקפורטר מהעדיעס. הוא נזכר במכתב מרבו הכת"ס בשנת ת"ר אל רבי איציק שטרנפלד אב"ד מאאר: "בזו הרגע הגיעני מכתב מידידי תלמידי ש"ב הבח' המופלג ר' יוסף לייב העדיוס, והוא כתב לי כי שבת ולן אצל מעכ"ת נ"י...". וב'ספר ברכת המים ... נשאר ביד גדולי הדור היינו ביד אבי זקני ... מו"ה שמואל רבי חיים ישעי'ס אב"ד דק"ק פפד"מ עד שנתגלגל ובא ליד נכדו אבי מורי ... מו"ה נתן נטע פ"פ זצ"ל מהעדיוס ... והוא כעת לבית הדפוס ע"י בנו הצעיר מו"ה מנחם מענדל פראנקפורטער... שנת תרכב לפ"ק וויען, נזכר בסוף הספר: "אגב דאתרחיש לי שאחי הרבני הצדיק מו"ה יוסף ליב נ"י בא לבית מלוני, היה לי לעזר אצל הגה' הנ"ל ובעיון נמרץ, ואני אומר ישר כחו וחילו, כי עשינו מטעמים לאבינו הצדיק זצ"ל".

כן ברשימת משלמי דמי קדימה לספר הנ"ל, הוא נזכר עם 'גיסו' רבי הלל ליכטנשטיין, שהיה לאחר מכן אב"ד קאלאמיא.

כעת מצא החוקר Sandor Bacskai את מקום מנוחתו בבית החיים בגאלאנטא. ועל מצבתו נחרט: פ"נ / הרבני מו"ה יוסף ליב / בן טשארנה / ממשפחת חתם סופר / מגזע מהר"ש זלה"ה / נפטר בליל ש"ק ט' סיון / ונקבר למחרתו / ביום א' תרחם לפ"ק / תנצבה.

ובמאטריקל הפטירות של קהלת גאלאנטא נרשם: יוזעף ליפוט פראנקפורטער יליד העדיעס מחוז טולנא נשוי שימש כשוחט נפטר בגאלאנטא ב- 18 מאי 888 בן 77.

לפי זה נולד בשנת תקע"ה לערך, כך שמסתבר מה ששיערנו שהיה גם תלמיד החת"ס, כמו אחיו רבי מנחם מענדל ורבי שמואל. מהעובדא שמנ"כ בגאלאנטא, מסתבר שהיה חתנו של רבי דוד קאליש-קאלמס מגאלאנטא, וכך היה גיסו של רבי הלל ליכטנשטיין, שאף הוא היה חתנו בזיווג הראשון.

אולי בנוי הם הנזכרים בפנקס המוהל של רבי שלמה הלוי שטרויס דיין בהעדיעס: 'הילד שלמה זלמן בן ש"ב כ"ה יוסף ליב פ"פ' נימול כו תמוז תרי"ג; 'הילד שלמה בן ש"ב כ"ה יוסף ליב פ"פ' נימול כז אלול תרט"ז בכפר שיבראק; 'הילד יצחק נתן בן כ"ה ש"ב יוסף ליב פראנקפורט בכפר שיבראק' נימול כו אלול תרכ"ג; 'הילד שמעון בן ש"ב כ"ה יוסף ליב פ"פ בכפר שיבראק' נימול ה אלול תרכ"ט.

אשת רבי צבי הרש מביטשקע

רבי צבי הרש אב"ד ביטשקע, היה בנו של רבי משה נחום אב"ד וואשאן ואחיו של רבי עמרם חסידא. לתולדותיו כבר הארכנו בראש 'כתבי רב אח"ה' ב"ח לבנו רבי אבא חייא הירש רב"ד סערעד, ובסוה"ס 'עטרת עקיבא' ב"ח לחתנו רבי עקיבא פישר אב"ד טעטה [אגב זוגתו, בת רבי צבי הרש, נזכרת ברישום פטירתה שהיא לבית 'רוזנבוים'], ולאחר מכן בקונטרס 'לתולדות משפחת רוזנבוים'.

על זוגתו ידענו רק ששמה היתה מרת מרים לאה, כפי שנחרט על מצבת בנה רבי אבא חייא בסערעד ועל מצבת בתה מרת שפרה אשת רבי אברהם ישי הלוי הופמן

בפאפא. ידיעה נוספת עליה, שלאחר שנתאלמנה נישאה לרבי צבי הרש שטיינער מטעט.

בינתיים נמצא מקום קברה בטעט, ועל מצבתה נחרטו השורות הבאות: פ"ט / האשה הצדקת והמהוללת / מרת / מרים לאה / בת הרב ר' משה ז"ל / ושם אמה צירל / הלכה לעולמה / לאור באור החיים / ליל א' דפסח / ונקברה בש"ט יום ב' ש"פ ת"ר'לט' לפ"ק / ת"נצ"ב'ה'.

התואר על אביה 'הרב', מעורר תשומת לב, כי בתקופה ההיא תואר זה אומרת דרשני. חושבני שבס"ד עלה בידינו לזהות את אביה, בסיוע רישום פטירתה במאטריקל של טעטה: מארי שטיינר, אלמנה, נפטרה בטעט 8 אפריל 879 בת 74 ילידת טאפאנאר. דהיינו שנולדה בטאפאנאר בשנת תקס"ה לערך.

בעיון קל אנחנו מוצאים שבטאפאנאר שימש ברבנות רבי משה, שאליו תשובה בחת"ס מיום כ"ב מרחשון תקע"ד: "שלום להרב המופלא מהו' משה נ"י אב"ד בק"ק טאפינארא" (אה"ע ח"א סי' קמח). כנראה הוא הנזכר ב'מוסדות תבל' ברשימת משלמי דמי קדימה [בסוף קהלת וואשוואר]: "הגאב"ד מו"ה משה טאפנארע" בשנת תקע"ח לערך. כך שכמעט בוודאות ניתן לקבוע שהוא אביה של מרת מרים לאה וחותנו של רבי צבי הרש מביטשקע.

פרטים על רבי משה, המכונה ר' משה מאש, או מ"ש (לפי רבי מאיר שטיין ב'אבן המאיר' כת"י) אין בידינו, מלבד מה שנזכר במאמר על הרבנות בטאפאנר והרבנות המחוזית של שאמאדי שפורסם ב'בן חנניה' 866 גליון 30 עמ' 3-552, וההמשך בגליון 36 עמ' 656, ותורגם ע"י הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר. לפנינו נצטט מתוך המאמר, אמנם יש לציין שיש בו כמה אי דיוקים:

"מחוז שאמאדי היה דליל מיהודים, היום [בשנת תרכ"ו] גרים במחוז שאמאדי כ- 7000 אלפים נפשות. אין 150 משפחות באף אחת מהקהלות. רבנות המחוז שאמאדי הסתיימה עם מותו של רבי טובי' קאהן [כ"ץ] בשנת 849 [תר"ט] ונמשכה מעבר ל- 100 שנה. מושב הרבנות היתה בעיר טאפאנאר הסמוכה לקאפשוואר. כאן נוסדה

הקהלה הראשונה, ולא היו בה בכל התקופות יותר מ-70-80 משפחות. ואילו בקאפאשוואר לפני 30 שנה היו כ-10 משפחות.

"האציל מטולנא שהיה בעל העיר טאפאנאר, קירב את היהודים מבחינה כלכלית, וגם בנה להם בית כנסת יפה, בעל ארבע עמודים גבוהים וביניהם הבימה, ויש שלט תודה לו בביהכ"ס מיום 20 מאי 808 (תקס"ח). היום הצטמקה קהלת טאטפאנאר ל-15 חברים והם שייכים לרבנות קאפאשוואר.

"מוסד רבנות המחוז של שאמאדי פעלה כאמור למעלה מ-100 שנה. ידועים לנו ארבעה רבני המחוז האחרונים. ר' יחיאל הירש קליין, ר' שלום אולמן, ר' וואלף אבלס ור' טובי' קאהן.

"ר' יחיאל הירש קליין היה הרב המחוזי יותר מארבעים שנה! [נפטר ד' סיון תקנ"ו. שימש גם כרבה של פאקש. והשוה ספר כתיית למאור (וויען תקנ"ב): "הסכמת הרב הגדול... שהי' אז [בשנת תק"מ] בק"ק פאקש וכעת איתן מושבו וכסאו רב הגליל שאמדע במדינת אונגריין"]. הוא זכה להערכה רבה. לפני פטירתו הוא המליץ על חתנו ר' טובי' קאהן שימלא את מקומו [יליד תקכ"ז]. מילאו את בקשתו והחליטו למנות אותו כרב. אבל הוא בהיותו צעיר ועניו דחה את ההצעה. לבסוף נבחר הרב שלום אולמן יליד פיורדא אביו של הרב אברהם בלאקענבאך והרב שלמה זלמן ברענדעק ובמאקווא. הרב אולמן מילא את תפקידו בשאמאדי רק במשך שנה וחצי. טרדות הרבנות לא התאימו להתמדתו בתורה, והיה אומר לעתים תכופות: אינני רב אלא נוסע [דהיינו שהיה טרוד בנסיעות לקהלות המחוז]. הצטרף לזה הפחד שהיה לו מהמצב הפראי במחוז. ולכן הוא קיבל מינוי הרבנות (בפריישטאט) [בפרויענקירכען]. למעשה הוא 'הלך מהגשם אל הבוץ', שכן היה לו גורל מר שם. פעם בליל שבת הוצא בכח מביתו ע"י חיילים צרפתיים והובא כמעט לתליה, עד שהקהלה העניה היתה צריכה לפדות אותו בכסף רב.

"באותו זמן גר בנאדי-קאניזשא צעיר בעל כשרונות וירא שמים, יתום שגדל בחברת תלמוד תורה של קהלת קאניזשא. הוא התפתח להיות אחד מהמובחרים בשדה ההלכה לתפארת קהלת קאניזשא. במשך זמן רב היה ידוע תחת השם יעקב ליב קאניזשא, מאוחר יותר קרא א"ע שטרן. בעת היותו דיין שם קיבל את המינוי של רבנות שאמאדי. אמנם הוא לא קיבל את המינוי [השוה 'אישים בתשובות חת"ס' עמ' קצה]. כרגע בנו [אהרן] מכהן כרב איזורי בלענדיעלטאטי שבמחוז שאמאדי, וכתב מאמרים רבים בעתון בן חנניה.

"לאחר שהנ"ל סירב לקבל את המינוי, התמנה הרב וואלף אבלס, ת"ח מופלג, שהיה עד אז חבר ופארה של קהלת טאפאנאר. [לפני התמנותו כאן שימש כרבה של סעטשין, עדיין בשנת תקס"ב]. בינתיים התפתחה קהלת טאב (בגבול מחוז טולנא) והיתה מתחרה לקהלת טאפאנאר. התפתח מריבה גדולה בנושא מושב רבנות המחוז,

לבסוף ויתרה טאפאנאר על זכויותיה, והרב אבלס עבר לטאב. שם נשאר בהערכה מרובה עד 820 [תק"פ!].

"באותו זמן במקביל פעל בטאפאנאר רב המקומי הרב משה מאַש, שעל מצבתו מתואר ידיעותיו המפליגות בתלמוד. נפטר באותה שנה שנפטר הרב אבלס.

"באותה שנה נפטר בבאניהאד הרב המפורסם וואלף באסקאוויץ. הידיעה על פטירתו הגיעה אל ידידו ומוקירו הרב אבלס בעת סעודת חברה קדישא בקהלת גיגע, הזעזוע הי' כל כך גדול שהרב אבלס החלוש נפטר לאחר שלשה ימים. [רבי וואלף באסקאוויץ נפטר י' סיון תקע"ח! אמנם גם בשושן עדות בהקדמה מובא שרבי וואלף אבלס נפטר סמוך לפטירת רבי וואלף באסקאוויץ].

"כעת הגיעו הבחירות לרבנות (בפעם האחרונה), ונבחר הרב טובי' קאהן הנ"ל, שכיהן לפני כן במשך עשרים וארבע שנים! בגסינג, הוא קיבל את המינוי והתיישב בטאפאנאר שחזר להיות מושב הרבנות המחוזית".

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

מאמרים, תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il

יצא לאור בס"ד

על פי זכרון משה

כרך ראשון - גליונות א-ט

כרך שני - גליונות י-יד

ניתן להשיגו:

בירושלים - ההפצה טל' 052-7603523

גרסא - חפץ חיים 13 זכרון משה * ויסבקר - לבוש מרדכי 4 גאולה

ולדמן - בנין ביהמ"ד קרית בעלזא * ספרים ווינקל - עלי הכהן 15

ספרי הישיבה - רח' בית ישראל 1 ליד ישיבת מיר

בבני ברק - ההפצה טל' 050-4188399

בימ"ס סאטמאר - ליד ביהמ"ד הגדול שיכון סאטמאר

בנדיקט - רח' חבקוק * מרכז הספרים - ליד איצקוביץ

ההפצה בארה"ב:

בימ"ס שירה ברוקלין טל' 1-718-8718652